

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Andra kammaren.

Nr 6.

Fredagen den 23 januari.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 16 och den 17 innevarande januari.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts skrivelse till Riksdagen med tillkännagivande, att Kungl. Maj:t förordnat statsrådet *Bror August Petré*n att under innevarande års riksdag utöva den befattning med riksdagsärenden, som jämlikt § 46 i riksdagsordningen tillkommer en ledamot av statsrådet.

Nämnda skrivelse lades till handlingarna, varjämte underrättelse om innehållet i densamma skulle meddelas vederbörande utskott samt de ledamöter, som hava inseende över Riksdagens kansli.

§ 3.

Vidare överlämnade herr statsrådet *Schotte* Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 2, angående fastställande av postverkets stat för driftkostnader år 1915; och

nr 3, angående fastställande av telegrafverkets stat för driftkostnader år 1915.

Ifrågavarande propositioner bordlades på begäran.

§ 4.

Härefter föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition nr 1, angående statsverkets tillstånd och behov.

*Remiss av
statsverks-
propositioner.*

Därvid anförde:

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Uti årets statsverksproposition nämnes icke så mycket, som önskvärt varit om

Andra kammarens protokoll 1914. Nr 6.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

försvarsfrågan, men i trontalet vid Riksdagens högtidliga öppnande nämnes försvarsfrågan främst bland de angelägenheter, med vilka innevarande års riksdag skall komma att taga befattning. Det är icke tal om att icke försvarsfrågan förtjänar och bör intaga denna rangplats såsom den förnämsta frågan, och enligt min mening skulle aldrig denna riksdag kunna lämna efter sig ett bättre eftermäle än det att hava bragt försvarsfrågan till en lyckosam lösning. Längtan och väntan att så må ske växer ock för varje dag, som går, ute i landet, och denna längtan och väntan söker sig också snart sagt varje dag nya och mäktiga uttryck.

Det är icke en dag för tidigt att vi i detta fall skrida till handling. Mer än två år hava gått, sedan de stora försvarsberedningarna tillsattes. Det utlovades då, att försvarsfrågans behandling skulle ske med den största skyndsamhet, och det löftet har upprepats litet emellan, men likväl hava två år gått, och ännu har man icke från försvarsberedningarna sett så särdeles mycket beträffande denna frågas lösning. Det synes dock, som om världshändelserna under de sista åren oavlåtligt ha ropat till oss att icke dröja, utan tvärtom att skynda.

När man läser statsverkspropositionen, som det gäller att nu remittera till vederbörande utskott, märker man emellertid föga af ställningens allvar eller av plikten för oss att så fort som möjligt söka beställa om vårt hus. Alltjämt fullföljes den politik, som vi varit så vana vid från de senaste åren, nämligen att skjuta undan, därför att man skall avvakta vad försvarsberedningarna kunna komma med. På det sättet håller man tillbaka viktiga försvarskrav, allt under hänvisning till detta försvarsberedningarnas arbete.

Riksstaten växer med enorm kraft på snart sagt alla områden, men på ett område växer den icke alls; det är när det rör de båda försvarshuvudtitlarna. Jag förstår ju så väl, att regeringen antagligen sätter en stor ära i att så är förhållandet, men den ära regeringen vinner därmed kan i alla fall en dag komma att stå vårt land ganska dyrt, och för övrigt skulle jag vilja tillägga, att äran synes mig vara dubbelt klen, när man betänker, att den i mångt och mycket är och måste vara beroende på ett sken, ett sken, säger jag, därför att man vid försvarshuvudtitlarnas uppställande vidtagit vissa åtgärder, som göra, att de skenbart visa lägre siffror, än de i verkligheten borde göra. Så t. ex. hava säkert herrarna alla sett, huru man i innevarande års förslag till statsreglering upptagit vissa anslag, som förut varit upptagna som fasta anslag, såsom förslagsanslag. Men icke nog därmed. Man har samtidigt satt ner anslagssumman till lägre belopp, än vartill den skulle uppgå enligt de bestämda staterna. Detta beror därpå, att man gått ut ifrån, att de olyckliga och många vakanserna skola komma att fortsättas, och därigenom har man också ansett sig kunna sätta ned summorna i anslagen med 4 till 5 procent under vad de egentligen borde vara. Sålunda, i stället för att göra allt för att söka avhjälpa det nu antydda, mycket be-

tänkliga och olyckliga förhållandet, synes regeringen helt enkelt spekulera i bibehållande av dessa vakanser, allt för att vinna ett billigt sken av sparsamhet. Åtgärden förefaller mig betänkelig även från andra synpunkter, och jag tror, att den i det fallet kan i sina konsekvenser bli av omtvistat värde. Så länge de nyss antydda anslagen voro fasta, gick större delen av de överskott, som kunde uppkomma, till huvudtitlarnas allmänna besparingar. Med anslagens omvandling till förslagsanslag är det klart, att detta förhållande kommer att upphöra, och de allmänna besparingarna på huvudtiteln i motsvarande grad minskas. Man har nu sökt hjälpa detta i någon mån genom att på t. ex. fjärde huvudtiteln göra en ökning i anslaget till extra utgifter, en ökning, som höjer detta anslag till 600,000 kronor. Men om man nu tänker sig det fallet, att t. ex. en departementschef ett år nödgas göra vissa utgifter, som äro oundgängliga, och att anslaget till extra utgifter icke längre räcker till, så måste han tillgripa förskottsvägen. Det är kanske icke tillåtet, men det måste emellertid ske, och då blir det en användning av medlen utan den kontroll, som ligger i 1841 års regler om användandet av de allmänna besparingarna.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Men det är en annan omständighet, som ock förtjänar att beaktas och bringas på tal i samband med den skenbara nedsättningen i försvarshuvudtitlarna. Det är den omständigheten, att man i förslaget till statsreglering i år upptagit en summa av 5 miljoner kronor att reserveras för försvarsändamål och upptagit denna summa efter samtliga huvudtitlarna, likväl i år utan angivande av några siffror för de särskilda huvudtitlarna, vilket skedde i föl i ett ungefär analogt fall, utan denna siffra är upptagen särskilt för sig. Det är givet, att regeringens mening är den, att, när de blivande propositionerna angående försvarsväsendet avlämnas, dessa 5 miljoner kronor skola fördelas på lantförsvaret och sjöförsvaret, och att då varje post skall vinna inträde på sin huvudtitel och därmed i den blivande statsregleringen komma att höja dessa båda huvudtitlars slutsummor med tillsammans 5 miljoner kronor. Jag kan icke neka till, att det hade varit bra mycket bättre och för Riksdagen bra mycket angenämare, om regeringen redan i sitt förslag hade flyttat denna siffra in på de båda försvarshuvudtitlarna. Regeringen har nödgats och har kunnat beräkna en approximativ siffra av 5 miljoner kronor för detta ändamål. Det hade väl icke varit alldeles oöverkomligt att även göra en approximativ fördelning av denna summa, så att en del kommit på den fjärde huvudtiteln och en del på den femte. Därmed hade vunnits, att man vid en överblick av regeringens förslag till statsreglering i huvudtitlarna är ifrån år hade kunnat se de verkliga summorna enligt regeringens förslag. Men det är ju alldeles klart, att man då icke hade kunnat inför den lättrogna mängden uppvisa en förminskning i försvarshuvudtitlarnas slutsummor, vilket man nu har kunnat göra, och vilken möjlighet det synes mig, som om regeringen varit särdeles angelägen att vinna.

Vi läste för ett par dagar sedan ett uttalande av hans excel-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

lens herr utrikesministern, vari han uttryckte sina förhoppningar om, att vi snart skulle få försvarsfrågan ordnad och ordnad på sådant sätt, att för minsta möjliga kostnad skulle skänkas oss största möjliga effektivitet och trygghet. Ja, mina herrar, vem av oss delar icke i hjärtat den förhoppningen? Men en allvarlig fråga synes mig kunna bli den, om man icke kan befara, att en regering, som lägger en sådan vikt vid blotta skenet av allra minsta möjliga kostnad, skall ifråga om effektivitet och trygghet icke skänka det mesta möjliga, men väl kanske skänka efter det mesta möjliga.

I den kungliga statsverkspropositionen lämnas, såsom jag har nämnt, föga ledning till besvarande av det spørsmålet, hurudant försvarsfrågans verkliga läge nu är. Man får i stället hålla sig till aktstycken utanför propositionen, och då alldeles särskilt till ett aktstycke, nämligen till herr statsministerns stora tal i Karlskrona i december förlidet år. Att på grundvalen av detta tal ingå i någon diskussion om försvarsfrågan är emellertid ytterligt svårt, då i viktiga delar motiveringar saknas till de framlagda förslagen, då vidare försvarsberedningarna icke ännu kommit med något betänkande, och då de av sakkunniga till beredningarna avgivna utlåtanden, om vilka utlovats att de en gång skulle bli tillgängliga för oss i tryck, alltjämt saknas. Ännu är så gott som allt insvept i hemlighetens dunkel, och herr statsministern har i sitt omnämnda tal gjort sig mycken möda att bemöta förebräelserna beträffande denna sekretess. Men ju längre tiden går, dess mer växer oron ute bland Sveriges folk. Den är för visso icke, denna oro, framkallad av blotta nyfikenheten. Herr statsministern konstaterar själv i sitt tal, att denna oro finnes, och han ställer den i samband med de utrikespolitiska förhållandena och det allmänna världsläget. Hans egen syn på tingen i detta fall är dock ganska ljus, ja, man skulle vilja hålla före, att den är alltför ljus. Men även han har dock icke kunnat undgå att erinra om, vilka hastiga förändringar stormaktspolitiken kan förete, och huru det under en sammandrabbning mellan stormakterna för en liten stat lätt kunde bli följden, att, såsom orden föllo sig i hans tal, »händelserna kunde taga det förloppet, att en sådan stat hastigt nog kan se sig öga mot öga med en rovgirig stormakt, som finner ett erövringskrig med sin fördel förenligt.» Ja, ve oss, om händelserna skulle »hastigt nog» så bryta in över oss, där vi sitta och utreda och utreda utan att bli färdiga till handling, vi, de mer än hundra kommittéernas folk. Det är denna tanke på, vad som hastigt nog kan bli vår lott, som framkallat den stora oron ute ibland allt Sveriges folk. Det var den tanken, som skapade den stora insamlingen till pansarbåten, det är den tanken, som har kommit den studerande ungdomen vid universiteten att resa sig från boken och gå ut i landet och tala till Sveriges folk i försvarsfrågan, det är den tanken, som på en kort tid av några veckor samlat 265,000 namn på de kvinnliga försvarslistorna, och det är den tanken, som åstadkommit den mäktiga rörelse, som f. n. pågår bland Sveriges bönder —

men alltjämt fortgå utredningarna. De stora beredningarna sägas ännu icke på länge vara färdiga. Och sedan de blivit färdiga, börjas det naturligtvis på nytt i den stora militärkommissionen. När den i sinom tid fått sitt arbete färdigt, måste ju de militära myndigheterna höras över förslaget, och först därefter lär väl i egentlig mening proposition till riksdagen kunna av Kungl. Maj:t utarbetas.

När skola de framställningarna komma, och hur skall det bli möjligt för Riksdagen att hinna med att pröva dem, som sig bör? Det är omöjligt att tänka på dessa förhållanden, utan att känna en verklig och djupgående oro. Förstode man ute i landet deras verkliga innebörd, och vad de kunna betyda för Sveriges folk, ja, då tror jag i sanning, att man kunde säga, att de rörelser, som nu pågå, de skulle vara som rörelser i sömnen gentemot det uppvaknande, som då skulle följa.

Utsiktarna att under år 1914 kunna nå fram till en lyckosam uppgörelse i försvarsfrågan äro för visso mycket beroende av möjligheterna att ur skilda läger kunna i största möjliga utsträckning till samfällad handling ena alla dem, för vilka fosterlandets försvar framstår såsom en livsangelägenhet. Det är väl givet, att regeringsprogrammet, sådant det föreligger i statsministerns omnämnda tal i Karlskrona, har avsett att för försvarsfrågans lösning bli en sådan samlingspunkt. Uppenbart är, att herr statsministerns syn på vår försvarsfråga här i många och viktiga stycken är en annan än år 1911, vilket väl, förmodar jag, får räknas såsom ett resultat av försvarsberedningarnas arbeten. Men å andra sidan torde en saklig granskning av det framlagda regeringsprogrammet knappast kunna undgå att ge till resultat, att det ingalunda kan utan vidare hälsas som den samlingsignal vi längtat att höra. I åtskilliga och viktiga punkter påkallar det bestämda ändringar, i andra och om möjligt än viktigare punkter har det ännu icke tagit gestalt, utan nöjer sig med obestämda antydningar och slutligen är planen för dess genomförande sådan, att den utätter det hela för de största vådor att aldrig bli annat än ett styckeverk, som redan från början är dömt att falla i spillror.

Framför allt: var är nu planmässigheten, den ständigt så utropade och så beprisade planmässigheten? Jag tillåter mig erinra om att herr statsministern utträdde en gång ur en tidigare försvarskommitté, emedan hans krav på planmässighet och sammanhang vid försvarsfrågans behandling icke tillät honom att bryta ut en sådan fråga som den om anskaffande av en pansarbåt för vårt sjöförsvar. Från det hållet borde man väl då ha en alldeles särskild anledning, ett alldeles bestämt och starkt krav på att försvarsfrågan nu skall framläggas och lösas i *ett* sammanhang, och i varje fall att det blivande förslaget väl skall omsluta allt, som för försvarsfrågan har någon väsentlig betydelse. Herr statsministerns karlskronatal var emellertid just på den punkten allt annat än luftesrikt. Icke blott att där bebådades försvarsfrågans sönderstyckning och lösning bitvis, utan därtill skulle sönderstyckningen

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ske på ett sätt, som måste väcka den största betänklighet. Det är illa nog, att försvarsfrågan, så långt som redan skett, blivit ett tvisteämne emellan de olika partierna, men värre kan det tyvärr bli. Ja, värre kan det bli, och värre blir det, om försvarsfrågan skulle kastas in som ett hetsande ämne i den tyvärr ändå så olyckliga och bittra klasskampen. I herr statsministerns tal i Karlskrona synes mig därför knappast något vara så betänkligt som just tanken på försvarsfrågans tudelning enligt rena klassynpunkter: först de mera bemedlades försvarsfråga — värnskatten och utsträckning av tjänstgöringstiden särskilt för den studerande värnplikts- ungdomen — och sedan de mindre bemedlade klassernas försvarsfråga: *en annan gång*. Jag förbiser naturligtvis ingalunda, utan vill fasthellre upprepa, att herr statsministern med den nämnda tudelningen givetvis trodde sig befördra de olika klassernas närmande till varandra. Den enas först visade offervillighet skulle framkalla den andras, och så skulle broar byggas mellan de olika klasserna, eller, som talaren uttryckte sig, mellan »de två nationerna». Emellertid visade herr Branting redan följande dag, huru lätt verkligheten kunde förvandla dessa drömmar till deras raka motsats. Sedan den ena nationen fått sina bördor, lovade den andra nationen att undandraga sig sina — vad som avsetts att tjäna till att binda och förena skulle i stället bli ett medel att spränga och förbittra. Men det vill jag ha sagt — och jag vill gärna tro, att den meningen kan vinna genljud även utanför de egna meningsfrändernas led — låt oss icke så handlägga försvarsfrågan, att den delar oss djupare, än som redan skett. Jag finner det allt annat än glädjande, att detta tal om »de två nationerna» kommit fram i samband med diskussionen om försvarsfrågan. Den frågan om någon borde hålla oss samman, och att vi där enas, det är villkoret för att vi skola få hålla tillsammans. Splittring och tvister leda här i bokstavligaste mening till delning av land och folk. Jag tror det vara en stor uppgift för svensk politik att skapa enande band mellan de olika klasserna — jag hoppas, att den förra riksdagen genom sitt beslut i folkpensioneringsfrågan skapade ett sådant band — och jag delar herr statsministerns uppfattning, att försvarsfrågan kan lösas så, att därigenom åstadkommes ett nytt sådant band. Men ett oundgängligt villkor för att så skall ske, synes mig vara, att de, som skola bindas samman genom ett gemensamt offer till det gemensamma fosterlandet, göra detta offer i en enda gemensam offerhandling.

Till detta viktiga skäl ur allmänt politisk och social synpunkt komma lika viktiga skäl ur ren försvarssynpunkt. Herr statsministern har själv till denna kammarens protokoll yttrat, att de värnpliktigas utbildning utgör försvarets huvudstyrka, och när försvarsberedningarna tillsattes, betonades också, att frågan om värnpliktstiden var en fråga av synnerlig vikt. Främst gäller detta infanteriets utbildning. Infanteriet är härens stora huvudvapen, och följaktligen är utbildningen av infanterisoldaten och av infanteritruppförbanden en fråga av grundläggande natur. Den stora

mängden av våra värnpliktiga erhålla sin utbildning vid infanteriet, som också i högre grad än varje annat vapen representerar nationens samlade personliga värnkraft. Herr statsministern har i sitt ofta omtalade karlskronatal erkänt, att en ökning av infanteriets utbildningstid är nödvändig. Det är den största vinsten av detta tal, att detta förhållande blivit av honom erkänt. Men huru stor ökningen skall vara, och huru övningstiden bör förläggas och fördelas, därom har herr statsministern icke givit oss något klart besked, och dessa frågor vill han ej förelägga Riksdagen, förrän den fattat sina beslut beträffande övriga delar av härordningen.

En sådan tudelning av härordningsfrågan är dock raka motsatsen till den planmässighet, vilken herr statsministern vid olika tillfällen med sådan övertygelse talat om. Längden och förläggningen av utbildningstiden för infanteriets stora massa inverka nämligen i olika avseenden väsentligt och starkt på de flesta av de viktigare härordningsfrågorna och särskilt på underbefälsfrågan och frågan om bildandet av reservtrupper. Salunda kan ju ej de värnpliktiga instruktörernas tjänstgöringstid bestämmas, utan att man vet, huru lång den rekrytskola blir, vid vilken de skola vara instruktörer och tjänstgöra som sådana. Och skola vi verkligen komma därhän, att vi få det gamla önskemålet en gång fyllt, att erhålla verkliga reservtrupper, så blir även det beroende av infanteriets utbildningstid. Reservtrupper skapas icke allenast av reservbefäl och av utrustning, därtill fordras även manskap, som fått en första utbildning så lång, att vad där lärts, verkligen sitter kvar till den tidpunkt, då soldaten upphör att tjänstgöra vid linjen och överflyttas till reserven. Det behövs även repetitionsövningar för att vidmakthålla vad som inlärts och att behålla kvar i minnet det, som första tiden hunnit innötas hos rekryten. Uppfyllas ej dessa betingelser, då förmår icke heller reservorganisationen uppställa den »andra» armé, om vilken herr statsministern talat, och vars bildande av reservtrupperna han ställt i utsikt; och för de 25 å 26 miljoner, som angivits såsom behövliga för dessa reservtrupper utrustning, kunde måhända då en vida större försvarseffektivitet på annat sätt vinnas. Att bygga övervåningarna på ett hus, innan ritningarna till grunden äro klara, det förefaller mig att vara en mycket underlig planmässighet. Och dock är det, vad som skulle ske här. Det är ett sådant sätt att gå tillväga, som herr statsministern synes vilja försöka sig på. I den viktiga och grundläggande frågan om infanteriets utbildningstid skulle Riksdagen, så vitt vi hittills känna, icke få mottaga några förslag. Regeringen har icke fattat någon ståndpunkt därvidlag, och ingen vet, när regeringen kommer att fatta någon ståndpunkt i det fallet. »Låt oss i stället», säger herr statsministern, »använda tiden för att upplysa folket om nödvändigheten av vinterutbildning och om att en sådan utbildning nog måste draga med sig någon ökning av utbildningstiden». Detta är vad vi på förevarande viktiga punkt fått att hålla oss till — jämte en försäkran om att

*Remiss av
statsverke-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.

herr statsministern icke tvivlar på att vi på detta sätt skola komma till ett tillfredsställande resultat.

(Forts.)

Dessa lösliga och till intet förbindande ord har regeringens närmaste språkrör pressen kunnat utmåla som utfästelser av den art, att vägen dem förbi skulle gå över den nuvarande regeringen. Samtidigt bedyrar herr Branting gång på gång, att han nog skall sörja för, att det med värnpliktsutsträckningen alls icke blir något av, och därvid räknar han tydligen kraftigare på regeringens stöd än på regeringens död.

Vi ha fått besked om, vad det är, som hindrar regeringens ledande man, herr statsministern, att framlägga ett förslag till den nu samlade riksdagen, vilket även medtog frågan om infanteriets utbildningstid — det är hänsynen till vallöftena 1911. Herr statsministern har i detta sammanhang själv erinrat om riksdagsordningens första paragraf, som säger, att riksdagsmännen i utövningen av sin befattning icke kunna bindas av andra föreskrifter än rikets grundlagar. Men detta rör alls icke den förevarande frågan, säger herr statsministern, ty — fortsätter han — den avser icke, huruvida representanten kan bindas av vad valmännen säga honom, utan huruvida han kan bindas av vad han sagt dem. Ja, naturligtvis ligger det en del sanning i detta — och just därför vore det i hög grad önskvärt, att uttalanden inför valmännen i allmänhet bures av starkare besinning och större ansvarskänsla än vad mångenstädes förefanns under den märkliga valsommaren 1911. Men å andra sidan kunna uttalanden inför valmännen rimligtvis aldrig innebära, att jag skulle på det sättet förbinda mig att vidbliva min uttalade mening, att jag utfäster mig att i Riksdagen bli fullständigt döv och otillgänglig för alla fakta och alla skäl. Hela riksdagsarbetet skulle under dylika förhållanden förvandlas till en tom ceremoni och ett ovärdigt gyckelspel. Och hur skulle det vara möjligt, att vissa frågor ej skulle få upptagas, därför att en del riksdagsmän icke önskade så? Med rätta skriver härom en radikal huvudstadstidning, att huvudsenan i Riksdagens arm hotas genom teorier om begränsningar rörande representationens beslutanderätt, som grundlagen ej känner till. Jag skall i detta samband be att få åberopa ännu ett vittnesbörd, ännu ett uttalande, som kommer från en av försvarsberedningarnas liberala ledamöter, för övrigt även medlem av liberala samlingspartiets förtroenderåd. Just på tal om de liberala vallöftena 1911 skrev han för någon tid sedan i sin tidning, den liberal-radikala Karlstadstidningen: »De frisinnades styrande och ansvarshavande ha nu på så sätt fått taga sig an försvarsfrågan på ett annat och mer krävande sätt än förut. Om de därvid skulle komma till den övertygelsen, att den frågan i ett eller annat avseende bör lösas på ett sätt, som de förut icke tänkt sig, så böra de också känna sig oförhindrade att föreslå det. För dem, som fått det stora ansvaret att styra ett land, får ingenting, inga »löften», inga uttalade förhoppningar, inga på det ena eller andra sättet utlagda program-

punkter vara i högre grad förbindande än omsorgen om landets och folkets välfärd i nutid och framtid.»

Så vitt jag förstår, utgör detta den riktiga och den enda hållbara synpunkten på frågan om vallöftena och deras betydelse. Utan att den vidhålls, äventyra vi att hela den parlamentariska utvecklingen löper in på de mest betänkliga banor. Herr statsministern själv har för övrigt icke kunnat uppehålla sina i detta fall uttalade teorier. Både när det gällt utgiftsfrågor — där skulle ju som bekant stora inskränkningar ske — och frågor om övnings-tid för den studerande ungdomen eller för vissa specialvapen har han känt sig oförhindrad att frångå vallöftena från 1911. Ty visserligen ha vi fått vänja oss vid mycket av advokatyr från herr statsministern, men på allvar vill han väl ändock icke göra gällande, att när han 1911 avgav sina vallöften till svenska folket, han därmed allenast avsåg — svenska fotfolket.

Jag har talat om herr statsministerns ödesdigra tudelning av frågorna beträffande härens organisation. Någon motsvarande tudelning har ej gjorts beträffande sjöförsvarets och flottans organisation, men i stället förefinnes här en annan klyvning, en annan tudelning av den mest ödesdigra art, nämligen beträffande flottans uppgifter. Om armén heter det i karlskronatalet, att den har att möta anfall över landgränsen ävensom att möta sådana landstigningar och överskeppningar, som flottan ej förmått avvärja. För båda dessa uppgifter bör härens värnkraft erhålla den största möjliga effektivitet. I fråga om flottans uppgifter återigen delas dessa i tvenne slag, som emellertid icke jämsställas. Flottan skall, heter det i det omnämnda talet, i händelse av krig med en stormakt, inom skärgårdsområde i möjligaste mån förhindra landstigningar, medan på öppen kust uppgiften begränsas till att söka försvåra landstigningar. Endast beträffande den förra uppgiften, nämligen förhindrande av landstigningar inom skärgårdsområde, skall flottan jämsställas med armén, så att man skall hålla uppe kravet på effektivitet, åtminstone i orden — hur det går i sak blir en annan fråga. Flottans uppgifter på öppen kust — och gent emot Gottland — förklarar däremot från början vara alltför svåra, och logiken blir, så vitt jag förstår, att vi icke skola lägga vikt vid dessa uppgifter utan betrakta dem såsom ett andra-handsintresse, med vars tillgodoseende det ställes därefter. Det tillägges i förbigående, att »härtil kommer flottans viktiga åliggande i rent sjökrig gentemot fientlig blockad» — uppgiften angives såsom viktig, men logiken och konsekvensen blir, att den i praktiken bör behandlas, som om den vore oviktig.

Om flottans betydelse i det hela säger herr statsministern, att flottan är oundgänglig, »i första rummet för att möta fientliga landstigningsföretag, när utan samverkan med en flotta vår armé icke skulle hava utsikt att kunna avvärja dylika företag». Här finna vi sålunda, att de uppgifter för flottan, som nyss skötes undan såsom ett andra-handsintresse, nu rent av sättas »i första rummet» med tillägg, att armén står utan utsikter till framgång, därest den

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ej kan räkna på flottans stöd. Redan detta borde väl ådagalägga, huru omöjligt det är att i fråga om flottans uppgifter strängt genomföra den tudelning, som herr statsministern sökt få fram. Dessa uppgifter böra och måste gå i varandra. Men de nämnda orden om att armén i vissa fall ställes utan utsikter till framgång, om den ej får räkna på hjälp av flottan — dessa ord belysa allra bäst, vilket ödesdigert spel regeringen driver, då den vill förtaga flottan möjligheter att kunna verksamt bidra till skyddandet även av vår öppna kust. Bygges vår flotta efter den grundsatsen, att dess verksamhetsområde faller endast inom skärgården, då ha vi ropat ut för hela världen, att Gottlands försvar för Sverige endast är ett intresse i andra hand, och att det för stora sträckor av Sveriges kust är så ställt, att flottan ej kan visa sig och att armén står utan utsikter att hindra landstigningar. Slutsatserna kunna även andra draga — för oss dystra nog. Jag vill icke uttala dem.

Den av regeringen bebådade nedsättningen i vår flottas värnkraft kan åstadkommas dels genom en minskning utav antalet båtar, dels genom ett försvagande av själva båttypen. Det vill nästan se ut, som om regeringen ville använda båda dessa vägar.

Vad särskilt angår pansarbåtarna, så beräknas dessa av herr statsministern till 6 å 7 med följande tillägg: »Planmässigt uppdelade lokalstyrkor på olika punkter av kusten, innefattande äldre båtar av olika slag, skulle tillika anordnas». Jag tänker mig, att den i ämnet mindre hemmastadde skulle kunna finna detta tillägg rätt lugnande. Annars bör det ju för var och en kunna stå klart, och det står klart, att ju färre och ju svagare fartyg, som sättas in i första linjen, desto färre och svagare bli de båtar, som efter hand få utmönstras från första linjen för att överföras till lokalstyrkorna. Planmässigheten innebär, att jämväl här skall göras ett försvagande.

Så ha vi beträffande pansarbåtsförsvaret särskilt frågan om fartygstypen. Även här ha vi av statsverkspropositionen naturligtvis lämnats utan varje upplysning, men den av statsministern angivna årliga anslagssiffran synes ju peka hän icke blott på ett färre antal båtar utan även på mindre sådana, kanske med lägre fart, kanske med endast tvenne grova kanoner. Vad sjövapnets män tänka inför sådana förhållanden, det känna vi alla. Med den enstämmighet utan motstycke ha de uttalat sin mening, och jag vill i det sista hoppas, att den skall vinna gehör. Man må väl dock besinna, vad det skulle betyda, att i det avgörande provets stund skicka ut en flotta, där varenda man bure på den övertygelsen, att fartygen vore mindervärdiga. I vilken sinnesstämning skulle den flottan gå ut, och i vilken anda skulle den gå fienden till mötes? Jag vägrar tro, att förutfattade åsikter skulle så oåterkallerligen ha tillbommat alla vägar, som leda till både förstånd och hjärta, så att man hellre skulle se fosterlandet lida skada och nederlag, än att en ny pansarbåt skulle få beträffande fart, artilleri och pansar påminna om den nu på scapeloadden stående.

Enligt min mening vore det ett det mest ödesdigra misstag att fastslå en ny typ, som i fråga om en eller flera av nyss angivna egenskaper vore pansarbåten Sverige underlägsen, att bygga ett fartyg, avsett att tjäna försvaret under 30 år framåt, men som redan från början vore i saknad av de viktigaste förutsättningar för att kunna upptaga en strid med nu befintliga fartyg, som kunna bliva dess motståndare, och som därtill saknade förtroende hos dem, som skola föra detta fartyg ut i striden, det vore ett missgrepp av den art, som icke förlåtes.

Då herr statsministern i sitt karlskronatal kommer till frågan om erforderliga medel för försvarsutgifterna, så uppdelar han dessa sistnämnda i två slag: årligen återkommande samt engångsutgifter. Det är för de sistnämnda, som värnskatten skulle vara avsedd. De förstnämnda åter skulle fyllas från flera olika källor. Jag skall nu icke närmare ingå härpå, men jag vill i stället be att få göra en annan anmärkning. Man har sökt att beräkna de olika statsutgifterna för en tid framåt för tiden till och med år 1923. Olika myndigheter ha fått i uppdrag att inkomma med uppgift om, vilka utgifter för deras ändamål beräknas för denna tid till och med år 1923. Försvarsberedningarna ha summerat utgifterna. Såvitt jag kan förstå av karlskronatalet har man däremot icke kritiserat utgifterna, utan allenast summerat, och så har det befunnits, att när man kommit till en summa och gjort en beräkning av inkomsterna, då har det visat sig, säger jag, att kvar står för de båda försvarshuvudtitlarna en summa av 72,000,000 kronor. Medeltalet under perioden 1908—1912 var däremot 80,000,000. Den rena nedgången har man tydligen icke vågat att räkna med, utan så heter det, att »nya skattekällor behöva därför anlitas för försvarets behov». Men detta sätt att uttrycka sig är icke riktigt. Då årsutgifterna till försvaret i det hela hållas stillastående, medan på andra håll statsutgifterna visa stark stegring, så blir det väl riktigare att säga, att de nya skattekällorna anlitas för dessa andra statsutgifter. Försvarets vänner ha allt skäl att inlägga sin bestämda gensaga mot framställningar, som förvridda de faktiska förhållandena, och knappast kunna ha annan verkan än att de göra försvarets sak förhatlig.

Den bebådade extra värnskatten är kopierad efter tyskt mönster och kopieringen är så trogen, att den sträcker sig till och med till hundradedelar av procentsatser. Man måste hysa sina starka tvivelsmål om denna kopieringsmetod, då man det allra minsta betänker olikheten i förhållandena här och i Tyskland. De ekonomiska förhållandena, förmögenhetens fördelning och skatteförhållandena på andra områden än det nu förevarande äro väsentligen olika. Försvarets bördor, både de personliga och de ekonomiska äro helt olika. Det gällde i Tyskland att låta den redan förut väldiga hären på en gång svälla ut med ytterligare 137,000 man, befäl, underbefäl och manskap däri inräknat, att förstärka fästningarna, att anskaffa en mängd materiel av olika slag. Då framkom där förslaget om den stora extra värnskatten. Förslaget

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

framkom, om jag rätt minnes, i mars förlidet år, och den nya härordningen trädde i kraft den 1 oktober samma år — en helt annan takt, mina herrar, än den, som använts vid behandlingen av våra viktigaste försvarsangelägenheter.

Jag vill beträffande den hos oss ifrågasatta värnskatten uttala den förvisningen, att den av herr statsministern utpekade »nationen» icke skall vägra att bära den extra skattebörd, som kan prövas nödvändig och som pålægges enligt förnuftiga och efter våra förhållanden avpassade grunder. Men helt naturligt framväxer av sig självt det villkoret, att den extra beskattningen gäller engångsutgifter, som stå i samband med den stora försvarsreformen och ingå som ett led i denna. De, som bära denna extra skatt, vilja känna, att nu har försvarsfrågan blivit på ett betryggande sätt ordnad, att andra ha visat samma villighet som de att bära bördor för det gemensamma fosterlandet. Bestämt måste tillbakavisas en sådan användning av den extra värnskatten, som framskymtar i slutet av trontalet vid öppnandet av årets riksdag, men som — märkligt nog — icke finnes omnämnd i statsverkspropositionen, nämligen att denna värnsskatt skulle kunna tillgripas även för den norrländska inlandsbanans fullföljande. Skulle en extra värnsskatt kunna anlitas för varje sådant statsändamål, som indirekt tillför försvaret en fördel, komma vi till överskådliga konsekvenser. Att man från socialdemokratiskt håll hälsat tanken med förtjusning, är nog lätt att förstå, men detta borde också ha något att säga beträffande de konsekvenser, om vilka jag nyss talade.

Jag har förut sagt, att jag utgått från den förutsättningen, att herr statsministern i sitt stora tal i Karlskrona avsett att framlägga ett samlande försvarsprogram. Jag har redan sökt att beträffande några få av de allra viktigaste punkterna antyda, vad jag tror brista i detta program, för att det skulle kunna bli utgångspunkten för en verklig samling. Värst av allt är, att jag uti detta tal finner så föga av verklig håg och vilja att lösa vår försvarsfråga. Och ändå tala händelserna ett gripande och bevakande språk. Jag skulle vilja fråga herr utrikesministern, om han vore här närvarande, om han ännu en gång vågar stå upp i Riksdagen och upprepa de ryktbara orden, att han nog skall vaka och varsko, så att vad än som må komma att ske, det icke skall komma oförberett över våra huvuden. Nej, det vågar han säkert icke, och erfarenheten har i varje fall intygat, hur föga han därvidlag verkligen förmår. Och jag skulle vilja till herr finansministern, om han vore närvarande, ställa den frågan, om han fortfarande vill upprepa, om han fortfarande tror, att de politiska krisåren nog icke komma mer än vart fjärde eller vart femte år. Jag tänker, att han nu vid detta laget kan vara på det klara med, att de orden hellre bort vara osagda. Tidstecknen äro allvarliga nog. Det är fara å färde att längre förhåla och dröja, ty med pappersutredningar och avsättningar till försvarsändamål kan vår frihet icke försvaras.

Över landet går med väldiga böljeslag en mäktig rörelse. Det ligger i densamma en stark oro, men också ett växande hopp. Vi

se män, som förr talat om att Sverige icke kan försvara sig och därför ej heller bör öda krafter därpå, nu stå upp och erkänna, att de misstagit sig, att Sverige både kan och bör och vill försvara sin frihet. Även från utpräglat radikalt håll vänder man sig till regeringen med de mest bevekande vädjanden, att den ville träda i spetsen för det stora arbetet att ge Sverige ett verkligt betryggande försvar. Men av allt att döma ser regeringen alla dessa vädjanden närmast med en viss grad av ovilja. Under sådana förhållanden är det omöjligt att hålla uppe tron på regeringens goda vilja i detta fall. Detta måste i sin ordning framkalla en den allra djupaste beklämning och misstro, vilken efter hand skall sprida sig mer och mer utöver hela vårt land. Den rörelse, som nu går därute, vill ingenting hellre än att få förtröstansfullt vända sig till regeringen, landets regering, men regeringen synes icke vilja möta den.

Jag säger till sist: det vilar i dessa dagar ett oerhört ansvar på Sveriges regering. Den kan, om den vill, nå till en verklig lösning av försvarsfrågan. Den sitter i en sällspott gynnsam ställning. Den kan samla omkring sig en verklig folkrörelse av förtröstan och tillförsikt, en rörelse, som på många andra områden skulle höja och lyfta vårt Sverige och som framför allt skulle ge oss en befriande känsla av trygghet och av glad framtidstro. Frågan är om regeringen vill. Annu står den frågan öppen, men snart gör den det kanske ej mera.

Är då den förhoppningen alldeles förmäten att vi kunde få se regeringen och en majoritet inom Riksdagen i denna fråga samverka i fast vilja att lyfta den upp över andra frågor, upp över partibandet — i enighet för fosterlandet?

Herr Palmstierna: Det förefaller mig nästan, herr talman, som om den föregående ärade talaren hade varit något väl tidigt ute med sitt ärende. Det är ju dock så, att vi ännu icke hava på Riksdagens bord någon framställning från regeringen fixerande dess slutliga mening, och som här kan ge oss utgångspunkt för en saklig, ingående debatt i försvarsfrågan. Säkerligen kommer den dagen, då samtliga partier få tillfälle att göra sina uttalanden, men i dag förefaller det mig, att herr Lindman var något väl tidigt ute.

Men vi ha ju för övrigt under en avsevärd tid fått höra, jag vågar säga ett det mest våldsamma larm från högerpressen, och på sistone skall man nu under kyrkklockors klang samla hit till huvudstaden spillrorna av 1911 års valrörelse för att imponera på oss alla. Vad vi i dag fått höra från herr Lindman, det är också bara liksom en återklang av allt detta, som nått oss redan tidigare från högerpressen.

När jag nu hör herr Lindman, så kommer i alla fall över mig den känslan: vad är det, som kan motivera att just högerns representant framträder på sådant sätt som herr Lindman har gjort idag, och liksom menar, att högern skulle vara för mer än de an-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

dra syndarna. Tror herr Lindman verkligen, att vi hava glömt, hur den föregående regeringen handlade i försvarsfrågan. Här säger herr Lindman i dag: »det är icke en dag för tidigt, att regeringen kommer etc.» Vart tog 1907 års försvarskommission vägen? Den arbetade under tre år, alltså ett år mer än försvarsberedningarna. Den begravdes i stillhet, och minns jag rätt, så officierade tre vetenskapsmän vid jordfästningen.

Men allvarligare än så. Det har under dessa paren år, enligt vad jag kunnat förstå, försiggått en inventering, en revision av den förvaltning, som var under den förra regeringens tid, och det lär hava framkommit *brister av sådan beskaffenhet, av sådan art, att de, som erfarit det, känt, att det gått dem djupt till sinnes*, och man skulle kanske våga säga, att intet parti velat motsätta sig, för den händelse begäran om anslag för dem hade framlagts, men *Riksdagen lämnades i ovetenskap därom.*

Herr Lindman, här är då icke platsen att uppträda som domare!

Det talades om att skjuta undan det nödvändigaste som regeringen skulle anses ha gjort. Nå, för oss, som läst karlskronatalet, är det lätt att värdesätta dessa ord. Det talades också om, hur regeringen vill skänka efter det mesta möjliga och icke vill ge försvaret vad det behöver etc., och det talades om huru man bör tillse själva grunderna o. s. v. Ord, herr Lindman, som drabba med fördubblad styrka vad som skedde under Er egen tid!

Ja det var ju också så, att högerns förvaltning underkändes, verket kasserades, och kassationsmärket synes ännu. Så länge högern hade den politiska makten förstod den icke att med folket handla i försvarsfrågan, och nu saknar högern även de parlamentariska möjligheterna att övertaga regeringsansvaret. Detta borde dock något dämpa de upphettade anspråken, och vi kunna icke under sådana förhållanden tillmäta högerledarens ord *den* betydelse, som man på vissa håll gärna vill tillerkänna dem.

När man dessutom hör herr Lindman i sitt anförande tala om att man inför valmännen borde betänka sig, borde låta ansvarskänslan ge sig starkare uttryck, så att man icke lovar för mycket, något som jag tillfullo behjärtar, då framställer sig omedelbart den frågan: vad har högern själv utfäst sig att arbeta för under denna treårsperiod? Jo, det heter i högerns program: »att inom ramen av nuvarande försvarsbördor med all den sparsamhet, som är möjlig utan skada för landets värn söka tillgodose försvarets krav». När jag nu lägger det liberala programmet sida vid sida om detta, så är jag tveksam om, vem som har lovat mest ifråga om begränsning. Detta borde i någon mån kunna rättställa saken och vara ägnat att litet dämpa förhållelsen, om detta nu är möjligt.

Det var ett annat ord av herr Lindman, som också gick ganska djupt. Herr Lindman talade om att skapa *enande* band, och så förde han fram talet om folkpensioneringen såsom varande ett av dessa band, som skulle ena. Nog veta vi väl ändå alla, att denna folkpensionering redan från början tillskars på ett sådant sätt.

att högern skulle taga den, och den brottnings, som varit för att få propositionen igenom, den visade nog, att den känslan icke var så stark, att man *redan nu* ville ena, ty hela *övergångsgenerationen* är utesluten, och det var väl ändå *den* det enligt herr Lindmans tanke skulle gälla att just nu ena för försvarsfrågans lösning.

Remiss av
statsverks-
propositionen
(Forts.)

Ja, det är nog på det viset att det går så lätt att tala om enande band, och tala om fosterlandskärlek och om den bristande försvarsviljan. Men då vill jag säga, att det innebär en hård dom över högerns långa förvaltning i detta land att behöva föra sådana ord på sina läppar, ty politiken kan dock icke hava någon högre uppgift än den, att hos folket alstra den känsla av trevnad och rotfasthet i hemlandet, ur vilken helt naturligt spirar fram viljan att värna fosterjorden, men den uppgiften har högern saknat intresse att fylla. Hava vi icke under ärens lopp erfarenhet av, hur hårdnackat motståndet har rest sig mot sociala reformer, hur vi måst söka på vägar och omvägar få fram det som kanske kunde passa herrarna. Nu *efteråt* tala ni om enande band, men vad, som har känts smärtsamt under dessa gångna år, tro ni, att det glömmes så snart?

Hur var det förra året, när arbetarna ville få betryggad den *urgamla församlingsrätten*, som tidigare varit orubbad i detta land, då expropriationslagen lades på Riksdagens bord? Vrakades icke hela lagkomplexet och därmed även möjligheten för tusentals människor på ofri grund att få hård på egen grund. Varför? Bolagsintresset stod faktiskt i vägen.

Tro ni man glömmet, hur vi år efter år ha sökt få fram åtgärder mot den oförvillade *arbetslösheten*? Tror ni icke, att det käns i hederliga, präktiga arbetarefamiljer, när brödet utan försäkring ryckes från familjen? Men ni vill ingenting göra för försäkring mot arbetslöshet.

Jag känner för min personliga del mer än en präktig svensk arbetare, som under sin livsgärning skulle kunnat vara en heder för sitt land, men — märkt på den *svarta listan* — har fått lämna Sverige.

Hur många gånger har man icke i *bostadsfrågan* fått brottas för att hjälpa småfolket till egna hem och till en tryggad tillvaro! Och varifrån kommer motståndet? Alltid från eder.

Fortsätter högern på denna väg, så vågar jag säga, att det är fara värt, att sista resten av den fosterlandskärlek som till all lycka finnes, kan gå förlorad.

Tro icke på någon artificiell, på konstlad väg uppbyggd fosterlandskärlek, men låt folket få möjlighet att giva verklig-hetsform åt sina gäckade förhoppningar och nödvuxna krav, då skall också känslan att äga något skapa den inre kraft hos folket, utan vilken fosterlandet sannerligen icke kan försvaras.

Nu var det emellertid, herr talman, icke för att bemöta herr Lindman, som jag begärde ordet, utan för att ge uttryck åt något av den besvikelse, man erfor på en och annan punkt, när man läste trontalet och framställningarna från regeringen. Det må

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

vara, att anledningar av olika slag, vilka den utomstående kanske icke fullt kan ha klart för sig, gjort, att åtskilligt icke kommit med som man gärna skulle önskat att det förefunnits där, men besvikelsen kommer man likväl icke ifrån.

Herr Lindman talade om enande band. Jag skulle för min del nästan våga tro, att om *en* sak börjar man inom så gott som alla partier bliva fullständigt ense, nämligen att de naturens tillgångar, som rymmas inom våra landamären, och som sedan åldriga tider utgjort grundvalen för vårt folks tillvaro, också för framtiden måste förbehållas det svenska folket, vars trygga tillvaro ligger oss alla varmt om hjärtat. Då har det emellertid icke kunnat undgå att väcka synnerligen allvarliga farhågor, att det utländska kapitalet i så betydlig utsträckning söker taga våra naturtillgångar i besittning. Det är dock så, att bit för bit av vår jord erövrar af främmande finanskapital, och man finner, hurusom det, som med svett och möda frambringats av svenskt arbete på svensk jord, noteras på utlandets börser i form av värdestegring å aktier. Här är det icke så, att det bara är en och annan isolerad företeelse, utan det är fråga om något mycket allvarligare. Det är nämligen så, att Sverige på sistone fått i sin mån känning av denna kapitalexpansion, som från de ekonomiskt och politiskt ledande makterna söker sig väg till andra länder, och som söker kapitalplacering i naturtillgångar och företag och därmed även får möjlighet att i sin mån och undan för undan som förvärven stegras utöva inflytande på det landets förhållanden. Vi äro ju själva icke alldeles utan erfarenhet om denna sak, och det är givet, att ett folk med ringa rörelsekapital men med utomordentliga naturtillgångar på ett särskilt sätt måste vara en lockelse för det utländska finanskapitalet.

Då kan man fråga: hur mycket är det, som redan nu gått över i utländska händer? Egendomligt nog veta vi faktiskt ingenting därom. I de gamla femårsberättelserna från landshövdingeämbetena funnos upplysningar rörande av utlänningar och utländska bolag gjorda förvärv, men nu saknar den officiella statistiken uppgifter därom. Och vad som är det viktigaste: behärskaudet av aktiemajoriteten i bolag, därom saknas uppgifter, så när som på några få, t. ex. norrlandskommittén 1904 på sin tid gav uppgifter angående trävarubolagen. Ävenså har jordundersökningen lämnat några uppgifter härom.

Jag har för min del sökt taga närmare reda på huru förhållandena kunna vara, och jag tror, att kammarens ledamöter skola finna, att saken nått en synnerligen betänkelig utveckling, när jag säger, att i fråga om våra mellansvenska malmer icke mindre än $\frac{1}{3}$, närmare angivet 17 procent av *malmarealen*, redan *befinner sig i utländska händer*. Vi ha på vissa håll rent av en tysk lokalförvaltning, således icke blott utländskt kapital utan även utländska ingenjörer och arbetsledare. Det är nästan som ett nytt hanseatiskt välde skulle ha uppstått i Mellansverige.

Jag vet, att statens förste torvingenjör har gjort upprepade

framställningar i skrivelser om *mossarnas* övergång i utländsk ägo, till lantbruksstyrelsen, föranledda av de allvarliga farhågor, som grep en stor del av allmänheten, när ett mycket stort engelskt bolag, som köper torvmossar i Tasmanien, Sydamerika, Norge och Danmark, nu även sökt förvärva sådana hos oss. När det gått så långt, att man nu även försöker förvärva våra torvmossar, de kraftkällor, som man väntat så mycket av, då är det på tiden, att man icke i fråga om dem låter upprepa historien om våra Norrbottensriksedomar. Vi ha en torvlänefond, och vi ha torvingenjörer, som ägna speciell uppmärksamhet åt denna sak, och så mycket mer angeläget är det då att fortast möjligt reglera dessa förhållanden.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

När man sedan erfar att rena trustbildningar, behärskade av utländskt finanskapital, förekomma i fråga om våra *skogar*, tycker man att det gått väl långt. Så behärskar exempelvis Kellner Partington Paper Pulp Co, ett bolag med ett inbetalt aktiekapital av 11.4 milj. kr., aktiemajoriteten i Edsvalla bruk, som i sin mån behärskar Frykforsbolaget. Vidare behärskar detta engelska bolag majoriteten i Mölnbacka—Trysil, som i sin tur äger Dejefors kraftbolag och Forshaga. Det är ett fullständigt konglomerat med ett taxeringsvärde av 8 miljoner kronor i skogar. Vidare ha norrmännen, som på samma sätt tränga in, skogar för över 3 miljoner i taxeringsvärde bara i ett enda län. Detta engelska bolag, som behärskar hela Glommenlinjen i Norge, gav på sin tid anledning till den provisoriska lagstiftning, som kom till stånd på Michelsens tid, något som sannerligen borde mana oss att här snarast möjligt få en lagstiftning till stånd.

Med vattenfallen är det på samma sätt. Vi se ju av notiser i pressen, hur utlänningarna köpa. Vi ha ju nämligen erfarit, att bolaget A. E. G., ett världsbolag, som jämte dotterbolag har 4 miljarder kronor i fonder, köpt tomt av stadsfullmäktige i Malmö stad. Skulle även detta bolag börja tränga in på vår kraftindustri i större utsträckning, så är det givet, att mycket obehagliga konsekvenser därav kunde följa. Norrmännen ha minsann redan t. ex. vid debatten om Aurakoncessionen 1913 fått erfara något av allt detta.

Jag behöver icke erinra om, hur viktigt det är även i politiskt avseende att: *händerna bort!* blir lösen, så att icke svårigheter och förvecklingar uppstå på grund av internationella fastighetsförvärv i vårt land. Det är ju så, att inom den mellanfolkliga politiken i våra dagar spelar just finanskapitalets vinstbegär i olika land en högst betydande roll. Riksdagen hade 1902 skrivit om denna sak, och då begärde Riksdagen, att till nästkommande år få en proposition förelagd Riksdagen. Det är nu 12 år efteråt och mycken skada har skett under tiden, och jag vill endast uttala den varma förhoppningen, att ehuru vi i trontalet icke fått något nämnt om detta, denna Riksdag icke måtte gå förbi, utan att saken blir löst.

Vad särskilt vattenfallen angår förestår ju den stora vatten-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

rättsreformen, och den erbjuder givetvis en möjlighet att i fråga om vattenfallen reglera dessa saker. Men läser man igenom det i detta ärende avgivna betänkande, finner man att kommittén helt och hållet gått förbi att bevaka de nationella intressena. Det kan förklaras av kommitténs ensidiga sammansättning. Kommittén tillsattes av den Lindmanska regeringen och gav ett det mest fullödiga uttryck för kraftproduktionens intressen. När denna kommitté den 17 december 1910 kom fram med sitt betänkande,ingo vederbörande myndigheter synnerligen kort tid på sig för att yttra sig i saken, och syftet därmed var tydligen att snarast möjligt kunna driva igenom det hela i Riksdagen. Men så kom regeringskrisen, som vi veta.

När man nu läser igenom betänkandet måste man säga sig, att i det skick vari det föreligger, det knappast är möjligt ändå att Andra kammaren utan vidare skulle vilja taga upp det till behandling, ty man måste komma ihåg att detta betänkande innebär ett försök till lösning av ett utomordentligt svårt och invecklat problem, kanske den svåraste uppgift i näringslagstiftningen, som vi få oss förelagd. Man har nämligen beträffande saken utgått från en så ensidig synpunkt, att den allsidiga utredning, som man kunde kräva, icke förefinnes. Ifråga om ingrepp uti äganderätten har detta betänkande verkligen gått så långt, att hittills ha vi, vare sig i fråga om grundprinciperna eller omfattningen av expropriationsrätten icke sett något motsvarande hos oss och kanske ej heller i något annat land. Här föll expropriationslagen förra året, och det framhölls då, att detta skedde emedan man ville erkänna en alltför utsträckt expropriationsrätt, men den expropriationsrätten gällde dock *allmännyttiga* ändamål och behov. Nu avses *privatekonomiska* företag, och så har man dessutom förbigått *utländska* förvärv och dylikt. Man polemiserar mot kungsådra och koncessionslagstiftning m. m. När regeringen fick detta betänkande i sin hand, hade man vågat hoppas, att regeringen skulle igångsätta en verklig revision, en ny utredning i frågan, men, såvitt jag kunnat erfara, har icke så blivit förhållandet, utan har man låtit tvenne jurister, av vilken den ena var kommitténs ledamot och sekreterare, inom justitiedepartementet göra en bearbetning av förslaget, som under dylika förhållanden måste bliva av mer lagteknisk beskaffenhet. Man kan sålunda alltjämt hysa allvarliga farhågor att detta betänkande icke kommer fram på Riksdagens bord så förberett, som önskligt vore. Att det bringas till lagrådet och därifrån till Riksdagen under detta ideliga skriande från kraftproduktionens män ha vi redan hunnit bli vana vid. Härvid skulle jag för min del, i all synnerhet som kammarkollegium, som i sitt yttrande i ärendet själv uttalat, att kammarkollegium på grund av den korta remisstiden icke haft tid till allsidig utredning, vilja hemställa till herr justitieministern, att han likväl toge detta ärende till så ingående och förnyad omprövning, så att en trygghetskänsla rörande behandlingen av denna viktiga sak, som dock skall inrikta vart näringsliv på ett bety-

delsefullt område för mycket lång tid framåt, må komma till stånd.

I samband härmed vill jag framhålla, hurusom Andra kammaren förlidet år beträffande kungsådra gjorde ett uttalande, däri man under hänvisning till direkt praktiska behov och även med tanke på den förestående vattenrättsreformen begärde en allmän utredning angående kungsådras förekomst. Vi ha icke uti berättelsen över vad i riket sig tilldragit sett, att Kungl. Maj:t uppmärksammat detta Andra kammarens beslut, men i den mån regeringen vill stödja sig på majoriteten i denna kammare, bör man ifrån dess sida kunna förvänta att den gärna tillmötesgår framställningar av sådant slag.

Till sist ett ord om en sak, kring vilken man skulle kunna säga, att tystnaden är märkbar och höres i trontalet såväl som i regeringens framställningar till Riksdagen i övrigt. Det är frågan om *tullarna*. Det är likväl så, att denna fråga måste på ett särskilt sätt bringas i regeringens hågkomst. Vi minnas ju, huru dyrtidsspörsmålet var föremål för debatt redan vid remissen förlidet år, och då fann sig också hans excellens statsministern föranlåten att göra ett uttalande, till vilket jag nu vill återföra kammarens uppmärksamhet, ett uttalande av ganska förbindande beskaffenhet. Med hänсыftning på dyrtiden säger herr statsministern, efter att hava hänvisat till vad som blivit utrett inom socialstyrelsen: »Detta visar således, att den kroppsarbetande befolkningen intill år 1912 med alla sina ansträngningar att hålla uppe sin lönenivå skulle hava jämnt och nått, och knappast det, lyckats hålla den uppe jämsides med stegringen i livsmedelsprisen, under det att den sannolikt icke lyckats häri under 1912, då en bestämd skillnad synes ha inträtt. Det är således efter min uppfattning obestriddigt, att förhållandet är ganska bekymmersamt.» Och herr statsministern tillägger, »att den stora och betydelsefulla frågan om de dyra tiderna och särskilt om lindrande av den fatiga befolkningens bekymmer till följd av desamma vilar tungt på regeringens sinne». Och det försäkras, »att regeringen skall för sin del, det kunna herrarna vara försäkrade om, icke släppa taget i detta avseende, utan göra allt vad på den kan ankomma för att gå vidare på den inslagna vägen». Ja, i år är situationen icke bättre; tvärtom. Jag har försökt göra några sammanställningar av den procentuella stegringen på vissa slag av utgifter, som äro nödvändiga för arbetarfamiljen. Jag vill icke här upprepa dem, men jag vill dock säga, att det synes, som om stegringen mellan 1912 och 1913 varit lika stor som den mellan 1911 och 1912. Under dessa förhållanden är det sannerligen ytterst angeläget att här pakalla uppmärksamheten på varje möjlighet, som förefinnes att lätta bekymren för småfolket i landet.

Ja, herr Lindman, ett ord till om den saken kanske. Hur var det med verkstadskonflikten, som vi hade? Hur är det med dessa lockouter, som nu sväva över arbetarna och delvis gått i verkställighet? Visar det behov av tillmötesgående, när vi kunna in-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

registrera i officiella siffror, att faktiskt realnivån sänkes för folket i landet? Sådana saker skapa icke enande band.

Jag vill då säga, att i fråga om lättnad i tullarna hade vi ju här en ingående debatt, som jag långt ifrån vill upprepa; men jag vill endast anföra, att denna kammare beslöt, att i samband med fullföljandet av de påbörjade undersökningarna angående orsakerna till levnadskostnadernas stegring och medlen häremot borde även verkställas en objektiv och allsidig utredning av det gällande tullsystemets verkningar samt för Riksdagen framläggas de förslag, vartill undersökningarna i deras helhet kunde giva anledning. Och minnes jag rätt, gavs också i debatten ett uttalande om, att man hade förvissat sig från liberalt håll, att regeringen även skulle med anledning av ett sådant uttalande från Andra kammaren taga itu med denna fråga. Men såvitt jag kunnat erfara, har ingenting i denna sak blivit åtgjort. Man har icke fullföljt utredningarna så, som man väntat och hoppats.

Det finnes en stor mängd svenska medborgare, som hoppas och vänta på infriandet och uppfyllandet av givna löften, och jag vill till sist säga, att dessa ord, som jag nu har framfört, liksom samla sig i en allmän önskan, att man hos regeringen vill se en fast och målmedveten politik, som åsyftar att omutligt och utan att väja söker lätta bekymren på allt sätt för de sämst lottade i landet, och som utan att rygga för några mäktiga intressen tillförsäkrar oss en förvaltning av naturtillgångarna, somagnar hela vårt svenska folk och *endast* detta.

Hans excellens herr statsministern Staaff: Herr talman, mina herrar! Regeringen har fått mottaga starka anmaningar och vädjanden först från den förste ärade talaren och sedan från den andre ärade talaren. Jag skall kanske först be att få nämna några ord med anledning av den vädjan, som herr Palmstierna ställde. Han erinrade om vad som vid förra riksdagen förekommit beträffande frågan om dyrtiden och särskilt om tullarna. Jag ber att få nämna för honom, att denna sak alldeles icke är av regeringen lagd på hyllan, som man säger, utan den har tvärtom utgjort föremål för de allvarligaste överväganden, hur man lämpligast borde upptaga en utredning av sådan beskaffenhet, som den för vilken Andra kammaren vid förra riksdagen uttalade sig. Men den förste talaren talade något om vårt land såsom de hundra kommittéernas land, och det är ett faktum, att det för närvarande pågår så många utredningar, där framskjutna parlamentariska krafter äro begagnade, att det knappast är möjligt att för närvarande anordna en utredning av den betydelse och det värde, som regeringen avsett. Man måste något avvakta, att en och annan av de största utredningarna, som nu pågå, kan avslutas eller åtminstone hinna ett sådant stadium, att man kan anlita en eller annan av däri befintliga krafter.

Beträffande den sista vädjan, som herr Palmstierna gjorde, nämligen att regeringen skulle målmedvetet fullfölja en sådan po-

litik, som han antyde, så hoppas regeringen, att den bar visat, att den alltid vill målmedvetet fullfölja en politik i sådan riktning, dock inom de gränser naturligtvis, som angivas av regeringens egen allmänna åskådning, vilken ju är liberal och så till vida skiljer sig åtskilligt från den åskådning, som den ärade talaren omfattar.

Jag skall nu övergå till vad den förste ärade talaren anförde. Beträffande vad han sade angående statsregleringen, vill jag blott anmärka, att, efter vad jag föreställer mig, han icke ens själv torde sätta någon synnerlig tro till sin antydan därom, att meningen skulle vara att på något sätt inbilla folk, att fjärde och femte huvudtitlarna äro billigare, än vad de verkliga äro. Jag förmodar, att både Riksdagen och allmänheten lätteligen kunna sätta sig in i, att när fem miljoner kronor äro avsatta, så får man väl också räkna med dem, när man talar om utgifterna för försvaret.

Herr Lindman övergav fort nog statsverkspropositionen, som ju är avsedd att remitteras, och övergick till ett tal, som jag hållit i Karlskrona, och som däremot icke är avsett att remitteras. Han yttrade därvid, att det vore svårt att diskutera försvarsfrågan på grund av karlskronatalet. Ja, det vill jag ju icke bestrida, att det kan ha vissa svårigheter, och det visade sig ju också i hans följande framställning, att det var ganska svårt. Men jag ber få framhålla, att någon anmärkning mot regeringen eller mig lärer väl icke kunna skapas därav, ty vi ha väl aldrig bett eller inbjudit herr Lindman att diskutera karlskronatalet i remissdebatten. Herr Lindman fäste sig vid ett uttryck, som han gillade i detta tal, nämligen att händelserna hastigt nog kunde taga den utveckling, att de kunde bli för ett litet land ganska betänkliga eller något sådant. Därefter sade han, att dock pågår alltjämt utredningen. Och så skildrade han, huru han tänkte sig den vidare gången av sakens behandling. Ja, därvid vill jag nu för det första ännu en gång erinra om — det har ju redan förut framhållits offentligt — att den föreställning, som man bildat sig om den s. k. »militärkommissionen», är uppgjord på alldeles fri hand. Den är visst icke något slags ny kommitté, som ärendet ytterligare skall genomgå, utan den är helt enkelt ett antal biträden till herr krigsministern för beredande av propositionen. Men oavsett detta måste jag erkänna, att jag icke förstår denna passus i herr Lindmans anförande. Menar han verkligen, att man bort avbryta utredningen och i stället i statsverkspropositionen ha kastat in ett och annat, utan att det kommit till något slut i försvarsberedningarna? Menar han verkligen, att det skulle varit till allra ringaste nytta för landet att förfara på det sättet? Menar han, att några förbättringar av försvarsväsendet skulle kunna vinna sitt förverkligande tidigare blott därigenom att beslut fattades något tidigare under riksdagens lopp än om en mera fullständig proposition efter vederbörlig förberedelse något senare under riksdagen avlättes? Jag förstår icke detta.

Herr Lindman framhöll, att min uppfattning nu syntes vara

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

en annan än 1911. Det har jag själv antytt i karlskronatalet, och däri har han ju i viss mån rätt. Han kunde ju tillagt, att hans egen uppfattning ändrat sig högst betydligt efter 1911. Han kunde ju ha erinrat om, huru han i början av det året med anledning av försvarskommitténs — hans egen kommittés — utlåtande till statsrådsprotokollet uttalade, att man måste söka se till, huruvida icke försvaret kunde ordnas inom de dåvarande utgifternas ram.

Han kunde ju ytterligare hava erinrat om, hurusom han under valstriden 1911 lät sig angeläget vara att i ort efter ort upprepa och betona detta uttalande. Det förefaller mig då, sedan jag nu hört vissa antydningar om vilka hans anspråk å försvaret numera äro, som om man kunde säga, att *hans* uppfattning ifrån 1911 också är högst betydligt ändrad, och så till vida kan det vara möjligt, att emellan oss någon brygga kan finnas.

Herr Lindman har tydligen icke tyckt om den passus i karlskronatalet, däri jag med användande av ett citat från en engelsk statsman talade om de två nationerna, men han erkände — och jag tackar honom för detta —, att min avsikt varit att söka i detta sammanhang befordra de båda klassernas eller nationernas offervillighet för försvaret. Men, säger han, då får det heller icke vara tal om någon delning av försvarsfrågan. Men huru framställdes han nu denna delning. Jo han säger, att de, som skulle drabbas av värnskatten, skulle först komma att göra sitt offer, det skall först beslutas, och först därefter skulle frågan om den andra, den obemedlade klassens offer komma att avgöras.

Jag vill emellertid, utan att i sakens nuvarande skick ingå i detalj på, hur frågan kommer att upplinjeras, erinra om, att det tydligt och klart framgår av talet i Karlskrona, att det vore regeringens mening att föreslå högst väsentliga personliga bördor även vid denna riksdag. Det framgår ju därav, att man tänkt sig en utsträckt utbildningstid för reservunderbefäl — då herr Lindman talade om underbefälsfrågan, nämnde han blott de bildade och hoppade helt och hållet över den stora kategori, vars övningstid skulle för åstadkommande av reservunderbefäl vid mobilisering utsträckas till 365 dagar. Vidare har det ju icke heller ifrågasatts — herr Lindman kom på annat ställe in därpå, så att det förvånar mig, att han här utelämnar det — annat, än att en betydande ökning av övningstiden för specialvapnen skulle föreslås vid denna riksdag. Det har i själva verket endast ifrågasatts, att en enda punkt av övningstidsfrågan skulle kunna uppskjutas till följande riksdag, och det vore frågan om ökad utbildningstid för infanteriet. Jag måste säga, att den framställning, som herr Lindman lämnade på denna punkt, sålunda var allt utom riktigt.

Herr Lindman framhöll med mycken betoning, att det största värdet, efter hans mening, av karlskronatalet var erkännandet av behovet av ökad utbildningstid för infanteriet. I anledning härav vill jag säga, att, efter min mening, det är en bland de värdefullaste punkterna uti det arbete, som försvarsberedningarna uträttat, att de så bestämt och utan meningsskiljaktighet, torde jag väl kunna

säga, peka på nödvändigheten av en särskild vinterutbildning. Den papekan behövs, ty den förra regeringen ansåg icke, att denna punkt var av den vikt, att den ens vidrörde den, då den mottagit sin kommittés utlåtande.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Herr Lindman har varnat för obetänksamma uttalanden inför valmännen, och det kan ju hända, att han i det avseendet har ett och annat att själv överväga. Det är möjligt, att han därvid talar av egen erfarenhet. Vad jag i detta avseendet har offentligen yttrat, det står jag fullkomligt fast vid. Det är möjligt, att en och annan liberal tidning — herr Lindman antydde något sådant — i detta avseende har olika åsikt mot den, som jag framställt. I sådant fall vagar jag även mot herr Lindman plus ett par liberala tidningar vidhålla min uppfattning. Men herr Lindman sade vidare, att jag funnit mig oförhindrad att frängå vad jag betraktade såsom vallöften i ett par punkter — där kom han ihåg övningstiden vid specialvapnen, som han nyss icke kommit ihåg. Och så ville han också påstå, att jag frängått dessa vallöften med avseende på utgifterna för försvaret. Nej, herr Lindman, jag tror icke, att man kan säga att jag i angivna hänseenden gjort mig skyldig till inkonsekvens. Om jag börjar med den senare punkten, vill jag erinra om, att de frisinnades program vid 1911 års valrörelse icke ställde i utsikt någon bestämd absolut begränsning av försvarsutgifterna. Det hade verkligen tidigare ett liberalt program, det av 1908, gjort. Men man fann, att detta icke var den riktiga utgångspunkten, och det var således i själva verket något helt annat, som framställdes 1911, nämligen att man nog borde undersöka rikets bärkraft och ställa försvarsutgifterna i förhållande till dem. Det är mycket mer herr Lindman själv, som talat om en absolut gräns för försvarsutgifterna än det liberala partiet. Härtill kommer den ytterligt viktiga punkten om landets bärkraft. Ja, vad är det annat än landets innevänares bärkraft; och är det så, betyder det också ofantligt mycket för denna bärkraft, huru bördorna komma att fördelas. Det är därför, som punkten om värnskatten — jag kommer tillbaka till den i annat sammanhang — är så synnerligen betydelsefull i det regeringsprogram, som jag har skisserat. Vad nu vidare angår övningstiden vid specialvapnen så vill jag säga detta: ett valprogram är ju icke utarbetat som ett kontrakt, men de, som varit med om det, veta, vad man i de tämligen allmänna ordalag som där begagnats, har inlagt. Nu är det nog ett faktum, att allt ifrån 1901 års härordnings antagande har en mycket bestämd skillnad gjorts i fråga om övningstiden för infanteriets huvudmassa å ena och övningstiden vid specialvapnen å andra sidan. Det har skett till följd av flera omständigheter. För det första ha de vid specialvapnen övade den fördelen att de i allmänhet få sluta något tidigare, de halla icke på så många år. För det andra är det en lättare tjänst vid specialvapnen, och för det tredje, som kanske icke är det minst viktiga, så förefinnes icke i landet beträffande specialvapnen den föreställning, som är ganska utbredd å många

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

orter beträffande infanteriet, att övningstiden icke väl utnyttjas. Det är således fullkomligt säkert — jag vet visserligen mycket väl, att några enstaka invändningar därvidlag gjorts från mitt parti — men jag vågar påstå, att det icke är någon motsägelse i att föreslå ökning i specialvapnens övningstid men anse sig vara förhindrad att föreslå det ifråga om infanteriets.

Beträffande frågan om flottan vill jag erinra om, att den frågan nu befinner sig på ett ännu mycket preliminärt stadium, och detta har jag också tydligen angivit i karlskronatalet. Jag tror således, att de sannolikhetsberäkningar rörande typer o. s. v., som nu göras och som den ärade talaren, jag syftar på, gjort, icke egentligen ännu kanske borde göras. Det är ju mera skäl att vänta, tills frågan fullt utredd föreligger från försvarsberedningarna. Jag kan försäkra honom, att jag också har en livlig känsla av, att det naturligtvis skulle vara i hög grad önskligt, om ett större antal stora båtar kunde anskaffas. Men då försvarsberedningarna framlägga sina resultat, komma de även att framlägga den ekonomiska beräkningen. Då blir det tillfälle för dem, som hava anmärkningar att göra i det avseendet, att äskandena äro för små, att göra dessa anmärkningar och på samma gång säga, varifrån penningar skola tagas till ytterligare öknings. De få da tillfälle att säga, på vilket område man anser sig kunna ned-sätta de beräknade utgifterna för att bereda möjlighet till en stor pansarbåtsflotta.

Det glädde mig att höra, vad herr Lindman sade i allmänhet beträffande frågan om den villighet, som han förutsatte angående den tilltänkta värnskattens utgörande. Jag hoppas, att denna villighet blir mycket stor, ty jag bör icke fördölja, att jag numera tror, att de förberedande beräkningar, som jag framlade i karlskronatalet, kanske måste åtskilligt överskridas.

Men jag blev däremot ganska ledsen, då jag hörde, att herr Lindman inlade, såsom han uttryckte sig, en bestämd gensaga emot blotta tanken, att någon del av värnskatten skulle kunna tas i anspråk för inlandsbanebyggnadens påskyndande. Jag skulle däremot livligt önska, att det funnes möjlighet till en sådan anordning, och jag förstår icke, hur man kan göra en så skarp och ovillkorlig skillnad, som herr Lindman ville uppdraga, mellan andra försvarsutgifter och denna försvarsutgift. Det beror väl dock på, vad betydelse inlandsbanan i militärt avseende äger. Om denna betydelse tror jag knappast man kan vara i tvivelsmål. Från sakkunnigt håll, nämligen av generalstabschefen, avgavs på sin tid den förklaringen, att en nordlig inlandsbana för försvaret av övre Norrland bade en betydelse, som näppeligen kunde över-skattas. Såsom den viktigaste av de för övre Norrlands försvar erforderliga åtgärder syntes generalstabschefen utan allt tvivel byggandet av en för anfall från kusten fullt tryggad förstklassig järnväg kunna betecknas, och syntes det vara en angelägenhet av allra största vikt, att en dylik järnväg komme till stånd så snart

sådant var möjligt. Han har således betecknat den såsom en den allra viktigaste försvarsåtgärd.

Nu kunde kanske herr Lindman emot mig rikta den invändningen, att jag icke alltid tror så absolut på militära auktoriteter, och däri har han ju rätt. Jag har den uppfattningen, att det är lyckligt, ifall lekmannaförståndet och sakkunskapen kunna förena sig om samma resultat, och jag tvekar icke att lyssna till lekmannaförståndets kritik över sakkunskapen, då ju denna senare ofta nog företer ensidigheter. Men i detta fall vill det synas mig, som om varje lekmannaförstånd, som sätter sig in i frågan, skulle vara nödsakat att komma till alldeles samma uppfattning som sakkunskapen, och säkert är, att det varken från statsutskottets majoritet eller från statsutskottets reservanter gjordes några erinringar emot banans strategiska betydelse, när frågan om densamma sista gången var före här i Riksdagen år 1911. Det skulle således vara mig synnerligen kärt, dels ifall värnskatten kunde komma att lämna något utrymme för denna så ytterst viktiga försvarsåtgärd, och dels ifall det absoluta motstånd, som framträdde i herr Lindmans anförande, icke delades av alltför många, utan att också i detta fall de utan tvivel varma försvarskänslorna toge sig uttryck.

Herr Lindman har på det sättet sammanfattat sin uppfattning om — jag vill icke precis säga regeringens försvarsprogram, utan snarare det sätt, varpå detta framställdes i karlskronatalet —, att det värsta av allt är, att där skulle hava framträtt så föga håg och vilja att verkligen lösa försvarsfrågan. Han talade i detta sammanhang om pappersutredningar. Ja vad pappersutredningar angår kan verkligen 1907 års försvarskommitté sägas hava resulterat i en pappersutredning. Ty av allt, vad den föreslog, ryckte regeringen endast loss några fragmentariska delar. I övrigt lades aktstycket åsido med några ord av herr statsministern till statsrådsprotokollet, varav jag anförde något litet. Så kommer icke att ske med det verk, som vi vänta från försvarsberedningarna. Visserligen kommer naturligtvis regeringen att förbehålla sig sin prövnings- och granskningsrätt, och det kan hända, att den i en eller annan punkt kommer till annat resultat än försvarsberedningarna. Men jag tror mig kunna säga, att icke något stort och viktigt område, som dessa försvarsberedningar hava behandlat, kommer att av regeringen undanskjutas på det sätt, som den förra regeringen 1911 gjorde. Vad således angår pappersutredningar, blir det här icke fråga om några sådana. Det ha vi lämnat åt den förra regeringen.

Beträffande den bristande håg och vilja, som herr Lindman talade om, uttalade han detta på åtskilliga sätt, och talade om den längtan att vända sig till landets regering, som alltmåra framträder, och frågade, om det vore förmätet att tänka sig, att var regering ställer sig i spetsen och lyfter frågan över partierna o. s. v. Jag vet icke riktigt, vad som ligger i dessa frågor. Om däri ligger ett spørsmål till regeringen, huruvida den är villig att

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på det sätt, som man från vissa håll under den nuvarande försvarsagitationen gör, upphöja försvarsfrågan till landets snart sagt enda fråga, om däri ligger en fråga till regeringen, huruvida den är villig att för försvarsfrågan förgäta eller skjuta åt sidorna andra stora frågor, andra stora förhoppningar, som genomströmma vårt folk, om däri slutligen skulle ligga en hemställan, huruvida regeringen rent av vore benägen att ifråga om några andra stora fackliga framtidsmål ändra sin hittillsvarande uppfattning, då måste jag på detta svara ett alldeles bestämt *nej*; det kommer regeringen icke att göra. Men om däremot herr Lindman och hans meningsfränder sätta värde på ett arbete för försvaret och fosterlandet, även där detta icke präglas av den ensidighet som utmärkte den agitation jag syftar på, även där det icke tager sig sådana överdrivna, understundom rent av något motbjudande uttryck, som i den offentliga diskussionen på senare tiden varit fallet, om de äro tillfredsställda med, att man handlar under lugnt övervägande, utan nervositet och utan hysteri, med en bestämd avsikt att halla sitt huvud kallt, med ett bestämt medvetande av, att stora frågor icke lösas uteslutande genom den varma känslan utan också erfordra det klara förståndet — om de äro tillfredsställda med detta, då kan jag svara med ett bestämt *ja*. Det är regeringens fasta och bestämda avsikt att, i vad på den ankommer, söka föra försvarsfrågan till ett lyckligt slut, till en verklig och tillfredsställande lösning. Regeringen kommer därvid såsom i allt sitt görande och låtande att söka få folket med sig, enär efter regeringens uppfattning en lösning utan folket icke är hälften så mycket värd som en lösning med folket.

Herr Wijk: Herr talman, mina herrar! På förslag av riksgäldskontoret och på tillstyrkan av bankoutskottet beslöt förra årets riksdag att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte i sina förslag till riksstat för framtiden beräkna ett ökat anslag på en miljon kronor att tillföras fonden för stats-skuldens amortering. Då detta anslag icke uppförts i innevarande års förslag till riksstat, och då jag förra året förde bankoutskottets talan, när detta ärende förelåg till behandling, har jag ansett det vara min skyldighet att vid detta tillfälle påpeka förhållandet och i detta sammanhang göra några anmärkningar.

För att klargöra, vad saken gäller, far jag gå några år tillbaka i tiden. Då på 1880-talet riksgäldskontoret började upptaga s. k. statsräntelån, för vilka vid lånens upptagande icke någon särskild bestämd amorteringsplan var föreskriven, blev det nödvändigt att genom särskilda beslut sörja för den nödiga amorteringen. Med anledning därav utfärdade 1889 års riksdag för riksgäldskontoret en instruktion av det innehåll, att riksgäldskontoret vid upptagandet av statsräntelån skulle snarast möjligt göra framställning om anvisande av de medel, vilka borde arligen avsättas för skuldbeloppets amortering inom den tid, fullmäktige ansåge lämplig. Denna bestämmelse kvarstår fortfarande orubbad i det gällande reglementet

för riksgäldskontoret, och med stöd därav hava riksgäldsfullmäktige sedermera föreslagit Riksdagen att avsätta vissa annuiteter, dels för de statsräntelan. som redan då voro upptagna, dels för samtliga sådana lån, som sedermera upptagits. Salunda beslöt senast 1912 års riksdag, i anledning utav upptagandet utav 1911 års statslån, att från och med år 1912 årligen skulle utgå ett annuitetsanslag av 3.240,000 kronor. De delar av dessa anslag, som icke åtgå till gäldande av ränta, ha från 1909 tillförts en ny fond, kallad: fonden för statsskuldens amortering. Riksdagens beslut angående avsättning för statsräntelånens förräntande och amortering hava av Kungl. Maj:t hittills utan något undantag iakttagits, och de belopp, som sålunda av Riksdagen beslutats, ha utav Kungl. Maj:t alltid upptagits vid utgiftsberäkningen i den därpå följande riksstaten.

De för dessa lån föreskrivna amorteringsperioderna variera mellan 46 och 71 år; för de senaste lånen har utan undantag beräknats en jämförelsevis kort amorteringstid. Med anledning härav ingingo riksgäldsfullmäktige förra året till bankoutskottet och genom bankoutskottet till Riksdagen med en anhållan, som åsyftade en rättelse av det förhållandet, att för de tidigare statsräntelånen en efter riksgäldsfullmäktiges mening alltför lång amorteringstid hade beräknats. För att sänka denna amorteringstid hemställde riksgäldsfullmäktige, att Riksdagen måtte besluta, att från och med år 1914 skulle till fonden för statsskuldens amortering avsättas ett belopp, som med en miljon kronor översköte det belopp, som på grund av föregående beslut redan skulle till fonden utgå.

Denna hemställan, som kom in under pågående riksdag, då K. Maj:ts förslag till riksstat redan var uppgjort, ansåg sig bankoutskottet icke kunna alldeles utan jämkning tillstyrka. Det ansågs nämligen bereda vissa svårigheter att i den redan till behandling föreliggande riksstaten upptaga hela beloppet, varför bankoutskottet foreslog och Riksdagen sedermera beslutade, att avsättningen till fonden för statsskuldens amortering skulle i 1914 års riksstat ökas med endast 500,000 kronor och att Riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, »det Kungl. Maj:t måtte vid uppgörande av förslag till riksstat från och med år 1915 årligen beräkna — förutom de medel, som enligt Riksdagens förut fattade beslut i anledning av statsräntelånens upptagande ingå till fonden för statsskuldens amortering — ytterligare ett belopp av en miljon kronor för att avsättas till nämnda fond». Denna bankoutskottets hemställan bifölls i Första kammaren utan någon debatt och i Andra efter debatt.

I formellt hänseende föreligger den skillnaden mellan det beslut som fattades förra året, och föregående liknande beslut, att förra året skrev Riksdagen till Kungl. Maj:t med anhållan, att »i förslag till riksstat beloppet måtte årligen beräknas», medan föregående beslut haft den förmen. att »beloppet årligen skall utgå». Men i realiteten föreligger icke någon som helst skillnad mellan det beslut, som fattades av förra årets Riksdag och de liknande beslut, som förut, utan någon som helst anmärkning från Kungl.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Maj:ts sida, vid upprepade tillfällen ha fattats. Även förra årets Riksdags beslut gällde avsättning till amortering utav statsräntelån. Att detta beslut fattades som ett tillägg till förut fattade beslut, kan icke på något sätt ändra dess karaktär; det är av precis samma art som föregående beslut angående amortering av statsräntelånen.

Man hade då väntat sig, att Kungl. Maj:t nu, liksom alltid förut, skulle i den följande riksstaten uppföra det utgiftsbelopp, som Riksdagen sålunda beslutat skulle utgå. Men detta har icke skett i år. I statsverkspropositionen förklarar finansministern, att det syntts honom lämpligast, att det ifrågavarande ökade anslaget till avsättning för statsskuldens amortering icke upptages i 1915 års riksstat.

Detta beslut, i och för sig ägnat att väcka uppmärksamhet, får en alldeles särskild karaktär genom det förhållandet, att Kungl. Maj:ts åtgärd här berör ett område, som helt och hållet faller under Riksdagens beslutanderätt. Riksgäldskontoret är lagt under Riksdagens styrelse och förvaltning, och Riksdagen har *ensam* att genom riksgäldskontoret ombesörja skötseln av rikets gäld, för vilken Riksdagen enligt grundlagens ord ansvarar.

Kungl. Maj:ts åtgärd att icke i förslaget till riksstat upptaga det belopp, som Riksdagen förra året beslutat, kan givetvis icke innebära ett hinder för fullföljande av Riksdagens då fattade beslut. Riksdagen har naturligtvis endast att i så fall i år återupprepa det beslut, som fattades förra året. Finansministerns åtgärd kan icke tydas som annat än en meningsyttring från hans sida, en förklaring, att han anser det af Riksdagen förra året fattade beslutet icke vara lyckligt. Men denna meningsyttring har onekligen fått en mycket uppseendeväckande och egendomlig form.

Jag nämnde nyss, att åtgärder, som röra statsskuldens förvaltning, falla helt och hållet under Riksdagens beslutanderätt och att Kungl. Maj:t formellt har därmed ingenting att skaffa. Som min personliga mening vill jag framhålla, att jag anser, att denna dualism icke får drivas för långt. Jag tror det stundom kan vara nyttigt och lämpligt, att en viss kontakt äger rum mellan riksgäldskontoret och finansministern, då det gäller viktiga ärenden rörande rikets gäld. Och jag finner det därför icke annat än rimligt, att finansministern i detta fall har velat ge sin mening uttryck. Men detta hade kunnat ske på det mest naturliga och enkla sätt vid föregående års riksdag, då frågan var under debatt i kamrarna och då olika meningar bröto sig mot varandra. Vid detta tillfälle fälldes emellertid från statsrådsbanken icke ett enda ord i detta ärende.

Själva sakfrågan, som ligger till grund för finansministerns åtgärd, skall jag här icke ingå på. Jag tror ej det är rätta ögonblicket att under en remissdebatt öppna en sådan diskussion, och under Riksdagens lopp torde det utan tvivel bli tillfälle att underkasta sakfrågan en ingående prövning. Vad jag här åsyftat, är endast att i samband med remissen av statsverkspropositionen fästa

uppmärksamheten vid en punkt i densamma, som är av den art, att den för Riksdagen måste ovillkorligen framträda såsom i hög grad anmärkningsvärd.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*

(Forts.)

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet friherre Adelswärd: Herr talman, mina herrar! Jag får till att börja med uttala mitt beklagande av att jag, att döma efter den föregående ärade talarens yttrande och vad jag i övrigt hört i denna sak, anses ha tillrätt Kungl. Maj:t en åtgärd, som skulle innebära ett överskridande av Kungl. Maj:ts befogenhet. Det har naturligtvis i så fall skett helt och hållet ofrivilligt från min sida, och jag förmodar, att denna sak, sedd från den synpunkten, kommer att i vederbörlig ordning utav konstitutionsutskottet och vidare i Riksdagen framdeles dedömas. Jag ber emellertid att nu närmare få förklara anledningen till det förfaringssätt, som jag har tillrätt Kungl. Maj:t i detta fall.

Frågan sönderfaller, såsom den föregående ärade talaren redan påpekat, i realfrågan och den formella frågan. Jag skall ej, av samma skäl som den föregående ärade talaren, gå djupt in på själva realfrågan, ty jag hoppas, att den skall komma att senare i debatten här i Riksdagen behandlas. Jag måste dock i någon mån beröra även den sidan av saken, emedan just förhållandet beträffande själva realfrågan har givit mig anledning till att upptaga saken på det sätt, som jag nu gjort i statsverkspropositionen.

Jag har nämligen den uppfattningen, att den behandling, som denna fråga fick och det beslut den ledde till under förra årets riksdag, berodde delvis på en förväxling och på rent missförstånd beträffande frågans verkliga innebörd. Då jag hade den åsikten, ansåg jag det alldeles nödvändigt, att på något sätt uttala min mening. Jag ansåg hela frågan vara av så stor betydelse, att den av härsyn till vår länepolitik och vår finanspolitik i allmänhet behövde tagas under grundligare omprövning än som skedde under förra årets riksdag. Den föregående ärade talaren har betecknat detta mitt sätt att gå till väga som endast en opinionsyttring — jag vet inte, om det är rätta benämningen. Från min synpunkt anser jag det vara ett sätt, fullkomligt berättigat, att få tillfälle uttala min åsikt.

Det är sant, att jag icke gjorde det, då frågan var före under debatten vid förra årets riksdag, men jag hade mina bestämda skäl att då icke uppträda, därför att de uttalanden, som under en debatt kunnat göras, måhända skulle ha kunnat missförstås, och jag ansåg frågan vara av den karaktär, att den behövde grundligare belysas än då kunde ske, vilket jag också anser nu har skett genom de uttalanden jag gjort till statsrådsprotokollet.

Med avseende på själva formfrågan är det, som den förre ärade talaren påvisade, riksgäldskontoret, som varje år uppgör ett förslag till de medel, som erfordras till bestridande av riksgäldskontorets utgifter. Riksgäldskontoret meddelar chefen för finansdepartementet dessa beräkningar; de lämnas såsom ett svar på en

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

direkt framställning från finansdepartementet. Jag kan emellertid inte fatta, att detta skall innebära något hinder för finansministern att i sin ordning föreslå Kungl. Maj:t någon ändring av dessa riksgäldskontorets beräkningar. Det vore eljest, tyckes det mig, knappast någon mening i denna omväg, att riksgäldskontoret först skriver till finansministern för att få ärendet framlagt inför Kungl. Maj:t och upptaget i statsverkspropositionen, utan i så fall skulle riksgäldskontoret kunna gå direkt till Riksdagen, om det vore meningen, att Kungl. Maj:t icke skulle vid detta tillfälle få uttala någon som helst åsikt.

Med denna min uppfattning har jag naturligtvis ansett mig oförhindrad att tillråda Kungl. Maj:t att uttala sin mening i saken, och har utvecklat min åsikt i mitt anförande till statsrådsprotokollet.

Nu kan man ju i sakfrågan disputeras om vilken som har rätt eller icke, och jag hoppas, att den frågan skall upptagas. Det är en ren principfråga, vilken väg man skall gå i avseende på avsättningen till amorteringsfonder, om man skall gå den, som jag förordat eller den, som riksgäldskontoret föreslagit.

Emellertid skall jag be att få erinra om, att detta liksom andra förslag till statsverkspropositionen i själva verket icke är annat än ett förslag, framställt från Kungl. Maj:ts sida till Riksdagen, och det förftar på intet sätt Riksdagens bestämmanderätt beträffande det anslag, som Riksdagen sedan vill bevilja. Kungl. Maj:t har i detta fall icke på något sätt föregripit Riksdagens handlingsfrihet. Riksdagen kan mycket väl öka anslaget till amorteringsfonden med den miljon, som Riksdagen i skrivelse förra året anhöll att Kungl. Maj:t skulle uppta i statsregleringen. Jag har även i statsverkspropositionen antytt den väg, på vilken detta mycket lätt skulle kunna ske, nämligen så att — om förslaget till statsreglering i övrigt blir oförändrat, som Kungl. Maj:t föreslagit — det föreslagna beloppet för amorteringsfonden ökas med en miljon kronor och att samtidigt beloppet, som skall anslås till lånemedel likaledes höjes med en miljon. På det sättet är frågan enklast löst.

Jag vill emellertid ytterligare säga det, att jag högeligen beklagar, om denna Kungl. Maj:ts åtgärd kan anses innebära ett överskridande av Kungl. Maj:ts befogenhet, på samma gång jag betonar, att jag omöjligt kan förstå, att denna uppfattning kan vara den rätta.

Herr Thorsson: Herr talman! I fråga om den sist berörda saken vill jag bara säga några få ord, och det är det, att den rent konstitutionella sidan därav, förmodar jag, att konstitutionsutskottet granskar. För min personliga del vill jag säga, att om finansministern sörjer för att vi upplåna någon miljon mindre under tider, när vi få ge fem procents ränta, och samtidigt uraktlåter att amortera av pengar som vi ha för $3\frac{1}{2}$ procent, skall jag icke klaga, om han fortsätter med den taktiken.

Jag begärde egentligen ordet för att få säga några ord med anledning av högerledarens anförande från denna plats. Han började sin attack med att erinra om det dåliga resultat, vartill försvarsberedningarna kommit, när de nu hade enligt hans uttryck arbetat i två år. Då slog det mig, att denna erinran skulle komma ifrån en man, som beklätt uppdraget att vara Sveriges statsminister, och som själv sysslat så orimligt mycket med denna utredningsfråga. Han övertog ju arvet ifrån den Staaffska regeringen 1906, satte igång cheferna för våra militära anstalter med förberedande undersökningar och då dessa utfört sitt arbete, tillsatte herr Lindman i slutet av år 1907 sin stora försvarskommitté. När denna försvarskommitté hållit på i två år, hade den dock ingenting färdigt. Den behövde tre år på sig för att få sitt betänkande så pass utarbetat, att det kunde läggas fram för offentligheten. Om man nu ser på vad det var för personer, som sysselsatte sig med detta arbete, finner man, att samma militära chefer, som under ett och ett halvt års tid haft att förberedande syssla med denna fråga, hade herr Lindman inkallat uti sin kommitté och härtill förstärktes 1907 års kommitté ytterligare med några betrodda militära ledamöter, så att i den kommittén sutto åtta militära ledamöter och den civila uppfattningen representerades av åtta ledamöter.

Man har ju ifrån högerhåll levat herrans glada dagar — och för resten excellerade förre excellensen under fjolårets debatt — med kritik över denna sakokunskap, som var till finnandes i försvarsberedningarna. Regeringen hade ju begått den oegentligheten att sätta fullständigt sakokunnigt folk till att utreda detta spörsmål. Sedan man så vid den ena remissdebatten levat högt på sakokunskapen, så fortsätter samma chef med att det andra året klagat över att icke något blivit färdigt efter två år, ehuru han själv med sin gärning visat, att det behövs mera än två år för att få fram en undersökning, med anlitan till och med av den allra största sakokunskap. Jag tycker, att herr Lindman borde gå hem och läsa på sin katekes litet bättre. Ty annars kan han komma i samma predikament som västgöten, som kom till Falköping för att vittna och som i stället blev part i målet. Det är, såvitt jag kan förstå, ett led i den allmänna agitation, som spinner ut sig över landet för att förmå Riksdagen att i skräckens och hetsens tecken lösa en av landets viktigaste frågor. Och när ifrån förre excellensen man får i denna debatt höra talas om, att man rent av ifrågasätter ett överfall från en erövringslysten makt, drives spelet bra högt. Då tror jag nästan, att man får se till att även sådana herrar få lov att något litet moderera sitt resonemang. Denna skräckagitation anförde förre statsministern såsom bärande moment i studenternas entusiasm, i kvinnornas entusiasm och i böndernas entusiasm att nu påtaga sig större bördor. Det skall bli mycket intressant att se, i vad mån dessa växlar infrias, när denna fråga verkligen lägges fram på Riksdagens bord i hela sin omfattning och det gäller att taga ställning till både övningstidens spörsmål och kostnadsfrågan.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det gick särskilt på denna punkt en underton genom förre excellensens yttrande, som om det egentligen hade under den senaste tiden begåtts oerhörda försummelse ifråga om försvarsväsendet. Jag kan då icke neka mig att citera, vad en framstående militär har yttrat beträffande de militära åtgörandena under ett av dessa år, som falla under förre excellensens kritik. Uti ett föredrag, som hölls inför försvarsberedningarna, yttrade föredragshållaren följande: »år 1912 har varit ett enastående år i den militära utbildningens annaler. Aldrig har på så kort tid så många nyttiga truppövningar blivit utförda som det året. Vi ha haft vinterövningar i Norrland, samövningar mellan avdelningar ur armén och flottan i Östergötland, mobiliseringsövningarna i Norrland och den stora höstmanövern i Västergötland, där arméövningar för första gången förekommit i vårt land. Detta livliga utbildningsarbete har överallt tacksamt erkänts av försvarets mäsmlän.» Jag tror, att detta anförande av en utav landets förnämsta militära auktoriteter har bra mycket mera sanning och ärlighet bakom sig än alla dessa deklamationer inför offentligheten om vad som uraktlåtits.

Jag har en helt annan uppfattning om den liberala regeringens känslor för försvaret. Jag har även under denna regering haft tillfälle att bedöma innehållet i fjärde och femte huvudtitlarna; och jag får säga, att det är icke första gången, det inträffat under den liberala regeringen, att man har skenbart sparat på fjärde och femte huvudtitlarna genom en omläggning, men i realiteten ökat dessa utgifter. Om fjärde och femte huvudtitlarna i dag skulle beräknas på samma sätt som de beräknats förut, skulle de visa en ökning i anslagen på minst en och en halv miljon kronor. Jag skall icke närmare ingå på dessa spörsml, ty, när vi en gång skola behandla fjärde huvudtiteln här i kammaren, blir det tillfälle att närmare rannsaka detta.

En sak är jag enig med förre statsministern om, nämligen att när försvarsfrågan nu skall lösas, skall den lösas i sin helhet och icke bitvis; men jag är oenig med honom därutinnan, att lösningen av denna fråga skall pressas fram till 1914 års riksdag; och jag har fullständigt sakliga motiv för denna min uppfattning. Ty vi måste kräva lika lång tid för försvarsberedningarna som tilldelades 1907 års försvarskommitté om vi fordra att de sakligt skola bedöma denna mycket komplicerade fråga, och jag anser det oriktigt, att man vare sig från *liberalt* eller *högerhåll* forcerar fram detta spörsml, så att det icke är väl genomtänkt i alla dess konsekvenser, när det lägges fram för Riksdagens ledamöter, för att de i sin tur skola fatta position till detsamma. Det är däri den stora skillnaden ligger mellan å ena sidan förre statschefens och å andra sidan min uppfattning, att han vill, att 1914 års riksdag till varje pris skall behandla denna fråga i hela dess vidd. I det stycket har han, synes det mig, fullständigt ändrat uppfattning, ty så vitt jag kan förstå har han icke varken såsom regeringschef eller sedermera på något som helst sätt offentligen tagit avstånd ifrån det utlåtande, som hans egen tillsatta kommitté lämnade ifrån sig 1910.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

I detta utlåtande heter det i fråga om utsträckning av tjänstgöringstiden för värnpliktige följande: »att frågan om utsträckning av tjänstgöringstiden till 365 dagar för värnpliktige, som tilldelats fotfolket i allmän tjänst, bör återupptagas till avgörande, då tiden för kasärnbyggnadsarbetenas avslutande kan med mera säkerhet än nu bestämmas.» Ingen av kommitténs ledamöter har i det stycket uttalat någon avvikande mening i syfte att forcera fram lösningen av denna fråga till någon tidigare liggande tidpunkt. Där emot har en ledamot av denna kommitté reservationsvis uttalat följande: »Beträffande värnpliktstjänstgöringen kan jag icke biträda kommitténs uttalande, att frågan om utsträckning av tjänstgöringstiden till 365 dagar för de värnpliktige, som tilldelats fotfolket i allmän tjänst, bör återupptagas till avgörande, då tiden för kasärnetablissemmentens fullbordande kan med mera säkerhet än nu bestämmas. För huvudmassan av dessa värnpliktige anser jag nämligen, att en tjänstgöringstid av 240 dagar är för våra förhållanden tillräcklig.» Den enda, som reserverade sig på denna punkt, reserverade sig principiellt för bibehållande av nuvarande övningstiden mot utsträckning till de 365 dagarna, men ingen hade ifrågasatt någon som helst förändring av hela detta spörsmål, förrän kasärnerna vore färdigbyggda. Nu kommer förre excellensen och begagnar den i karlskronatalet ifrågasatta tudelningen av frågan sasom den starkaste angreppspunkten, ehuru han strängt taget själv genom sin utredningskommitté öppnat portarna för denna politik. Och det är i det stycket, som jag tycker, att han intager ungefär samma ställning som västgöten. Jag är för min del synnerligen intresserad av, att försvarsfrågan skall komma fram i sin helhet, och därför kommer jag absolut bestämt att motsätta mig ett eventuellt förslag om utökning av övningstiden för exempelvis 7- å 8,000 man vid specialvapnen, jag finner inget bärande skäl för denna sönderbrytning av övningstidsfrågan.

Herr Lindman vädjade här till oss, att icke lösa denna fråga i partisinnets tecken, utan samlas alla till en nation. Det är också min övertygelse, att det bästa vore, om försvarsfrågan kunde lösas på det sättet, att det bleve en samfällad medverkan och att man icke gjorde den till en partiifråga. Men vad ha herrarna från högerhall gjort annat än partipolitik i denna fråga. Löste ni densamma uti den eniga nationens tecken år 1901? Då utlovades visserligen, att de förmögnare i landet skulle ta på sig en avsevärdare del av kostnaderna, men när jag kom hit till Riksdagen år 1903. möttes jag av en proposition med 10 miljoner kronors ökning i beskattningen på alkoholhaltiga drycker. Det var de fattigaste bland de fattiga, som fingo bära huvudparten av den ekonomiska ökning, vilken blev en följd av 1901 års beslut. Var det i enighetens tecken ni hushallade, när ni då hade makten?

Det förefaller mig, att det icke kan vara rimligt, att denna fråga lösas, förrän man kan se konsekvenserna utav det hela. Det är därför, som jag för min del anser, att det hade varit riktigtast.

Remiss av
statsverks-
propositionen.

om försvarsberedningarna hade erhållit vederbörligen utmätt tid för att slutföra sitt arbete.

(Forts.)

Herr Lindman syntes uti det utformade karlskronatalet läsa ut, att det skulle bliva en degradering av flottan mot vad den samma skulle ha blivit efter hans flottprogram. Ja, det är ju tvistefrågan, huru mycket, som utav den samlade budgeten, skall gå till sjöförsvaret och huru mycket till lantförsvaret, på det att de gemensamt gjorda offren skola lämna de bästa resultaten i farans stund. Herr Lindman hyser fortfarande en blind tro och tillit till F-båten; få vi blott denna båttyp igenom, så äro alla skär klarade under nästan vilka förhållanden som helst på sjön. Men om den saken kan det diskuteras och diskuteras allvarligt. Man kan nästan säga, att F-båtstypen måste ha blivit en del av högerreligionen.

Det är min livliga övertygelse, att om vi skola skaffa oss ett effektivt sjöförsvaret, så måste vi överväga, huru mycket vi kunna disponera för detta försvar, och det förefaller mig, att det är något oriktigt, för att icke säga rentav oärligt, att här stå upp och säga, att det i Karlskrona skisserade talet icke innebär någon förstärkning, utan en försämring av vårt försvar. Talet innebär ju faktiskt en begynnande ökning av 2 miljoner kronor om året och sedan ytterligare 1 miljon varje år, om man nämligen får ha någon tro till de antaganden, som ligga i herr statsministerns där gjorda uttalande. För min del hyser jag den uppfattningen, att vi redan på försvarsområdet ha spänt bagen så högt, att vi icke kunna spänna den mera.

Jag går så långt, att jag påstår, att ett mindre anslag, parat med en större folklig vilja att verkliggöra försvaret, är en bättre försvarspolitik, än ett större anslag med försvagad folkvilja, när det gäller att bidra till försvaret.

Det var påtagligt, att herr Lindman, trots den slutliga försäkran, som från hans sida gjordes, visade atskilligt sötsura miner mot den annalkande värnskatten; och han ville också göra gällande, om jag förstod honom rätt, att det var ett annat förhållande i Tyskland än här i fråga om tillgripandet av värnskatt. Då sade han, om jag uppfattade honom rätt, att i Tyskland gällde det att öka den tyska linjearmén med 130,000 man; vad gäller då den värnskatt som hos oss är ifrågasatt? Den gäller att fylla igen en del hål, som finnas i den ram, som herrarna gjorde år 1901 utan att tala om för den svenska nationen, vad det skulle kosta. Ni tillskapade då en försvarsorganisation av sådan omfattning, att ni icke vågade lägga fram för nationen, vad den verkligen skulle kosta; ni nöjde er med att tala om kostnaderna för linjen, men Ni nämnde icke ett ord, om de verkliga kostnaderna för reserven. Här gäller det också hundratusentals man, som skola ha beväpning och kläder; de äro enligt värnpliktslagen tvungna att gå ut i fält. Och det synes mig riktigt, att de, som gjort en sådan ihålig organisation, få genom denna engångsskatt bära följderna av sina egna beslut.

Vidare sade herr Lindman slutligen, att man icke motsatte sig

värns-katten, när den prövades och befanns nödvändig. Ja, jag förmodar, att det får väl icke vara enbart högern, som prövar den som nödvändig, utan det skall väl bliva Riksdagen såsom myndighet, som prövar och beslutar om denna skatts nödvändighet; och liksom så många av Sveriges folk under många, många år, utan att ha haft någon möjlighet att bestämma om försvaret, måst gemensamt bära dess bördor under fattigdom och försakelse, så förmodar jag, att förre statsministern också underordnar sig Riksdagens beslut och offerar något av det lilla han har.

Sedan ifrågasatte herr Lindman, att man icke skulle taga inkomstskatten för byggandet av inlandsbanan. Om förre statsministern trolrar fram någon utredning, som visar, att inlandsbanan har någon större kommersiell betydelse, så tvivlar jag för min del icke på, att den del av banan, som kan motiveras med dess kommersiella betydelse, klaras nog också utan att gå och tiggas om värns-katt. Men det är där det klämmer och det är där bevisningen brister på er sida; ni måste anlägga den strategiska synpunkten för att motivera fram denna järnvägsanläggning, och om ni då lägger 11 miljoner till F-båten eller 11 miljoner till inlandsbanan, så får ni överväga er emellan. Vilken av dessa två saker ni anser vara nyttigast sätter ni i gång först.

Herr Palmstierna anförde i sitt yttrande här, att det fanns åtskilliga saker, som försummats. Jag tror, att jag kan understrika detta, så mycket har jag funnit av de papper, jag varit i i tillfälle att se. Om det vore möjligt att öppna en debatt om detta, så tror jag, att vissa av de herrar, som nu äro synnerligen högröstade, skulle bli tvungna att nedstämma tonen åtskilligt.

Här har man nu försökt att driva upp en konstlad agitation genom att få ihop landets bönder, på det att de på de regerande myndigheterna här i landet skulle öva ett så starkt inflytande, att enbart detta skulle vara avgörande för försvarsfrågans lösning. Nu är det ju så, att man av gammalt har så att säga taxeringsvärderat den besuttna klassen efter en annan måttstock än den besittningslösa klassen, men så vitt jag kan förstå, så taxeras de efter samma måttstock den dag man sätter vapenrocken på dem och sätter geväret i deras hand. Man får därför icke i denna sin tolkning av bondetåget såsom innebärande ett uttryck för en övervägande försvarsvilja utesluta eller ignorera andra meningsinslag, som göra sig gällande om denna fråga. De flesta lantbrukare, jag haft tillfälle att resonera med i denna fråga och som yttrat sig om detta spörsmål, ha rest mindre opposition mot den ekonomiska sidan av saken, medan däremot utsträckning av övningstiden — av vad anledning skall jag icke nu yttra mig — för dem varit mest motbjudande.

Det synes mig därför, som om man icke får alltför mycket överskatta den hastigt påkomna bonderörelsen. Man skulle nästan om densamma kunna säga: Tror du icke jag känner igen dig, fast du kommer i kapprock.

En sak kommer det tillämnade bondetåget att erinra de mera

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

förmögna stockholmarna om, och det är, att de under de dagar, när bönderna göra invasion här i staden, måste maka åt sig. Fru Kulspruta får flytta ut i köket och låta torparen Pistol m. fl. ligga i sängkammaren, och så blir det på många ställen. Man får maka åt sig och själv flytta ut ur sin komfortabla bostad och låta dessa »fattiga lantbrukare» intaga densamma. I så måtto kan ju bondetåget ha en viss indirekt inverkan, i det att denna trångboddhet under ett par dagar kan komma att erinra några av de förmögna om, att en lösning av bostadsfrågan är också en försvarsfråga så god som någon. Kan bondetåget åstadkomma något dylikt, så att vi få en livligare anslutning till strävandena för en effektiv bostadsinspektion, så skall jag för min del säga, att ur den synpunkten har då bondetåget gjort någon nytta även ur försvarssynpunkt; därför att det folk, som har en bostad, anser sig också ha något att försvara, medan de, som ingen bostad ha, anse sig icke ha något att försvara. Kan ni därför genom denna rörelse göra något för att giva dem meddelaktighet av nationen, vilka sakna sådan, då har ni ju i någon mån bidragit att lösa vår mycket invecklade försvarsfråga.

Jag har velat säga dessa enkla ord, därför att det även från min utgångspunkt bör vid detta tillfälle framhållas en något avvikande synpunkt mot vad den förste ärade talaren här framförde.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke underlåta att här be att med några ord få bemöta ett par yttranden, som fällt från statsrådsbanken av hans excellens herr statsministern, och vidare känner jag mig även i någon mån uppfordrad att bemöta några uttalanden av den siste talaren.

Herr statsministern erinrade om vad jag sade i mitt första anförande därom, att nedsättningen av utgifterna under försvarshuvudtitlarna endast vore ett sken, och han sade, att detta icke gärna kunde vara någon bestämd mening hos mig. En mening hos mig var det nog; huruvida det har varit någon mening hos regeringen att genom dessa minst sagt underliga åtgöranden visa nedsättningar i försvarshuvudtitlarna, under det att de övriga huvudtitlarna höjas, kan jag icke veta; jag vet naturligtvis icke vad regeringens innersta tanke i det fallet är. Ett faktum står kvar, nämligen att det har verkat på det sättet i det frisinnade partiets tidningar. Jag har alldeles bestämt läst en sådan tidning, som framhåller, att under det att alla övriga huvudtitlar visa höjning, visa däremot glädjande nog förutom första huvudtiteln även tredje och femte huvudtitlarna en nedsättning. Man har fått den uppfattningen, att en sådan nedsättning ägt rum, under det att i verkligheten, såsom här även visats, det varit en höjning även i fråga om de båda försvarshuvudtitlarna, och jag kan icke förstå annat för min del, än att det här är ett sken av en nedsättning.

Herr statsministern skämtade något över, att jag mindre höll mig till vad som står i den statsverksproposition, som nu skall

remitteras, och att jag mera höll mig till ett tal, som han hållit i Karlskrona. Ja, det skämtet torde väl i så fall kanske gå ut över honom själv, ty att försvarshuvudtitlarna innehålla så litet är ju hans eget fel, och talet i Karlskrona är vad vi från regeringens sida i detta fall närmast och, jag kan säga, nästan utslutande ha att hålla oss till. Får jag hälsa det som ett gott omen, att herr statsministern förklarar, att det nu icke är karlskronatalet, som skall remitteras till vederbörande utskott, utan statsverkspropositionen, får jag tolka det som ett gott omen, att icke talet skall remitteras, blir jag glad däröver, ty det kanske kan innebära, att detta tal kommer att förändras till det bättre, när det en gång i form av proposition kommer att remitteras till vederbörande utskott.

Beträffande den gång, som jag tänkte mig och framställde, när jag talade om den oro, som man känner över, att möjligen detta förslag icke skall hinna bli färdigt, gjorde herr statsministern den invändningen, att det kommer alls icke att gå till så som jag framställde det. Den enda invändningen, som han i det avseendet hade mot mitt yttrande, gällde militärkommissionen. Den hade man talat så mycket om, men, sade herr statsministern, det förhåller sig med den icke alls på det sätt, som man sagt. Ja, där är man nu återigen vid denna hemlighetens slöja, som hänger för allt, som i denna sak göres. Icke ens en sådan sak, som vad dessa tillkallade officerare, som bilda militärkommissionen, skola göra, få vi veta. Men man får väl antaga, att det är meningen, att denna militärkommission skall utreda vissa saker, och om jag tillägger, att ryktet påstår, att det skulle dröja tre månader innan den utredning hinner bli färdig, med vilken militärkommissionen är sysselsatt, då bör man väl förstå oron över, huru denna fråga skall kunna till sist hinna komma fram, så att Riksdagen däröver kan fatta beslut.

Jag vill nu alldeles förbigå herr statsministerns uppenbara missuppfattning av mitt yttrande, i det avseendet nämligen, huruvida jag verkligen skulle ha menat, att regeringen skulle nu ha brutit ut vissa delar av försvarsfrågan. Hela mitt anförande var lagt så, att något missförstånd därvidlag icke hade behövt ifrågakomma, och jag skall icke heller inlåta mig på något bemötande i den delen.

Sedermera kom herr statsministern in på frågan om förhållandet mellan vad den förra regeringen gjort eller, kanske rättare sagt, icke gjort och vad som nu blivit gjort, och han anförde därvid ett uttalande, som gjorts av mig i en proposition till Riksdagen, då 1907 års kommitté hade avslutat sitt arbete. Han talade i sammanhang därmed även om högerprogrammet. Ja, händelsevis har jag med mig högerprogrammet, och jag skall be att här få läsa upp en enda liten punkt ur detsamma. Om man sedan kan ställa vad som där står i paritet med de löften, som avgåvos från visst håll i tal uti Dalarna och andra ställen ute i landet, det kunna herrarna själva döma om. Det står i detta högerens val-

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

program bland annat följande: »Vår härordning bör fortfarande ha sin grund i 1901 års riksdags beslut, med noggrann kontroll över användningen av beviljade medel och under ärlig strävan att inom ramen av nuvarande försvarsbördor med all den sparsamhet, som är möjlig utan skada för landets värn, söka tillgodose försvarets krav. Nyanskaffning av materiel och vidmakthållande av befintlig sådan bör ske med omsorgsfullt tillgodogörande av teknikens framsteg». Jag tror för men del, att högern med sitt program kan stå ganska lugn, och att detta program är i överensstämmelse med den ståndpunkt, som högern nu intager. Men det vill jag säga, att om den utredning, som har blivit gjord eller som nu pågår, kommer att påvisa, att vare sig högern eller vänstern hade orätt i den uppfattning, som de uttalade under valsommaren 1911 och som kom till uttryck i deras program, är högern för sitt vidkommande villig att vidtaga sådana förbättringar, som verkligen genom bestämda utredningar prövas erforderliga. Vi vilja dock, att frågan skall lösas planmässigt och på en gång, men det är detta, som man från regeringens sida icke vill erkänna såsom behövt.

Herr Thorsson talade i det sammanhanget om det förberedande arbete, som under den förra regeringens tid gjordes, och han omnämnde därvid den första utredning, som i detta avseende ägde rum. Jag förmodar, att han då syftade på den utredning, som gjorde av de båda stabscheferna. Jag vill endast rätta ett missförstånd hos honom, då han nämligen sade, att det var vi, den förra regeringen, som anordnade denna utredning. Det var den förra liberala regeringen som anordnade densamma. Hela denna av liberalerna själva anordnade utredning finnes ju, och den bör ha varit ett värdefullt dokument för försvarsberedningarna att ha att tillgå. Jag har dock aldrig hört talas om den i det sammanhanget; den har icke vid något tillfälle omnämnts i något yttrande, som framkommit från liberalt håll.

Jag har framhållit, att man härvidlag ständigt har talat om skyndsamhet, och att det just skulle vara skyndsamhet, som i detta fall skulle göra så mycket. Jag vill dock säga, att det går icke an att i det avseendet jämföra den utredning, som förut gjordes med den nu pågående, ty det är ju naturligt, att frågan skall kunna utredas med större skyndsamhet nu efter de förarbeten, som gjordes genom 1907 års kommitté. Men det är dock att bemärka, att den utredning, som kom till stånd på grund av 1906 års liberala regerings åtgöranden, företogs i en helt annan ordning än den, man nu haft att följa. Då skulle man nämligen först se efter, vad man behövde i försvarsväg, och sedan skulle man se, huru penningar kunde erhållas för att fylla detta behov. Såsom vi alla veta, äro de nuvarande försvarsberedningarna anordnade med en helt annan utgångspunkt. De skola nämligen utgå ifrån att först se efter: Ha vi penningar, och huru mycket, att försvara oss med?

Jag skulle även, medan jag nu har ordet, vilja säga något med anledning av ett par yttranden av den siste talaren. Han ordade vitt och brett om, att år 1912 hade så mycket åtgjorts.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Det hade varit en föredragshållare i försvarsberedningarna, som sagt, att det året var enastående i vår militärutbildnings annaler. Jag tar för alldeles avgjort, att detta förhållande gladdde herr Thorsson, och jag förmodar därför, att jag får känna mig övertygad om, att herr Thorsson tillhörde dem, som när frågan om anslag till mobiliseringsövningarna i Norrland här var före, röstade för detta anslag. Jag tror mig veta, att de flesta av hans meningsfränder icke röstade för detsamma. Det låter ju bra att anföra något sådant som han här gjorde, och det är ju lätt för en medlem av försvarsberedningarna att säga, att en officer har gjort det och det uttalandet i försvarsberedningarna. Vem denne officer är, veta icke vi andra, som stå utanför; vi veta, herr Thorsson, ingenting om sådant, och det är mycket lätt för er, som tillhöra beredningarna att sitta inne med en hel mängd saker och tala om en hel del, men det är ganska svårt för oss att kunna avgöra, om det, som sålunda framkommer, är rätt eller icke.

Herr Thorsson talade även om 1907 års kommitté och om vad den yttrat angående tjänstetiden. Han läste upp vad kommittén sagt därom, att infanteriets övningstid skulle bestämmas först då, när man komme närmare den tidpunkt, då man kunde närmare bedöma, när kasernerna skulle bliva färdiga. Men i sin konklusion ändrade herr Thorsson om detta så, att han i stället sade, att infanteriets övningstid skulle bestämmas, när kasernerna vore färdiga. Vi stå väl för övrigt mycket närmare kasernernas färdigbyggande år 1914, än vad vi gjorde, när nämnda kommitté avlämnade sitt betänkande.

Endast i förbigående ytterligare ett ord med anledning av herr Thorssons anförande. Man är ju van att få höra rätt starka ord uttalas från honom och därför skall jag icke heller fästa mig vid vad han här talade om, att mitt förra anförande icke var ärligt i det avseendet, att jag där skulle ha framhållit, att karlskronatalet icke innebar någon förstärkning av vårt försvar. Detta är ju uppenbarligen ett missförstånd av herr Thorsson, ty i det anförande, som jag här förut höll, har jag icke gjort något sådant uttalande. Påtagligt är för var och en — och det har jag uttryckligen betonat — att den ståndpunkt, som herr statsministern intog i sitt karlskronatal, är en annan än den ståndpunkt, han intog år 1911; han går ju nu med på en del förstärkningar. Men klandret från vår sida gäller den bristande planmässigheten; det är där felet är. Nu säger herr statsministern beträffande denna sak: Vad är det vi gjort? Jag har ju framlagt i karlskronatalet förslag om både det ena och det andra och det är endast i en enda punkt, som framläggande av ett förslag skall uppskjutas. Och han förebrådde mig, att min framställning icke var riktig, därför att jag icke talade om de andra sakerna. Jag har framhållit det viktigaste huvudfelet i statsministerns tal i Karlskrona, och såsom det allra förnämsta huvudfelet räknar jag just den omständigheten, att han utbrutit en detalj, som *han* säger, en enda punkt, men som *jag* säger, en synnerligen viktig punkt, den viktigaste punk-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

ten, nämligen bestämmandet av utbildningstiden för vårt största vapenslag, för vårt infanteri. Det går icke an att säga: jag har ju icke gjort annat än brutit ut en enda stackars punkt.

Beträffande slutligen vallöfterna, så talade herr statsministern om dem, och han vidhöll där sin ståndpunkt gent emot de uttalanden, som av mig citerats från annat liberalt håll, och jag förstod, att, när han anlade den ståndpunkten i sitt tal i Karlskrona, i ett överlagt och på förhand skrivet tal, han icke skulle ändra densamma, men likaväl anser jag, att man måste anmärka på den ståndpunkten. Han säger, att varför det icke vore riktigt att förebrå honom en ändrad uppfattning i denna sak, det skulle bero på två saker. För det första, då man säger, att det liberala programmet från 1911 skulle innehållit, att försvarskostnaderna skulle nedsättas, så svarar han, att det påståendet kan han icke tillmäta någon stor vikt, ty det är icke på det viset, säger han. Emellertid innehåller det liberala programmet från 1911 i denna del följande uttalande: »Skyndsamt utredning i enlighet med Andra kammarens beslut vid årets riksdag i syfte att såväl genom direkta indragningar och besparingar som genom planmässig kostnadsbegränsning för framtiden reglera försvarsbördorna, så att de komma att stå i rimligt förhållande till landets bärkraft och giva nödigt utrymme för andra viktiga statsbehov». Låt mig fortsätta med en punkt, som jag strax skall återkomma till. Den lyder: »Utredningen bör jämväl klargöra, huruvida icke genom kloka anordningar den nuvarande övningstiden för de värnpliktiga skulle kunna nedsättas.» Det är naturligtvis ytterst svårt att kunna läsa denna första punkt i programmet så som om därmed icke avsetts en nedsättning i utgifterna, men om den avsett det eller ej, det har ju för frågan egentligen icke någon betydelse, då herr statsministern i varje fall icke anser, att den punkten är för honom bindande såsom vallöfte. Men kommer han till den andra frågan, frågan om övningstiden, och man där förebrår honom, att han icke som vallöfte räknar frågan om utsträckning av övningstiden för vissa specialvapen, för studenterna o. s. v., så försvarar han sig med, att redan 1901 talades det om, att beträffande specialvapnen var det något annat.

Ja, för mig är det ofattligt, att man kan försvara det påståendet, att man icke 1911 utlovade nedsättning i övningstiden. Allt, som sades från liberalt håll och enkannerligen från statsministerns håll i hans tal i Dalarna, alla dessa yttranden ingo väl ut på att söka inbilla eller ingiva folket den föreställningen, att här vore fråga om en utredning, som skulle giva till resultat en nedsättning. Nu har utredningen skett och till resultat givit, att det skulle bli en ökning i stället, och det är om den saken det nu rör sig. Herr statsministern säger, att man skall upplysa folket i den delen, men han måste känna sig bunden av sina löften; löfterna om specialvapnen äro däremot icke bindande. Det är nästan som om herr statsministern menade, att stora löften är man tvungen att hålla, men löften i smärre frågor är det icke så noga med.

Och var är den upplysningsverksamhet, som herr statsministern talade om? Varför börjar den icke och varför sättes den icke i gång och varför talar man icke om för folket, att det är behov av ökning, särskilt från statsministerns synpunkt behov av vinterutbildning?

Beträffande frågan om flottan och sjökrigsmaterielen fick jag ett mycket kort uttalande av herr statsministern, och det mynnade egentligen ut i att man skulle se efter, om pengarna räckte till. Ja, det är klart, att i allt måste man i denna fråga se efter, om det finnes möjlighet att ekonomiskt kunna genomföra vad man önskar. Men den allvarliga erinran vill jag redan nu slå fast, att det är av oerhörd betydelse, att den typ, som bestämmes för pansarfartygen och som är avsedd att gälla för en lång följd av år, blir sådan, att den redan från första stunden kan användas mot eventuella motståndare och sådan, att den ingiver förtroende hos dem, som skola handhava materielen. Det är det viktigaste, att typfrågan blir avgjord så, att den leder till ett lyckligt resultat. Antalet pansarbåtar kan man öka på, det är en penningfråga, men typfrågan är viktigare än så. Vi måste betänka att det gäller att få flotttypen för ett fartyg som skall räcka i 30 år.

Slutligen ett ord om inlandsbanan. Herr statsministern har nu tydligen energiskt bestämt sig för, att värnskatten skall användas för inlandsbanan. Det hade han icke gjort den 21 december, när han talade i Karlskrona. Då uppräknade han icke kostnaderna för inlandsbanan bland de utgifter, för vilka värnskatten skulle komma till användning. Det hade han icke heller gjort, när statsverkspropositionen skrevs. Men det har kommit till i trontalet. Jag skall endast upprepa, att om man kommer in på den ståndpunkten, att man börjar använda värnskatten för detta ändamål, då har man också uppgivit alla gränser, och då kommer säkerligen värnskatten att, till stor glädje för herr Thorsson och andra, sträckas ut många år, så att den icke kommer att inskränkas till de tre år, om vilka herr statsministern talade i Karlskrona.

I detta sammanhang vill jag säga, att värnskattens påtagande måste i varje fall föregås av ytterst noggranna utredningar. Herr Thorsson talade om bördor från 1901, men herr Thorsson talade icke om, att sedan 1901 har kommit till en inkomst- och förmögenhetsskatt, som beräknas att 1915 uppgå till 42 miljoner kronor om året.

Blott ytterligare ett ord gent emot det anförande herr Thorsson hade. Även här är det fråga om ett förbiseende av honom, tror jag, då han sade, att jag skulle talat om överfall. Herr Thorsson torde då icke ha observerat, att det var ett citat ur statsministerns tal i Karlskrona.

Är försvarsfrågan, spørjer herr statsministern, landets viktigaste fråga? Herr statsministern talade om, att den är icke landets enda viktiga fråga, utan vi ha andra viktiga frågor, som han ville arbeta för. Ja, mina herrar, det veta vi väl alla, men en sak

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kunna vi väl vara ense om, att bland alla dessa viktiga frågor, som trängas om avgörande på riksdagens bord, som trängas i valprogrammen och om vilka vi tala under valstriderna, bland dem, det är väl berättigat att säga, är försvarsfrågan den viktigaste, ty vartill gagnar allt det andra, om vi förlora vår existens? Jag menar och har med mitt första anförande velat uttrycka, att det är viktigt, att verkligen skyndsamhet kommer till synes i utredningen, viktigt därför att annars riskera vi, att frågan icke kommer på Riksdagens bord eller kommer så sent, att den icke med den omsorg, som saken kräver, blir behandlad och prövad av Riksdagen. Härefter ligger den ena huvudanmärkningen, och den andra ligger i bristande planmässighet.

Framför allt är det av vikt, att regeringen använder sitt inflytande, där det kan ske, på försvarsberedningarna och andra håll för att snart bringa fram den stora frågan. Det är den oro man har, att regeringen icke gör detta, som framkallar rörelse ute i landet.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag förmodar, att många med mig ha den känslan, att det vore lyckligt, om man i den brännande försvarsfrågan kunde skrida från ord till handling. Åtminstone skall jag icke förlänga diskussionen i detta avseende. Om jag det oaktat har begärt ordet, så är det därför, att det gäller att bemöta ett uttalande, som herr statsministern hade i sammanhang med talet om värnsskattemedlens användande för järnvägsbyggnader. Jag tror icke, att det går an att låta ett sådant uttalande stå oemotsagt.

Värnsskattemedlen äro, det erkänna vi alla, vårt lands yttersta skattereserv, som det gäller att tillgripa endast i det fall, att andra medel icke stå till buds. Så kommer ju sannolikt att ske nu för ett ändamål, för vilket vi alla äro sinnade att offra allt vad vi kunna, men om man då blandar in anläggandet av järnvägar i denna angelägenhet, så tror jag, att man begår ett även ur försvarssynpunkt mycket ödesdigert misstag. Ty om man icke begränsar dessa medels användande för direkta försvarsändamål, riskerar man att så småningom komma allt längre på den vägen, att använda dessa medel för ändamål, som icke stå i omedelbar förbindelse med försvaret.

Herr Thorsson yttrade, att om man kunde uppvisa något kommersiellt skäl för anläggandet av inlandsbanan, skulle han också kunna finna sig i, att man toge ut medlen på en annan skatteväg. Men har då herr Thorsson icke läst trontalet, har herr Thorsson icke läst herr civilministerns yttrande till statsrådsprotokollet angående järnvägsbyggnadsplanerna? Står det icke i trontalet så här: »Det är ett stort nationellt önskemål att genom utveckling av Norrlands järnvägsnät än fastare sammanknyta denna stora landsdels befolkning med fosterlandet i övrigt och öppna möjlighet för ett bättre tillvaratagande av därstädes befintliga naturtillgångar.» Säger icke herr civilministern på nyss anförda ställe, att genomförandet av planen är en nödvändighet och att Norrlands kolonisa-

tion och utveckling samt tillgodogörandet av dess rika naturtillgångar, icke minst de mäktiga vattenfallen, kräva järnvägskommunikationer i fullt den omfattning, som nämnda plan angiver? I denna plan ingår också Inlandsbanans fortsättning. Jag vet icke, om herr Thorsson kallar detta för kommersiella skäl, men för mig är detta något, som är mycket viktigare, nämligen starka national-ekonomiska skäl, och om så är, så förefaller det mig, som om det övervägande, som trontalet ställer i utsikt i detta fall, borde föranleda att man inskränker sig till att använda värnskatten endast till vad dess namn angiver, att den skall användas till, så att man icke — genom att använda den för andra ändamål — utsätter sig för att när den dagen kommer, då dessa medel åter måste tillgripas, man icke har dem till sitt förfogande i den utsträckning, som önskligt och nödvändigt vore, och som varit möjligt om man gått tillväga på ett försiktigt sätt.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Vad vår försvarsfråga beträffar borde vi väl nu kunna komma överens och ej längre vänta på utredningar och försök. I Polen väntade de också splittrade, men de väntade icke länge, ty fienden stod för dörren, och när de vaknade, låg landet redan lamslaget och styckat. Måtte en mild försyn bevara vårt fosterland för ett liknande öde!

Herr Månsson! Herr talman! Vid föregående års riksdag förelåg här en motion om utredning rörande tullspörsmål. I viss modifierad form tillstyrktes den av vederbörande utskott och bifölls också i denna modifierade form av denna kammare. Den avslogs dock i Första kammaren, där man sedan gammalt har mera intresse av att ta upp skatt av andra än att själv betala skatt. Man väntade nu, att det från regeringens sida skulle göras något för att i varje fall få till stånd något i utredningsväg, så att de, som tvista om tullarnes inverkan på livsmedlens och andra varors fördyrande, måtte få en smula mera klarhet än de nu tyckas ha. Vi, som äro anhängare av systemet att det skall vara något så när lika skattefördelning mellan medborgarne och att alla medborgare skola vara lika inför lagen, vi väntade naturligtvis ett initiativ från det demokratiska genombrottets regering, ett initiativ åtminstone i utredningsväg som ett första steg framåt till avlyftande från folkets, de breda lagrens skuldror av de tunga bördor, som tullarna innebära. Det är visserligen sant, att i de hundra tusen hemmen, där man lider under denna orättfärdiga beskattning, där har man icke tillfälle att skriva långa, braskande artiklar mot regeringen, som man gör i högerpressen, där har man icke tillfälle att genom personliga påtryckningar titt och ofta hålla efter vederbörande, tills man får sin vilja fram, där har man fullt upp att göra med att frambringa de värden, som behövas för nationens existens, och att frambringa de skattemedel, som behövas för statsmaskineriets gång. Men trots det, att man på detta håll icke är i tillfälle att företaga stora demonstrationer, så väntar man dock fortfarande, att regeringen skall i någon mån visa sin sympati. Folkhälsan

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

lider av den ständigt tilltagande fördyringen. Av de siffror, som framkommit rörande löner och priser, framgår tydligt, att den tid är förbi, då arbetareklassen med uppjudande av alla sina sista krafter kunde hålla sin levnadsstandard uppe, kunde hålla sina löner i höjd med vad som behöves för livets uppehälle. Fortsätter detta längre, så hotas folkhälsan. Som medborgare i en stat, som säger, att den vill ordna det så, att alla skola vara lika inför lagen, protestera arbetarna mot och känna sig rent av ärekränkta av att vara skattskyldiga under ett fatal godsägarefamilj, som förut ha nog och övernog.

Herr Vennersten framhöll nyss, att det yttersta medlet, som finge tillgripas, då det gällde försvaret, var den värnskatt, som utginge av förmögenhet och inkomst. Jag är ingen särskild vän av att man tar ut värnskatt av förmögenhet och inkomst med förbigående av de andra medborgarne som skattepliktiga, om så skulle ske någon gång; men så har icke skett. Men jag är absolut anhängare av den tanken, att skatterna i allmänhet — framför allt de skatter, det här är fråga om, skatterna till landets försvar — böra jämnt fördelas på allas skuldror proportionellt i förhållande till förmögenhet och inkomst, så att var och en erhåller sin andel av bördorna, att var och en tvingas att på detta sätt taga sin del i försvarsbördorna. De skatter, som herr Vennersten tycks anse böra tillgripas i första rummet, när det gäller försvaret liksom utgifter i allmänhet, nämligen de indirekta skatterna, anser jag vara de, som allra sist och endast i nödfall vid sådana tillfällen böra tillgripas. Så har det väl i stort sett varit t. o. m. innan våra s. k. rättssamhällen uppstodo. När det hände förr i världen att en stad var belägrad gick det väl så till, att man uppbjöd allt som fanns av kraftig ekonomi för att tillbakaslå anfaller, och man svälte väl icke ut människorna, innan man tagit av förmögenheten och de kraftigt flödande inkomsterna. Det synes mig vara en underlig uppfattning, att, när det gäller att bevara ett lands existens, man först svälter ut de fattigaste, de breda lagren, och först när det icke finnes något mer att taga på detta håll, då skall förmögenheten, som t. o. m. nu ofta tillkommit genom de förmögna rätt att taga upp skatt av de fattiga, tillgripas. Om detta är ett verkligt framsteg, ett steg från ett ociviliserat eller halvciviliserat tillstånd till ett *rättssamhälle*, det överlämnar jag åt herrarna att eftertänka. Det synes mig vara en högst märklig »rätt», som mera skulle passa i ett spex eller en nyårsrevy än som rättesnöre i en civiliserad stat.

I samband härmed skall jag be att få säga ett par ord om den av Hans excellens statsministern i hans tal i Karlskrona skisserade värnskatten. Föregående år motionerade jag därom, att man skulle lägga fjärde och femte huvudtitlarna direkt på skattsedlarna under rubrik värnskatt, som skulle uttagas efter vars och ens förmögenhet. Jag betonade den gången, att de breda lagren av folket, som äro vana att bära så gott som alla bördor, och som dessutom under ett fjärdedels århundrade vants att betala skatt

till de förmögna, visserligen icke, även med denna reform, godkände skatteförhållandena, men de ville icke med en gång vältra över skatten på de förmögna på denna direkta väg av fruktan att deras vid bördorna ovana ryggar skulle knäckas av pur förfäran — sålunda icke av själva bördorna. ty därmed var det icke så farligt. Därför föreslog jag, att man endast skulle lägga två huvudtitlar direkt på skattesedlarna. Det är icke min idé, icke som det sagts, en tysk idé, egentligen är det en det sunda förnuftets idé. Enligt den skiss, som nu framlagts, för den blivande värnskatte-lagen, skulle den, som har en förmögenhet på 50,000 kronor, få utgöra en värnskatt av 75 kronor. Det var en man, som skulle komma att drabbas av detta fruktansvärda öde, om förslaget ginge igenom, som häromdagen sade: det är ju icke mer än vad man ger ut för tre enkla middagar, när man går ut och har roligt någon gång. Det är en sådan skatt, som man drar sig för och klagar så mycket över här. För en 100,000-kronors-förmögenhet blir skatten 250 kronor. d. v. s. en man, som har en förmögenhet på 100,000 kronor skall i värnskatt betala denna summa en gång för alla. Det är ju ungefär vad en vanlig arbetare med en lön av 1,200 kronor och fem, sex barn ger ut årligen bara i tullskatt dels till staten, dels till de förmögna fabrikanterna, godsägarna och mjölnarne. Denne man med 1,200 kronors lön och så många barn får varje år, så länge han lever, giva ut dessa 250 kronor, icke endast till staten, utan också till de förmögna. Men dessa personer med en förmögenhet av 100,000 kronor känna redan knäna svikta, när det för dem gäller att betala 250 kronor en gång för alla.

Sammalunda förhåller det sig med den värnskatt, som skulle läggas på inkomsten. För en inkomst av 10,000 kronor skulle denna skatt uppgå till 100 kronor och för en inkomst av 20,000 kronor till 320 kronor. Det är många arbetare här i Stockholm med en lön av 1,200 eller 1,300 kronor, som bara i tullskatter få erlägga lika mycket som de personer, som ha en inkomst av 20,000 kronor, skulle få erlägga i värnskatt. Det vill jag på förhand säga, att det är en värnskatt, som jag för min del icke vill vara med om; den synes mig vara mera spegelfäkteri än en verklig värnskatt.

Det har sagts av en talare för en stund sedan, att den rörelse, som nu pågår i agitationsväg i försvarsfrågan har framsprungit av omsorg om och farhåga för Sveriges framtid. Det är emellertid så, att vi äro snart vana vid dessa oväsen nu, de pläga vara tämligen regelbundet återkommande, och de av herrarne, som ha något till minne, eriura sig nog flera sådana epidemier, som härjat i vårt land. Det har hetat ofta från militärt håll, att om vi icke få det eller det, så sättes vår framtid på spel. Man har under denna skrämselförelse ökat bördorna och fått det, som man velat. Sedan har en ny krigsminister kommit, och man har mellan raderna i hans utlatanden kunnat läsa, att det man med så mycket buller fatt var icke så värdefullt, som man trodde. Jag tillåter mig att

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

betvivla och bestrida, att det huvudsakligen är omsorgen om landets framtid, som avspeglar sig i den agitation, som nu under ett par år blossat upp.

Bevisen härför äro ganska många. Jag skall bara ta ett par, som förefalla mig vara bevis nog för att det är rätt bekymmerslöst i avseendet på högernsida.

Det första beviset är det lättsinne, varmed försvarsfrågan behandlas i den press, som tagit den liksom på entreprenad. Det är mycket litet verkligt sakliga artiklar man där läser, det är samma och samma lösa påståenden, skrämskott och argument och halva lögnen som aldrig dementeras, som komma igen gång på gång, och som egentligen bara utgöra det gamla lager man använt vid föregående tillfällen, då man hade liknande agitationer för sig.

Ett sådant bevis är för mig vidare den ensidiga agitation för denna F-båtstyp. Det är väl ingen människa här i församlingen, icke ens herr Lindman, som verkligen tror, att F-båten är ett sådant fartyg, som man kan gå ut med mot de fartyg, man kan komma att möta, i händelse Sverige skulle komma i ett krig med en stormakt. Ja, jag undrar, om här är någon, som tror, att om det gällde till exempel att avslå en invasion av en transportflotta, stödd med moderna artillerifartyg, att det är någon människa i flottan, som är så enfaldig, att han verkligen tillstyrker, att man går ut med fartyg som F-båten. Jag kan ej tänka mig det. Men de agiterande herrarne hava också en reservation i bakhåll. De säga icke, att de skola uppsöka fienden, tvinga honom till strid och förgöra eller förjaga honom, utan de säga: »Ja, men vi kunna ju inte göra underverk; inte skall man spela bank med materielen. Den kan vara bra att ha en annan dag längre fram.»

Jag ser vidare ett sådant bevis i den ovilja, varmed i så kallade försvarsintresserade kretsar de moderna nya fartygstyperna mottagas, som ju dock äro de enda, vid vilka vi verkligen kunna trygga vår existens, i händelse olyckan skulle vara framme och vi skulle bli tvungna att använda dem för att söka trygga den samma. Man märker så väl, att det är helt andra intressen än rena försvarsintressen, som här göra sig gällande.

Här framföres nu denna agitation, som tagit sig sådana uttryck som i exempelvis de 200,000 namn, som påtecknats de kvinnliga försvarspetitionslistorna. Den som litet följt med tidningarna och litet hört, vad som säges ute i landet, den vet så väl, hur dessa listor ha fått sina namn. En dag, då mannen är borta på arbete, inträder i det fattiga hemmet, där hustrun har fullt upp att göra med att hålla ihop ekonomien och hålla hemmet i ordning, en dam, antingen hustru till en högt ställd förman, av vilken familjen är beroende, godsägaren, inspektoren, ingenjören, förvaltaren etc., lägger fram en lista och säger: »Skriv på här.» I dessa hem har man inte mycket reda på vad det gäller, och dessutom ha de blivit vana vid att, när dessa damer komma, så är deras vilja lag, och så kostar det ju ingenting med ett namn, och det är ingenting att ha obehag för eller neka till eller krångla med, utan man skriver

under. Kommer en sådan dam in i ett hem, där det göres invändningar, så äro de invändningarna raskt expedierade med ett: »Ja, skriver ni inte under, så blir det krig, och då blir er man nedskjuten eller kommer hem som krympling»; och kvinnan vill för all del inte ha den störning i hemmet, som ett upphörande av arbetsförtjänsten och mannens mobiliserande eller barnens mobiliserande skulle innebära, utan *när det gäller att hindra krig, så skriver hon under*. På ett sådant rent bedrägligt sätt samlas det namn efter namn; och när det är många, som arbeta med dessa listor i byarna, kan man lätt få 200,000 namn.

Likartat är förhållandet med detta bondetåg, som väntas. Om man känner de personer, som ute i byarna och socknarna oftast äro arrangörer av det, så är det några storpatroner, några godsägare, som stå bakom, men framför allt deras inspektorer, rättare, bokhållare och andra, som äro beroende av dem. Arrendatorer och andra, som aldrig i sitt liv varit i huvudstaden, lockas med löften om fri eller billig resa och fri mat och fritt logi dit upp; och när det inte gäller något för landet skadligt, utan bara gäller att vara med om en stor tillställning i Stockholm, kan man lätt få så många tåg fulla, som man vill. Det är sådana där *Potemkin-tillställningar*, som man arrangerade för 200 år sedan i Ryssland, och som man inbillar sig, att det nu här skall verka på högsta ort i vårt land.

Det är en sak till, som i denna agitation har tilldragit sig mycken uppmärksamhet, och det är det sätt, på vilket officerskåren — inte hela kåren, men många av dess medlemmar — finna sig föranlåtna att uppträda. Det hotas i både förtäckta och oförtäckta ordalag. Det går ju rykten om att den och den sitter i uniform på guldkrogarna och skriker om, att landet är i fara och att endast en revolution kan rädda det, det vill säga skaffa det flera regementsofficerare och generaler. Denna röra i sommar bland officerarna erinrar om den, som Gustav Vasa hade att tagas med i hela sitt liv ibland de utländska knekthövitsmännen, som aldrig blevo nöjda och bara pockade och hotade, pockade och hotade och klämde undan för undan fram medel ur statskassan. Man drar sig inte nu för att under vissa laga former arrangera strejkungar i de militära verken. Personer, som sitta och ha 7,000 kronor om året och en 4—5 timmars arbetstid allra högst, med trevligt och rent arbete, hota med strejk och revolution. Vad skola de då säga, som hava 7—800 kronors inkomst och få slita 10—12 å 14 timmar i ladugårdar och stallar och med dikning och annat tungt arbete både i industriens och i jordbrukets tjänst?

Emellertid ser man av detta, hur nödvändigt det är, att den liberala regeringen i samband med försvarsfrågans ordnande vidtager åtgärder för att rekrytera officerskåren på annat sätt än hitintills. De nya typer av krigsmateriel, som nu, framförallt på sjövapnets område, framträda, kräva, att de män, som skola handhava dem, besitta den högsta grad av företagsamhetsanda och äventyrlusta, av plikttrohet i det lilla och i det stora samt av offervillighet, som kan uppletas i nationen. Ingen missunnar, att när

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sådana män finnas, de få ett i förhållande till sitt ansvar och sin betydelse svarande anseende. Men det blir, säger jag, nödvändigt att tillse, och framförallt synes det mig vara fallet vid flottan, att man där får så att säga lägga hela nationen i sållet och sälla ut de i sjömannahänseende mest dugliga och lovande och ur dem sälla och sälla, sälla fram underofficerare, sälla fram officerare undan för undan, tills den man, som skall föra befäl över förbandet och flottan, är av den arten, att han känner, att han i yrkesduglighet icke har sin like i landet, och tills nationen är av den uppfattningen, att den mannen icke har sin like.

Detta är så mycket nödvändigare, som det för att få en dugande underofficerskår behöves, att underofficerarna kunna få läsa på officersexamen och först efter denna utnämnas till underofficerare, så att de se officersvägen öppen för sig efter hand undan för undan. Som förhållandet nu är, kan man väl ändå icke begära att få en underofficerskår, som skulle i alla avseenden vara vuxen sin ställning. Dess medlemmar få ju gå alla dessa många år och arbeta och arbeta och veta, att: »hur vi arbeta, och hur plikttrogna vi än äro, kunna vi dock aldrig komma längre än till den kuschade ställning, vari vi nu befinna oss». Det måste, såsom det nu är, bli ett system av nedgång på företagsamhet inom försvarsväsendet.

Det är vidare av vikt, att staten har de män i sin hand, som äro dess förtroendemän, att de äro män, som tjäna för bröd till sig och de sina, och icke män, som hava sitt yrke som ett nöje eller en titel bredvid sin stora privata förmögenhet. Även om man icke behöfde taga hänsyn till nödvändigheten av att gallra ut det bästa ur nationen, så bör redan *det* vara av vikt för staten, att de män, som äro dess förtroendemän, verkligen *äro* förtroendemän.

För övrigt kunde man väl från regeringens sida vänta något initiativ snart till att giva de från medborgarerätt utestängda deras fulla rätt. Vi hava ju över ett 100,000-tal unga män i värnpliktsåren och däröver utestängda på den grund, att de äro för unga; men när det gäller vapenövningar, och när det gäller krig, då äro de icke undanskjutna i vråarna i väntan på framtiden; *då få de parkett*, som Kipling säger, och det genast. Man säger, att de äro oerfarna och det kan vara sant; men så äro de också idealister och mena det väl med mänskligheten och fäderneslandet, och det är nog en egenskap, som behöves såväl här i riksdagen som över allt i offentliga församlingar.

Med vad rätt utestänges man vidare de 162,000 medborgare, som digna under den slutliga direkta skattebördan, när de giva 100-tals kronor i indirekt skatt om året till staten och till de förmögna? Om en man med många barn, och efter denna väldiga beskattning, dignar under de sista skattebördorna, med vad rätt, frågar jag, utestänges man honom, den mest betungade från att deltaga i val och att hava medbestämmanderätt över det lands öden, vars lagar han skall lyda, vars värden han kanhända mest bi-

drager till att frambringa, och vars statskassa han fyller icke mindre än de förmögna, utan tvärtom.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Herr Lindhagen: Herr Talman! Jag är tyvärr tvungen att upptaga Kammarens tid med att framföra några uppfattningar, som jag har, och som en myckenhet människor i landet också hysa. Det är ju meningen, att vid ett tillfälle som detta man skulle framföra vad vissa lager av befolkningen ha på hjärtat. Det är så mycket viktigare att göra det vid detta tillfälle, som det är någonting av en besökelse, som går ut över landet, vad den nu än må vara till sin innersta beskaffenhet.

Jag vill emellertid förutskicka, att i mån av vunna erfarenheter, har jag blivit allt mer och mer imponerad av den så kallade materialistiska historieuppfattningens ofantliga sanning, nämligen så till vida, att vi ha våra åsikter till stor del på grund av de förhållanden, under vilka vi leva. De olika meningar, som bryta sig i försvarsfrågan till exempel, äro till stor del påverkade av detta förhållande. och bakom ligger därför alltid, i stort sett, en verklig övertygelse. Då så är, tycker jag, att man kan resonera förnuftigt om sina ömsesidiga övertygelser. Men jag måste i alla fall ur min synpunkt säga något obehagligt om den nya rörelsen i försvarsfrågan, på samma gång som jag respekterar den, och det är, att den hemsökelse, som nu kommer över oss och tagit karaktären av en stor entusiasm, säger man, hos folket, den kommer ovanifrån och icke nerifrån. Det förhåller sig på det sättet, att vad som kommer från det officiella samhället, det är, fastän vi inte alltid känna det och ej veta det, bemängt med hela denna byråkratiska åskådning, som vidlåder den stora överbyggnaden på folket. Det gör att dessa övertygelser, dessa saker, som man framför som ovillkorliga sanningar, de äro i mycket vad man brukar med ett kanske fult men kraftigt uttryck kalla för *den officiella lögnen*.

Jag skall beröra tre sådana saker, som utgöra själva stommen i den nuvarande entusiasmen.

Det är för det första *den stora faran*. Herr Lindman konstaterar bara, att »världshändelserna ropa till oss», att nu måste vi lägga alla andra omsorger åsido och rusta oss till det yttersta. Men han stannade vid detta påstående. Vi skola väl åtminstone kunna vara ense om, att vi böra undersöka litet grand, *vilka* dessa världshändelser äro, som ropa till oss, så att vi icke taga det hela på god tro. Vilka äro de alltså?

Jo, för det första Tripolis-kriget. Det har ju alltid på det hållet varit ett orosmoln i diplomatin, därför att Frankrike och England ha genom en fiffig politik lyckats skaffa sig välden i norra Afrika, under det att Italien ej fått det. Detta har grott, och det har blivit faror för förvecklingar. Så har detta blivit en av orosanledningarna i världen, som kunde framkalla krig. Denna sak låg nu en del av den italienska nationen om hjärtat och uppeldade dess chauvinism så kraftigt, att den till sist tog sig det

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

utlopp vi känna. Men nu har Italien i alla fall fått sitt Tripolis; nu är detta orosmoln borta och har lämnat rum för en klarare himmel. Icke kan väl det vara anledning till farhågor.

Vidare ha vi naturligtvis framför allt Balkan-kriget, men hur förhåller det sig med Balkan? Balkan har alltid varit vår världsdels oroliga hörn. Varför har det jämt varit oroligt? Jo, därför att där har den mesta orättvisan rått. Nationerna ha varit underkuvade av andra, förtryckta till det yttersta, och det blir alltid oroligt, när rätten icke rör, utan våld och maktmedel sitta i hög-sätet. Alla krig där nere hava haft den anledningen. Nu var det på det sättet, att några balkanmakter, som småningom slitit sig loss men ändå hade medborgare av samma nationalitet lydande under Turkiet, trodde, att ett gynnsamt ögonblick kommit för att göra rent hus. Nu har verkligen det inträffat, att nationalitetsprincipen kommit ännu mera till sin rätt, ehuru tyvärr ännu icke fullständigt, och detta kan möjligen giva anledning till nya förvecklingar. I alla fall, oron på Balkan har alltid funnits och alltid utlöst sig i våldsamma utbrott och kommer att så göra, så länge orsaken finnes. Denna oro har nu fått ett av sina våldsamaste utbrott, så att det är mycket litet kvar av densamma. Kan nu detta vara en fara och anledning till bekymmer för oss, att det verkligen blivit en ytterligare grund lagd, som bidrar att skapa tryggare förhållanden för framtiden.

Vidare skola vi väl tänka på en annan världshändelse, som ropar till oss. Det är *utvecklingen från 1814*. Där möter oss då till en början en fråga, som för oss är synnerligen viktig, nämligen frågan, om de självständiga, civiliserade nationerna numera äro hotade av någon så oerhörd fara och just nu mer än förut. Vad lär oss utvecklingen i Europa om de självständiga nationernas rätt att leva sitt eget liv? Ja, Napoleon var den störste kränkare, som världen kanske haft, av denna rätt, men hans uppträdande har haft det goda med sig, att mänskligheten vaknade upp. Det uppstod ett så starkt samvete inom mänskligheten, att man tyckte, att något sådant ej vidare skulle få förekomma. Vår lärobok i historia framhåller särskilt, att det till följd därav uppstått en sundare utveckling sedan 1814. Nå, gives det något exempel på att en självständig, civiliserad nation efter 1814 blivit underkuvad, haft någon tanke på att underkuvas? Nej, det ha vi ej. Det enda exemplet skulle vara, att när Tyskland slog ihop sig till en enhet, denna sammanslagning gick efter vissa historiska gränser, varvid Tyskland tog för mycket, tog Nordschlesvig och Elsass-Lothringen. Därigenom hava stora slitningar uppkommit, men de äro icke något uttryck för, att denna grundsats av 1814 väsentligen brutits.

Nej, tvärt om. Vad se vi vidare? Jo, vi se, att efter 1814 har den ena underkuvade nationaliteten efter den andra blivit fri, ej alltid på en gång, men till vissa delar av sitt territorium det ena efter det andra. Grekland började 1830, sedan ha vi Belgien, Rumänien, Serbien, Montenegro, Ungern, Bulgarien, Norge och nu

till sist år 1913 Albanien. Italiens och Tysklands enhet höra ock till dessa företeelser.

Alltså under ett århundrade har ingen självständig civiliserad nation blivit underkuvad, men de, som redan varit underkuvade, hava oavbrutet gått framåt mot sin frigörelse. Dessa världshändelser ha väl icke ropat på oss, såvitt jag kan förstå, att vi behöva öka våra rustningar.

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Så ha vi frågan om *Polen* och *Finland*. Polen och Finnland voro underkuvade före 1814. De lyckades icke komma under någon makt sådan som Turkiet, som var en sjuk man, de kunde icke göra sig loss som Balkan-staterna utan kommo under några av de största stormakterna, vilka stormakter visserligen voro med om 1814 års Parisfred, som skulle befästa nationalitetsidén, men dock med undantag för de folk, som de själva förut underkuvat. Dock skapades till en början ett slags författning för Polen delvis och även för Finland. Men Polen gjorde två gånger uppror och blev fullständigt krossat och inkorporerat i det ryska riket. Med Finland förhåller det sig på det sättet, att det russificeringsarbete, som där pågår, icke är något nytt. Det uppstod som en följd av Tyska rikets skapande. Samtidigt härmed började ryssarne tänka: Här är fara från Tyskland; det är farligt att så nära ryska huvudstaden ha ett självständigt folk med egna lagar och egen författning. Det är ett allmänt känt förhållande, att ryssarne resonera så, att om de få krig med Tyskland, kommer sannolikt Sverige att förena sig med Tyskland. Sverige är också ett germanskt land och har troligen även en hemlig traktat med trippelalliansen. Man skall då försöka rikta ett angrepp mot det ryska rikets svaga punkt, nämligen dess huvudstad, genom att kasta över tysk-svenska trupper över till Finland och där finna ett upproriskt folk, som hjälper till och vill begagna tillfället att slita sig loss. Det är känt, att personer, som vistats i Ryssland och vid samtal med allvarliga ryssar klandrat dem för händelserna i Finland, få det svaret: Men, goda vänner, icke kunna vi väl utsätta det stora ryska rikets hjärta, dess huvudstad, för en så stor fara bara för 3 miljoner människors skull! Det är vad som föreligger och vad vi veta. Sålunda, ryssarna ha också sin fixa idé, liksom vi svenskar den, att ryssarna vilja ha en isfri hamn vid norska kusten. Allt detta är någonting, som man föreställer sig själv, utan att veta hur det förhåller sig.

Detta var de världshistoriska tilldragelserna efter 1814.

Slutligen ha vi freds rörelsen. Man må säga vad man vill om densamma, men den betyder väl ändå i alla fall något. Jag tror, att det är skäl att något fästa sig vid, hur samtliga stater och sålunda också samtliga stormaktsstater uttryckte den saken vid andra Haag-konferensen, då de alla undertecknade, även Ryssland, en handling, där det stod: »Det är av vikt att genom en internationell överenskommelse ge helgd åt de billighets- och rättsgrundsatser, på vilka staternas väl vilar och folkens rätt vilar». Detta är naturligtvis ingenting absolut förbindande, men i överensstäm-

Remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

melse med denna grundsats ha i hela världen blivit ingångna en myckenhet traktater, den ena efter den andra, en myckenhet kongresser har hållits mellan regeringar och folk och fredsvänner; och detta nät vidgar sig oupphörligen. Man kan väl i alla fall förstå, att detta betyder någonting och förbinder till något, och det är väl något, som vi snarare skola slå fast som en världstilldragelse i stället för att tanklöst ropa om vilken ofantlig fara, som hotar oss.

Man vill ock erinra sig att den nutida mångfalden av stormakter gör, att de kontrollera varandra; de tillåta icke den ena den andra att företaga sig något alltför äventyrligt. Bästa beviset härpå ha vi, när vi se, huru Tripolis-kriget lokaliserades, hur Italien icke fick angripa de turkiska kusterna i Mindre Asien, hur stormakterna måste draga jämnt i Balkan-kriget och slutligen, en enastående tilldragelse i världshistorien, hur Albanien enligt avtal förklarades för ett fritt land bara därför, att folket tillhörde en särskild nationalitet.

Om vi gå till de så kallade auktoriteterna och vad de säga om denna sak, skall jag bara åberopa två. Den ena, den store tyske socialdemokraten Bebel, som flitigt åberopats i svenska pressen, menade dock, att ett anfallskrig från Ryssland för att erövra oss vore alldeles uteslutet. Så ha vi en annan auktoritet, som vi ha skäl att lyssna till, nämligen vår nuvarande regering, som genom sin statsminister, vilken säkerligen konfererat med utrikesministern, högtidligen förklarat, att för närvarande ingen anledning finnes att antaga, att något folk på det allra minsta sätt umgås med planer att överfalla oss eller underlägga sig något av vårt territorium.

Vad återstår då av den ofantliga faran? Jo, ett krig på grund av neutralitetsbrott emot oss. Under Krim-kriget kränktes ej vår neutralitet, fastän vi hade dålig armé och dito flotta. Sverige är icke heller något genomtågsland. Det skulle då gälla ett sjökrig över huvud taget. I alla fall, dessa möjligheter till risk äro så ofantligt små i verkligheten, man må sedan teoretiskt koka huru stora soppor som helst på de små spikarna. Men det vill jag säga, att vad världshändelserna ropa till oss, icke är det detta oöverlagda språk herr Lindman talar. Han har aldrig, det är jag övertygad om, gjort det minsta försök att sätta sig in i, vad det är för våldshändelser, som han vill åberopa.

På det sättet är det också med allt, som anförts av alla andra talemän för vårt brydsamma läge. De bry sig icke om att tänka, vilket är den största risken. Så länge människor icke vilja tänka, äro de mycket farliga, man skall icke lita på dem. De framlocka en falsk entusiasm, som bara förer folket till fördärv. Därför säger jag gentemot herr Lindman och andra hans vederlikar: *Vi hava haft en hundraårig fred, farorna för krig vika tillbaka mer och mer, och vi äro den dag som i dag är längre bort från kriget än någonsin.* Den satsen är i varje fall minst lika riktig som herr Lindmans sats, och jag undrar, om man icke i betraktande

av den utveckling, som jag här visat, kan säga att min sats är mycket riktigare.

Emellertid kvarstår ju i alla fall en risk. Hur stor den är, därom kan man tvista; en var följer sin egen uppfattning och sina känslor, och därför kräver man nu en lösning av försvarsfrågan. Där hava vi den andra officiella lögnen. Ty att det är fråga om en lösning, det tror väl ändå ingen av herrarna på.

Nu vill jag då först säga, att med den synpunkt jag har på detta problem, förefaller det mig icke vara så farligt eller råda sådan brådska, att vi icke kunna tänka över denna sak lika kallblodigt som då det gäller andra riksdagsärenden. Icke behöver man väl nödvändigt hava saken före vid 1914 års riksdag och icke behövs det väl någon riksdagsupplösning, så att svenska folket skall skjutas in som en stor barnkammare för att besluta vad som helst, utan att få tillfälle att själva tänka sig in i saken? Nej, låt saken hava sin gilla gång! Det är absolut ingen brådska, och vi reda oss fullkomligt med ett 86-miljoners försvar under de få år, som kunna åtgå för att i laga ordning överväga denna sak.

Jag vill vidare säga det, att här hava många lösningar varit på tal förut, och för varje gång det kommer en sådan lösning, heter det, att den ryska faran är inpå oss. Sista gången det var fråga om en sådan lösning, var det en högt uppbyren ledamot av denna kammare, som gick till riksdagshuset i sällskap på Norrbro med en av det liberala partiets mest framstående män. Då sade den förre: »Se hur vackert slottet är! Vilken imponant byggnad!» — »Ja, det tycker jag också», svarade den liberala politikern, varpå den förre med tårar i ögonen fortsatte, »men så sorgligt det är, inom några år sitta ryssarna där.» Detta var då vi hade den förra lösningen. Så är det jämnt och ständigt. Akta er, mina herrar, för allt det där förfärliga pratet, som likt en smittosam barnsjukdom går över samhället. Kunna herrarna verkligen tro att detta är en slutgiltig lösning? Ryssland har 4-årig värnplikt, Tyskland 2-årig och Frankrike numera 3-årig. De hava alla ansett, att de måste hava så lång tid för att få en lösning på sin försvarsfråga. Tro ni verkligen, att vi komma till en lösning, förrän vi hava precis lika mycket som de, som ha mest?

Och vad gäller frågan? Man utgår från vad man har för tillfället, och tycker att den utgångspunkten är något särdeles märkvärdigt, bara därför att man händelsevis befinner sig där. Så vill den ene ge litet mer och den andre litet mindre, och så kommer man till så fina distinktioner som mellan den liberala regeringen och herr Lindman. Vad är det nu för skillnad? Av detta göres det sedan hela världsåskådningar; man talar om den eller den linjen för vinterutbildningen och andra linjer, som skola var för sig i förhållande till varandra vara något underbart. Det är ju en alldeles förskräcklig humbug, mina herrar.

Nu kan var och en från sin utgångspunkt säga vad han tycker att det behövs. Med min ståndpunkt borde vi hålla oss till vår neutralitet, ytterligare tryggad genom internationell överens-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kommelse. Men då icke en sådan där löjlig neutralitet, som betyder att man skall rusta lika mycket, som om man icke hade neutralitet, utan en verklig neutralitet, som är förenad med ett väsentligt befriande från försvarsbördorna. Det är det mål, som vi böra omedelbart sträva efter. Men under väntetiden — en lång tid kanske — existerar ju en slags risk, och då böra vi hava någonting. Jag för min del tycker, att vi böra bereda oss att möta denna sällsynta händelse att behöva kläda blodig skjorta för att konstatera ett neutralitetsbrott, vartill saken tycks krympa ihop. Men för den sakens skull kunde vara alldeles nog om vi framdeles, årtionde efter årtionde, hade samma övningstid som norrmännen, nämligen 142 dagar. De trodde, att de skulle kunna föra ett framgångsrikt försvarskrig med oss med den övningstiden, och varför kunna icke vi försöka återgå till något sådant? Vore vi förståndiga och toge saken sådan den är, skulle vi för dessa eventualiteter, såsom det förefaller mig antagligt, det försäkrar jag, kunna reda oss med ett de 90 dagarnas försvar. Detta är min personliga uppfattning. Emellertid blir man kanske vid avgörandet nödgad att kompromissa och gå med på den socialdemokratiska motionen av 1911. Denna utgör ett steg i rätt riktning, ehuru jag icke tycker, att det är på långt när så stort som de världspolitiska händelser, vilka herr Lindman åberopar, berättiga oss till.

Så kommer jag slutligen till den tredje officiella lögnen i detta ämne. Den framträdde i herr Lindmans anförande, då han talade om *den försvarsvilja, som gripit allt Sveriges folk*. Härvid få vi också tänka på, att denna rörelse kommer ovanifrån, således främst från de militära yrkesklasserna och de samhällslager, som äro befryndade med desamma och med dem hava gemensamma intressen. Det är ju synnerligen mänskligt att militärerna se saken yrkesmässigt. När de bedöma de utrikespolitiska farorna, hava de icke något begrepp om dem, utan överdriva, ty de älska sitt eget yrke, som ju helt naturligt är. Men det är en annan fråga — och nu beklagar jag, att jag måste komma till något mycket obehagligt, men det är nödvändigt att säga sanningen — och det är det att man nog kan vara mycket ivrig för ett starkt försvar och underlåta att tänka på om det kan göras drägligare, när man för det första icke drabbas lika hårt av bördorna som de, vilka befinna sig i en sämre ekonomisk ställning, och för det andra när man på samma gång personligen kan hava ett visst gagn av dessa bördor. Det gäller makt, glans och befodringsutsikter till avlönade befälsposter åt de förmögnare befolkningslagren. När man till på köpet, såsom någon gång skett, åberopar, ganska cyniskt tycker jag för min del, att vi behöva militären för att försvara oss mot den inre fienden, då kan man ju förstå huru det förhåller sig, och att kärleken till det starka försvaret vilar på vissa egoistiska, ehuru icke medvetet egoistiska bevekelsegrunder.

Denna nitalskan har dessutom spritt sig till ganska avsevärda befolkningslager bland medelklassen, och jag är övertygad om att många i detta avseende förvärvat sig en självständig övertygelse,

men de allra flesta ledas nog av de tre ovan nämnda officiella lögnerna, jag talade om, och dessa lögner tro de på, därför att alla tidningar utbasuna dem. Så har denna stora villfarelse uppstått.

Vad slutligen angår bondetåget, är det ju klart, att det består av många olika kategorier, men jag vill säga — herrar Månsson och Palmstierna hava redan berört något av frågans psykologi — att den hänförelse, som ligger bakom det hela, är byggd på de där oriktiga premisserna. Hur många tro ni det finnes, som skulle vilja göra ett tåg i motsatt syfte? Då skulle vi nog få se ett mycket större tåg. Men, mina herrar, de ha icke, dessa småbrukare och arbetare, några penningar, de kunna icke bekosta detta själva, och därför kunna de icke komma. Vi böra tänka på den saken; det skulle kunna stampas fram en armé ur jorden, det vet jag, om man bara hade penningar och järnvägståg, och deltagarna dessutom kunde bli befriade från sitt arbete, vilket de icke kunna, bundna som de äro vid fabriken och den lilla torvan.

Ja, efter denna överblick över den stora faran, om vilken världshändelserna skulle ropa till oss, tror jag för min del, att man kan säga om det svenska folket ungefär detsamma, som tyska mödrar säga, när de vilja skrämma sina barn till lydnad: »Svensken kommer!» — det är minnen från 30-åriga kriget — och då bli barnen rädda. Nu säger man till denna 6 millioners barnkammare: »Ryssen kommer!» — och så bli de lika vettskrämda som de tyska barnen.

Nu måste jag övergå något litet till allt det där andra, som jämte försvarsfrågan har en så stor betydelse för folket, och som hållits nere genom konstitutionen och de svårigheter, vi hava genom *Första kammarens tillvaro*. Jag vill i detta sammanhang gärna citera herr Akerman, som en gång här erinrade om Ciceros ord: »Senatores boni viri, senatus mala bestia», det betyder: »Senatorerna äro förträffliga män, men senaten är ett odjur».

Genom denna Första kammarens tillvaro hava folkets livsfrågor hållits nere i det oändliga och vi som varit med i Riksdagen veta, huru alla dessa frågor stött sina pannor blodiga mot den ogenomträngliga mur, som Första kammaren och den politiska åskådning, som ligger bakom densamma, rest upp. Nu är det meningen, att alla dessa frågor skola glömmas alldeles bort genom denna försvarsentusiasm, som till stor del är byggd på tre officiella lögner och i någon mån på den rest av risk som ännu finnes. När vi så slutligen fått det stora försvaret, står där ett lurat folk med högre militärbördor, trots ökade fredsgarantier och minskade förhoppningar för sin framtid.

Jag skall taga två exempel bara och på samma gång bära fram en vädjan till den liberala regeringen samt visa huru den blivit in dragen i det kompromissernas nät, som hänsynen till Första kammarens maktställning utgör för oss alla. Jag tänker på *den sociala expropriationen*, som var före i Riksdagen i fjol, och som nu

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

väntas återkomma även i år. Tänk er ändå, mina herrar, den, som förde talet mot att folket skulle få en tomt för sina samlingslokaler, det var högerns ledare, och det var också han, som gav signalen till dessa nya bördor för folket. Vidare friköpandet av alla dessa egna hem på annans mark, även den frågan gick all världens väg. Slutligen livsfrågan för alla dessa odlare på annans mark, och I veten nog, mina herrar, att olusten i landet till en del beror på att dessa, odlarna, icke hava trygghet och få njuta frukterna av sitt arbete? Detta allt gäller den sociala expropriationen.

När den nuvarande regeringen kom med sitt förslag i denna fråga, var detta särdeles knappt tillmätt. Vad inträffade? Jo, Andra kammaren gick längre än regeringen och förordade till skillnad från denna en rimlig lösen för de egnahemsbyggare, som inbegrepos i regeringsförslaget. Men det märkvärdigaste var, att till och med Första kammaren gick längre än den liberala regeringen i ett fall, och tillstyrkte i anledning av väckt motion att icke blott egnahemslägenheter i tätt bebyggda samhällen, utan *alla* sådana lägenheter skulle få friköpas. Där ser man i alla fall, att den liberala regeringen av opportunitetshänsyn och för att vinna något i Första kammaren icke vågade taga så långt steg som Första kammaren själv, då frågan kom dit. Regeringen bör väl försöka att taga till sina förslag någorlunda grundligt, så att de räcka till, åtminstone för Första kammaren, och då blir det också lättare att genomföra sådana krav än om de komma motionsvägen.

Sedan ha vi frågan om *naturrikedomarna*. Om riksdagen kunde hjälpa att komma till rätta med denna obevekliga och hänsynslösa industrialisms målsmän, som icke vilja taga reson på något sätt. När det gäller att tillvarataga naturrikedomarna, är det givetvis av ofantlig vikt, att industrien får tillfälle att på ett förnuftigt sätt förädla desamma. Men industriens målsmän skulle väl ändå kunna säga sig, att det finnes andra intressen, som äro beroende av att detta tillgodogörande icke sker fullständigt godtyckligt. Tänk om alla människor vore förnuftiga, om industriens och de sociala intressenas målsmän komme till varandra och resonerade lugnt och förståndigt och medgäve på ömse sidor, vad som vore ändamålsenligt ur det helas synpunkt. Då skulle man kunna komma till resultat och fruktbara resultat. Men därför, att industriens målsmän ha Första kammaren oresonlig bakom sig, tro de, att det blott är att skena i väg och säga nej till allt, och då komma även de andra intressena att skena i väg, så att det blir en oerhörd dragkamp.

För min del interPELLERADE jag år 1912 justitieministern i dessa frågor och hemställde, om han icke skulle vilja taga itu med en lagstiftning om bevarande av naturrikedomarna. Han gav, såsom ministrar i sådana fall alltid göra, ett välvilligt svar, men sade, att man måste betänka, att regeringen hade så förfärligt mycket ärenden och att saken vore så svår. Ja, detta var naturligtvis alldeles sant. Men nu är det i alla fall vissa tecken, som tyda

på, att här är stor fara i dröjsmål och vidare att intresset hos regeringen det oaktat blivit än svagare än förut, och därför måste man taga upp saken.

Hur konstigt är det icke beställt här i vårt land ifråga om vattenrättslagstiftningen? I alla länderna runt kring Alpena har man tidigt nått så hög kultur, att folket förstätt, att vad som bör vara allmän egendom också skall vara det. Därför har lagstiftningen i dessa länder, på samma sätt som den romerska rätten, vilken också insåg nödvändigheten därav, delat upp vattendragen i offentliga och privata. Privata äro alla mindre vattendrag, som äro att betrakta som en tillhörighet till en fastighet och ha karaktären av att vara till bruk blott för den fastigheten. Offentliga åter äro de vattendrag, vilkas vattenmassor komma från långt avlägsna trakter och falla ut i haven, de vattendrag således, som äro ett föreningsband mellan länder och provinser och vilkas brukande är ett gemensamt intresse för alla människor. Det har icke fallit dem in i dessa länder något så oförnuftigt som att säga, att detta vatten skall rås om av strandägaren i det ögonblick det flyter förbi hans strand. Strandägaren får begagna det till att färdas i och till att fiska i och för en del andra förnuftiga ändamål, men själva vattenkraften tillkommer icke honom utan det allmänna. Därför ha i Frankrike, Tyskland, Österrike, Italien och Schweiz givits bestämmelser, enligt vilka staten äger att i dessa ofantliga publika vatten upplåta vattenkraften åt industrien på viss, ofta kort, tid och mot koncessionsavgifter och mångahanda andra villkor, som ingen här i landet ens vågat drömma om att pålägga industrien. Och det går bra, därför att saken är avgjord och ordnats förnuftigt.

Remiss av statsverkspropositionen.
(Forts.)

I de skandinaviska länderna, till skillnad från övriga europeiska länder, har lagstiftningen utgått ifrån den grunden, att strandägaren även i stora floder rår om själva vattnet. Detta beror därpå, att landet varit glest befolkat och man icke haft så stor användning för vattenkraften, att det varit skäl för lagstiftningen att införa några sådana bestämmelser som på kontinenten. Emellertid har dock den svenska lagstiftningen en gång hämtat förebilder utifrån och infört regalrätt till de större strömmarna. Men man glömde snart bort detta i brist på användning för det allmänna, och sedan uppstod åter en individualistisk lagstiftning. För att få en ändring i denna har Riksdagen för några år sedan skrivit och begärt hänsynstagande till de nya förhållanden, som brutit in över Skandinavien och som förmått norrmännen att skynda sig att söka genomföra något av den centraleuropeiska lagstiftningen så gott sig göra lät ifråga om vattenfallen. Vad gör då den svenska beredningen, herr Lindmans beredning? Hur går den tillväga? Vi hade möjlighet att i de stora rinnande vattnen kunna få något, som påminde om de offentliga vattnen. Vi ha nämligen kungsädran, som ingen haft rätt att tillgodogöra sig, och vi ha vidare den bestämmelsen, att strandägaren, såsom det heter, har rätt att nyttja vattnet. Vad gör då herr Lindmans vattenrätts-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

kommittéer? I stället för att gå i samma riktning som den kontinentalta rätten, vilket vore betingat av tidsförhållandena, går kommittén i motsatt riktning, utplånar kungsådran ur rättsordningen och säger, att strandägarens rätt att »tillgodogöra sig» vattnet säger för litet och bör ersättas med den bestämmelsen, att strandägaren äger »råda över» vattnet. Med andra ord, den överhöghetsrätt, som staten ännu har, tager man bort både sakligt och formellt och låter den enskilde strandägaren framstå såsom främste herre över vattnet. Det är nedslående, att det skall gå därhän och det beror på, att när herr Lindman tillsatte kommittéer i jordfrågor, var han icke så lojal, att han tillsatte medlemmar, som bevakade olika intressen, utan det blev ensidigt herr Lindmans egna intressen, som företrädesvis representerades, och därför ha också frågorna blivit snedvridna.

Nu har det försports, att detta lagförslag skall av regeringen utan att förbättras i socialt hänseende remitteras till lagrådet. Är det meningen att därmed slå fast de föreslagna bestämmelserna, så tycker jag mig ha skäl att vara ängslig, men är det meningen, att sedan lagrådet yttrat sig, man skall göra om förslaget ur andra synpunkter än lagrådet lagt på detsamma, så blir ju saken en annan, ehuru det kan ifrågasättas om ett sådant förfarande är lagligt.

På samma sätt är det med malmerna. Här har Andra kammaren på grund av väckt motion förklarar, att den nuvarande inmutningsrätten borde utbytas mot ett koncessionsystem. Detta är också den utländska rättens ställning i allmänhet numera, och även norrmanen ha slagit in på den bogen. Den frågan har nu vilat länge i det tysta. Det kan ju hända, att regeringen haft för mycket att göra. Men vad har inträffat? Jo, när äntligen något göres, tillsättes såsom nyligen skedde en malmkommission, som har i uppdrag att syssla blott med de tekniska frågorna, även de naturligtvis synnerligen viktiga, men icke alls med de sociala. Ett arbete hade väl bort upptagas samtidigt för beredande av de sociala synpunkterna i denna fråga.

På liknande sätt är det ifråga om torvmossarna. En interpellation därom 1912 besvarades välvilligt. Men sedan har ej något avhört.

Såsom Fabian Månsson redan erinrat, borde man åtminstone kunna genast minska penningens makt på det sättet, att man gäve folket allmän rösträtt åtminstone till Andra kammaren med borttagande av utskylds- och fattigvårdsstrecken ävensom av könsstrecket. Det vore väl det minsta, som kunde begäras, men denna försvarsentusiasm håller ofantligt på, att det skall vara i allo ställt i alla andra avseenden på det nuvarande sättet.

Jag skall nu be att få sluta mitt anförande med att säga något om, vad vi ha att vänta för framtiden och vad stora befolkningslager vänta av densamma. Man kan då säga, att de vänta av oss en mera omedelbar och självständig talan för verkligheterna. För det ändamålet behöva vi en författningsrevision, behöva bryta

Förstakammarväldet i den bemärkelse jag sade och behöva förverkliga Ciceros krav »med med senaten», men icke med senatorerna, ty de äro hyggliga människor de också, som vi allesammans.

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

När man nu ser, hur den liberala regeringen blir alldeles inkapslad i och omöjligen kan göra sig loss ifrån den trolldom, som lägger sig över det hela på grund av detta hänsynstagande till Första kammaren, vilket ju visserligen kan synas mången vara nyttigt, om man vill ha något igenom, så undrar jag, om icke tiden vore inne för folket att *fördrå en kampregering*, som verkligen satte frågorna på sin spets och dreve dem *mot* Första kammaren och icke väntade dess bifall. På det sättet skulle folket vakna, och jag tror icke att vi kunna komma därhän förrän vi få något av en kampregering.

Något annat, som jag också tror vara nödvändigt, är en ny sak, som jag skall be att få rekommendera till övervägande och som man skulle kunna kalla för *parlamentarisk hygien*. Parlamentarismen hos oss vill man skall bestå i det gamla efterhärjade formuläret att vad Andra kammaren vill, det skall bli avgörande. Men detta är icke en riktig frågeställning. Vad är Andra kammarens vilja, och vilka prunkande blommor har den slagit? Det har icke alls kunnat göra så mycket tack vare både hänsynen till Första kammaren och sin egen beskaffenhet. Nej, vad som gäller är, vad folket vill, d. v. s. icke vad folket personligen vill, ty de kunna misstaga sig ofantligt, utan vad folkets behov kräva, d. v. s. med andra ord, att parlamentet måste reformeras i det syfte, att det skall visserligen taga råd ovanifrån, men befallningar blott nedifrån. Det är nu en ofantligt lång väg dit, men det finnes många reformer, som kunna bidra att närma oss det målet. Jag funderar ibland på, om det icke skulle kunna vara en bit på vägen att föreskriva, att *ingen, som är riksdagsman eller som varit det under t. ex. de sista fem eller tio åren, finge bli statsråd*. Jag tror, att det skulle ha en betydande hygienisk inverkan på det politiska livet och att maktfördelningen mellan olika personer därigenom skulle bli mångsidigare och mera harmonisk. Statsråden skulle i alla fall tagas efter vissa anvisningar från vissa grupper, partier eller rörelser i landet, så att det bleve så, att var och en hade sitt och finge göra något av sitt.

Det hela samlar sig i den förhoppning inom stora lager av folket, att *denna förtorkande samstämmighet mellan vitt skilda åskådningar*, som pressas fram och gör, att intet friskt liv kommer till synes och realiteterna trampas ned, *mätte spricka*. Om ett och annat alltför stort kompromissblock ville gå i sär så där ungefär på mitten. så bleve det kanske mera luft och livets krafter kunde komma upp genom sprickan. Jag tror, att den liberala regeringen och enskilda av dess medlemmar skulle vara lyckliga, om de kunde komma mera till sig själva. Och jag vill fästa uppmärksamheten på, att i Danmark och Norge ha de liberala partierna redan delat upp sig i två olika. Detta har bland annat tagit sig ett symboliskt uttryck däri, att det ena partiet, som kallar sig det radikala,

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på båda ställena börjat sin bana med att lägga av uniformsrockarna i konseljen. Nu ha vi blott ett uniformerat liberalt parti här i landet. Men jag skulle önska, att vi komme därhän, att denna symbol av oupplöslig samhörighet med den höga konservativa samhällsbyggnaden kunde upphöra, så att även ifråga om denna symbol man finge ett parti, som ville gå ned till livet självt och finge göra det.

Nu kan det ju hända, att just ur denna försvarsfråga och de skilda meningar, den framkallat även inom det liberala partiet, kan komma fram något av en spricka. Jag för min del hade dock önskat, att vi här i Sverige skulle kunnat hoppa över denna norska och danska utveckling och fått här i stället genast två partier, det ena det socialdemokratiska eller något dylikt och det andra högern. Det vore en ofantlig vinning, ty dit komma vi ju ändå någon gång.

Jag vill således till sist blott säga, att en av de allra viktiga uppgifterna för oss är att bryta denna trolldom över våra åsikter, som sammansvetsar på ett så oförnuftigt sätt, att icke verkligheterna och dådkraften få göra sig gällande. Jag hoppas också, att ur den väckta försvarsentusiasmen skall, när folket kommer att känna sig så där tämligen lurat, framgå åtminstone något av denna förnyelsens ande, att det skall komma in något mera av djupplöjning på den politiska åkern i stället för den myckna skumplöjningen.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag ber först att få instämma med herr Månsson i det yttrande han hade angående de demonstrerande officerarne inom marinstabben. Även på mig och, jag är viss därom, på många andra militärer gjorde detta disciplinära tilltag ett mycket osympatiskt intryck. Men man får icke utsträcka detta omdöme därhän, att man utslungar en dom över hela officerskåren. Officerskåren såväl inom flottan som inom armén har såsom kär nog sina brister liksom andra kårer, men dessa brister ligga så långt jag känner officerskåren icke på det område, där själva sättet att sköta sitt kall gör sig gällande. Här ha vi under de sista åren kommit betydligt långt framåt, och det bedrives säkert såväl inom flottan som armén ett mycket pliktroget arbete.

Vad sedan den sista ärade talarens yttrande beträffar, så skall jag icke gå in på hans utrikes-politiska reflexioner, utan blott framdraga ett enda historiskt faktum, som jag är viss om talar tydligt för alla, som se frågan med militära ögon. Den ärade talaren försökte göra klart för oss, att det råder icke någon fara, som kan hota oss, utan att vi kunna insöva oss i den föreställningen, att det är icke så bråttom med att lösa vår försvarsfråga. Ja, detsamma tänkte man, strax innan vi hade vårt sista krig med en europeisk stormakt, med vår östra granne. Då samlades vid Sveriges gräns stora truppmassor, och i anledning härav begärde Sveriges minister i Petersburg audiens hos den ryske kejsaren och

anhöll om förklaring, varför dessa trupper samlades vid Sveriges gräns. Han fick därvid den förklaringen — såsom det framhålles i generalstabens stora i 5 delar utkomna arbete över detta krig — att dessa trupper icke voro avsedda att användas mot Sverige, utan att det rådde ett spänt förhållande till England, vilket vore orsaken till deras sammandragning. Och så tillade den höge talaren: »Ni svenskar kunna vara fullkomligt lugna, jag vill icke taga så mycket som en by från Sverige!» Ministern bockade sig och gick. Två dagar därefter ryckte samma trupper utan krigsförklaring in i Sverige och började kriget!

Härmed har jag icke sagt, att vi skola bedriva någon skrämselfpolitik, men vi måste, som ju den siste talaren betonade, vi måste hålla oss till sanningen. Det är, som herr Lindman yttrade, farligt att längre förhåla och dröja med lösningen av vår försvarsfråga. Vi vilja leva i fred med alla våra grannar, och icke en enda svensk försvarsåtgärd åsyftar något hot mot någon av våra grannar; men vi vilja vara beredda på alla eventualiteter.

Därmed är jag inne på en annan punkt, där jag hyser en helt annan uppfattning än herr Lindman, och det är angående inlandsbanan. Herr Lindman och herr Vennersten gingo till angrepp mot den punkt i trontalet, där det antyddes, att en del av de medel, som måste användas för inlandsbanans byggande genom de stora ödemarkerna däruppe, skulle kunna tagas av värnskattemedlen. Denna inlandsbana har eller kommer, när den blivit färdig, att få stor betydelse. Den går så långt inne i landet, att den blir oåtkomlig för fientliga företag över havet. Men går den så långt från havet, att den blir oåtkomlig för fienden, så synes den olyckligtvis också därigenom bliva oåtkomlig för herr Lindmans skarp-sinne, som har sitt rätta element på havet. Om herr Lindman även ägnat sig åt studiet av vår militära lantförsvarsfråga, då skulle han säkert med mig och många försvarsvänner känt glädje över att regeringen är beredd att fortare, än vad vi kunnat drömma om, få denna inlandsbana till stånd, ty det bygges vid och mot Sveriges gräns strategiska järnvägar, vilkas egenskap av att just vara strategiska det icke är möjligt att förneka. Denna inlandsbana avser just att till stor del bli en strategisk järnväg. Den står sålunda icke, som herr Vennersten yttrade, i indirekt eller medelbart förhållande till försvarsfrågan — den står i det allra mest direkta förhållande till denna. Det var just därpå huvud-anmärkningen gick ut, när Bodens fästning byggdes, att man, såsom herr Lindman yttrade, tog sig för att bygga övervåningen, innan man lade grunden. Bodens fästning måste strategiskt repliera på de järnvägar, som dragas fram mot Boden. F. n. ha vi blott *en* sådan, och det är en kustjärnväg, som går så nära vår östra kust, att det vid Umeå, där havet är smalast, dessvärre är lätt för fienden att komma över havet och klippa av järnvägen. Där kan en katastrof inträffa, som isolerar fästningen, och då hänger Boden som en »övervåning» i luften utan grund under sig. Men få vi denna inlandsbana till stånd — och det ju förr dess

*Remiss av
statsverks-
propositionen*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

hellre, just därför att, som herr Lindman påpekade och som jag ber att ännu en gång få upprepa, det är farligt att längre förhålla och dröja — få vi, säger jag, denna bana snart till stånd, så är därmed ett betydligt tillskott vunnet för vår försvarskraft.

Må vi vidare komma ihåg, att av Sveriges 6 arméfördelningar — hela vår armé består ju av 6 fördelningar jämte Gottlands stridskrafter — det är icke mindre än 5, som ligga söder om Dalälven, medan vi blott ha en enda norr därom. Skola vi skicka upp en stor del av armén mot norr och endast ha en järnväg att anlita för ändamålet, då komma trupperna droppvis fram, precis som de ryska trupperna i kriget mot Japan, då ryssarna hade blott en järnväg. Ha vi två järnvägar, så kunna trupperna komma dubbelt så fort fram, och att komma hastigt iväg är av största betydelse just i denna militärjärnvägarnas tid, då en fiende kan hastigt slunga truppmassor mot vår gräns och det därför är av den största vikt, att våra trupper kunna vara däruppe så snabbt som möjligt. Inlandsbanan är alltså av en så direkt militär betydelse, att det är fullt försvarligt, att en del av värnskattemedlen användes för dess skyndsammare byggande.

Till sist ett ord angående den förnämsta tvistefrågan, när det gäller försvarsspörsmålet, och den rör, som vi alla veta, förhållandet mellan armén och flottan. Jag vet mycket väl, att jag i de kretsar, som intressera sig för mina ringa inlägg i försvarsfrågan, stämplas som en fiende till flottan. Det är jag icke, och det är ingen av oss, vilka vilja ha ett verkligt starkt försvar. Men vi måste ha en bestämd tyngdpunkt i försvaret, och vi måste göra klart för oss: skall tyngdpunkten ligga på land, skall armén vara huvudförsvarsmedlet, eller skall tyngdpunkten ligga på sjön? Jag skall då be för att en gång få klart och tydligt fastslaget, huru det officiella tänkesättet är här i Sverige — få läsa upp de ord, som avhandla denna fråga, ur ett arbete »Härordningslära» av kapten Geijer, utgiven 1913, — kapten Geijer är lärare i krigsskolan — där vi ha att göra med den åskådning, som delgives alla arméns officerare. Där står det: »Till lands utkämpas de strider, som avgöra en nations vara eller icke vara, och endast i landkriget kan ett folk insätta hela sin försvarskraft, den moraliska såväl som den materiella. De värdefullaste elementen av en stats försvarsväsende utgöras av innevanarnes fysiska, moraliska och intellektuella krafter, vilka till det yttersta kunna komma till användning i landkriget. Hären bygger nämligen huvudsakligen på den levande kraften, medan flottan i första rummet räknar med materielen, och vad denna beträffar, så är den dyr att anskaffa och underhålla, kan vid krigsutbrott icke utvecklas till mer, än den är i fred, och kan icke heller i nämnvärd grad ersättas vid förluster under krig. I motsats härtill äro för lantförsvaret utmärkande egenskaper: stor utvecklingsmöjlighet, uthållighet och seghet. Att en fattig nation i första hand måste lita till den personliga värnkraften och endast efter måttet av sin ekonomiska förmåga kan basera försvaret på sjömaterielen, synes sålunda vara

en självskrivnen sak. Härav följer förvisso icke, att ett land, som lägger huvudvikten på lantförsvaret, får försumma flottan, om nämligen man har att räkna med möjligheten av anfall över havet. Tvärtom kan icke nog framhållas vikten av att sjöförsvaret på grund av sina många uppgifter måste göras så starkt, som förhållandena medgiva. Genom båda försvarsgrenarna i förening, genom bådass inbördes samverkan vinnes den rätta tryggheten».

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Jag hoppas och många med mig, att vi snart måtte få flottans problem löst, och jag vill erinra om det mycket beaktansvärda yttrande, som herr Thyrén i dag haft i Första kammaren angående frågan om försvar och förbud, där han riktar en vädjan till nykterhetsvännerna att, när de med förbudsåtgärder vilja höja folkets livskraft, böra de också vara konsekventa och genom ett starkt försvar höja folkets värnkraft — de två sakerna *förbud* och *försvar* höra intimt tillsammans. Ja, detta är alldeles riktigt. Jag vill blott tillägga det, att, när det gäller att bygga en stark flotta, så röstar jag för min del hellre för en F-båt med alkoholfri besättning, där officerare, underofficerare och manskap med en mun säga: vi kunna, vi vilja sköta vår syssla, utan att stimulera oss med rusdrycker — vi hade den frågan uppe i riksdagen förra året en natt — än jag röstar för en något billigare och något sämre pansarbåt, där officerare, underofficerare och manskap säga: vi kunna icke, vi vilja icke sköta vår syssla, om vi icke få rusdrycker ombord. Denna sak kommer nog fram, när frågan om flottan skall avgöras, och när hela svenska folket går att offra för fosterlandet, »de rika sitt guld och de fattiga sina armar», som herr statsministern yttrade i Karlskrona. Vad offra vi officerare? Offra vi vårt guld, våra armar? Nej, vi få betalt för vårt arbete, vi stå utanför dem, som skola offra; jag har min lön, och varje officer har fullt betalt för det arbete han nedlägger på försvaret. Men låt oss offra något annat, låt oss offra punschen i officersmässen och under fälttjänstövningarna och rusdryckerna ombord på flottans fartyg, låt oss visa nationen, att även vi vilja vara med i denna stora offerhandling, som i olika form kräves av alla. Jag vill rikta dessa ord till herr Lindman och andra med anledning av deras yttranden, då frågan om flottans öl förevar vid förra riksdagen.

Herr Thorsson: Jag begärde ordet närmast med anledning därav, att herr Vennersten gjorde ett uttalande så, som om jag sagt, att inlandsbanan icke hade någon som helst kommersiell uppgift. Jag sade, att kostnaderna för den kommersiella uppgift inlandsbanan eventuellt kan ha böra täckas på den allmänna skattevägen. Medel för dess rent strategiska uppgift böra däremot uttagas genom värnsskatt, så yttrade jag mig.

Herr Vennersten ifrågasatte, om jag läst handlingarna angående inlandsbanan. Ja, jag har varit med om att behandla det spörsmålet här i Riksdagen åtskilliga gånger och har läst en massa utredningar i frågan. Det gör, att jag icke är alldeles lika bestämd uti re-

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

sonemanget om denna banas övertvägande fördel ur rent kommersiell synpunkt, utan att jag hellre skulle vilja vara med på att bygga banor i floddalarna, där folket bor, för att sätta dem i förbindelse med den stambana, som går genom Norrland, hellre än att bygga denna bana i ödemarken, vilken jag icke är säker på endast får sin uppgift därigenom, att den skall kunna föra våra trupper upp att försvara Boden och trakterna däromkring, ty det olyckliga ögonblicket *kan* komma, när banan användes av en annan makt, och därför innebär den icke enbart fördelar, mina herrar. Och jag är ännu icke riktigt övertygad om, att ej den tilltänkta inlandsbanan framtvingar ännu flera befästningar i Norrbotten för att förhindra denna sista eventualitet. Emellertid skola vi icke ingå på ett bedömande av det spörsmålet i dag, utan när den Kungl. proposition, som avser avsättande av medel till densamma, kommer före, kunna vi ju fortsätta diskussionen om den saken.

Nu vill jag säga ett par ord med anledning av herr Lindmans senaste yttrande. Han hade därunder ett resonemang, som bottnade i det, att den pågående försvarsutredningen egentligen icke vilar på så säker grund som den utredning, vilken utfördes av 1907—10 års kommitté, därför att man nu gick ut ifrån: hur mycket pengar ha vi? — därefter skola vi rusta. Det är i denna uppfattning, som vi äro inne på så ytterst olika utgångspunkter. Herr Lindman tycks icke vilja räkna med pengar utan blott med organisation — sedan får penningfrågan bli en annan sak. Jag har däremot den uppfattningen, att om ett land, som har 5 miljoner invånare och en ofantligt stor utsträckning, skall kunna på ordentligt sätt utnyttja sin värnkraft, skola vi anpassa härorganisationen efter våra ekonomiska möjligheter och efter tillgången på levande försvarskraft. Men det är dessa båda betingelser, som hittills icke följts, utan man har skapat en organisation, och sedan har man gått med ljus och lykta och sökt efter pengar och folk, och när man icke fått pengar inom landet, har man tyckt, att det ingenting gjort, om man lånat i utlandet till försvaret. Folket kan man icke låna i utlandet, och det är därför som våra kompanier och formationer äro så orimligt små, de äro så många och motsvara icke den uppgift, som de verkligen skulle kunna fylla.

Sedan beskärmade sig herr Lindman över att han, den stackarn, icke visste någonting — han hade ingen möjlighet att skaffa sig uppgifter, men jag däremot hade tillgång till alla möjliga papper. Därför stod han möjligen och sade något, som icke var med verkliga förhållandet överensstämmande. Det är ledsamt, att förre statsministern skall ha så litet reda på dessa saker, som han haft lika gott tillfälle som jag och ännu bättre att skaffa sig kunskap om.

Jag har ännu aldrig hört, att det varit riktigt att, innan en kommitté själv varit enig om, vad den skulle stanna vid, dess arbete skulle utlämnas till offentlig kalfatring. Hittills har det icke varit kutym, och då förstår jag icke, vad det är egentligen man bråkar om så förskräckligt. Rätteligen skulle väl icke försvarsberedningarnas förslag ligga före till offentlig diskussion, förrän det existerar några

förslag. Vad beträffar det där hemlighetsmakeriet, som det blivit en sådan käpphäst att rida på, tror jag, att det vore hälsosamt för herrarna, som sträva efter att taga makten, när de hunnit förgöra dem, som nu ha densamma, att tala litet mindre högt om den saken, det kan komma surt efter.

Sedan anförde herr Lindman, att jag använde starka ord. Det är kanske en av mina svaga sidor och icke den starkaste, jag medger det. Han sade, att det jag egentligen vänt mig emot var ett citat ur statsministerns karlskronatal. Där ha vi återigen den där skickliga citeringskonsten. När herr Lindman citerade de raderna ur statsministerns tal, som gävo underlag för uppdrivande av hetlsen, så hade det varit riktigt att också citera de andra raderna, som äro ägnade att ge en smula lugn, så att man icke löser försvarsfrågan i hetlens och skrämselels tecken. Längre ned i sitt tal yttrade nämligen statsministern: »Över huvud finns icke någon som helst anledning antaga, att någon främmande makts regering för närvarande umgås med planer att angripa vårt land». Det förefaller mig, att när man anser sig kunna citera ett par rader i syfte att få vind för sin skrämselegitation, så borde förre statsministern också känt som en skyldighet att citera dessa lugnande rader.

Sedan anförde herr Lindman, att om det blivit en liten omkastning ifråga om uppfattningen angående infanteriets övningstid, hade det sin grund däri, att vi i dag stode närmare det ögonblick, då kasernerna vore färdigbyggda, än vi stodo, när kommittén slutade sitt arbete. Ja, det är riktigt, vi äro tre år längre fram i tiden. Men ännu är det 11 miljoner kronor, som icke äro beviljade men äro erforderliga, för att man skall kunna bygga kasernerna färdiga, vilket icke kan bli före 1920. Jag ser icke den ringaste skillnad i situationen i dag emot 1910, varför högern måste uppsöka andra skäl för att motivera sin ståndpunkt i dag ifråga om övningstiden.

Herr Lindman påstod, att det blivit en omkastning i skattepolitiken, och att förhållandet nu var ett annat. Detta sades gent emot min erinran, att man tagit ut 10 milj. ifråga om alkoholmedel. Då erinrar han däremot, att vi ha en inkomstbeskattning på 42 milj. Jag skall mycket väl gå med på, att skattepolitiken lagts om i så måtto, att inkomst- och förmögenhetsskatt tillhopa utgör 42 milj., men om herrarna vilja driva den satsen, att dessa 42 milj. äro lagda på det sättet, att de särskilt drabba förmögenheten, så tror jag vi få lov att ventilera det spörsmålet. Visserligen ha inkomstskatten och förmögenhetsskatten höjts till nämnda belopp, men konsumtionskattarna, vilka förnämligast bäras av de fattigare i landet, ha också höjts under denna tid. Då konsumtionskattarna 1904 utgjorde 105 milj., voro de 1911 123 milj. En ökning på 18 milj. har inträtt under denna tid, och den måste som sagt de fattiga bära, därför att konsumtionskattarna huvudsakligen drabba dem, och i de beräkningar, som äro gjorda, har man gått ut ifrån, att redan 1915 skulle konsumtionskattarna täcka 135 milj. Jag tror, att om man skall börja röra i dessa saker, blir det på det viset, att vi ha ofantligt mycket ogjort i skattepolitiken, till dess de förmögnare i detta land

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

bära sin berättigade andel i de samhällliga bördorna. Ännu ha de ingenting att säga, om de tillsammans med övriga skattdragare få bära 42 milj. i inkomstskatt, och dessutom för att täcka, vad som brister i 1901 års härordning en engångsskatt av 45 miljoner kronor, utan de kunna vara beredda på, att i värnskatt få bära det dubbla beloppet minst. När vi komma förbi den etappen, kunna vi börja tala om ett närmande fram till rättvisa i beskattningen i det här landet.

Ja, herr talman, jag skall icke upptaga tiden längre i denna debatt.

Herr Edén: Herr talman! Det yttrande, varmed den ärade talaren på Stockholmsbänken inledde dagens debatt, har ju redan fått svar från herr statsministern, och det har också blivit bemött av ett par medlemmar av denna kammare. Men jag tror, att det yttrandet över hela landet och icke minst i Riksdagen har motsetts med så pass mycken väntan för att icke säga spänning, att det kunde vara skäl att, innan vi sluta debatten, ändå ytterligare trycka på ett par av de punkter, som funnos där — eller som icke funnos. Det finns, menar jag, all anledning att uttryckligen konstatera, hur det egentligen tycks förhålla sig med den stora fråga, som herr Lindman sysselsatte sig med, inom det parti, vars ledare han är.

Vad innehöll nämligen detta yttrande? Det innehöll — naturligtvis, höll jag på att säga — först en stor beskärmselse över att icke den pågående försvarsutredningen gått så skyndsamt för sig som den ärade talaren önskade och fordrade. Herr Lindman nekade sig icke att ännu en gång komma med talet om, att vi i Sverige försvara oss med utredningar, och han utropade med bitterhet, att vi äro i de hundra kommittéernas land, men till handling komma vi icke. Talaren tycktes vilja göra gällande, att, när försvarsberedningarnas yttrande ännu icke föreligger, så är detta ett bevis på, att de icke ha bedrivit sitt arbete med den skyndsamhet, som vederbort. Uttalandet har redan fått svar såtillvida, att man har erinrat om, hur pass skyndsamt det gick med utredningen i den stora försvarskommittén under herr Lindmans egen tid som statsminister, och jag skall i denna punkt icke lägga sten på börda med att upprepa vad som därutinnan har sagts. Men jag kan ju få tillägga i det sammanhanget en sak, som icke blivit nämnd: att sedan år 1906 på hösten de båda stabscheferna hade utfört det arbete, som ålades dem i början av år 1906, så dröjde det ett helt år, innan ens detta förberedande arbete *remitterades* till den kommitté, som herr Lindman tillsatte som statsminister på hösten år 1907. Det var då icke så bråttom ens med att börja arbetet, liksom kommittén då också kunde få hålla på i tre år opåtalt. Nu ligger saken så, att, när försvarsberedningarna efter ett arbete, som — jag vågar påstå det — har varit mera forcerat än kanske något kommittéarbete i detta land, icke lyckats att lägga fram sitt resultat vid denna Riksdags början, skola de återigen få höra detta tal om bristande skyndsamhet. Det kan icke hjälpas, att en medlem av dessa beredningar en gång

vill avvisa det talet. Det är gjort vad som i mänsklig förmåga står för att skynda på med beredningarnas arbete, och ingen har någon rätt att nu återigen komma och klandra för bristande skyndsamhet. Jag skulle kunna tillägga, att i vissa punkter — jag säger enuast i vissa — äro anledningar för handen till att resultatet ännu icke blivit färdigt, vilka anledningar äro av den art, att ansvaret icke faller endast på försvarsberedningarna, ty som bekant ha dessa att arbeta med ett material, som tillhandahålles åtminstone delvis av militära myndigheter. Och i den delen blir väl ett och annat att säga också om *deras* skyndsamhet, när en gång våra papper bli offentliga.

Till sist kunde man väl också ha rätt att anse, att, när nu uti årets frontal ett löfte är givet, att den stora frågan om försvarsrevisionen skall så snart som möjligt under denna Riksdag läggas fram, och när härtill hänvisas även uti statsverkspropositionen, då borde allt det vara sagt och gjort, som över huvud taget kan sägas och göras nu. Jag kan för min del icke förstå, vad man egentligen vill vinna genom detta återupprepande av förebräelsen för bristande skyndsamhet. När papperen en gång komma på bordet, komma dessa förebräelser att falla till marken, därom är jag övertygad.

Herr Lindman upptog även en annan synpunkt, som däremot icke förut har så synnerligen mycket ingått i hans inlägg i försvarsdiskussionerna i denna kammare, men som har spelat så mycket större roll i högerpressens diskussioner under dessa sista månader. Det var talet om bristande planmässighet i den blivande försvarspropositionen. Nu fordrar planmässigheten, att hela försvarsfrågan framläggas och löses på en gång, säger herr Lindman, — men vad vill regeringen i stället göra? Jo, den vill »stycka försvarsfrågan», den vill t. o. m. stycka den »efter klassynpunkter», — en mycket krass formulering, förefaller det mig, av den antydning, som statsministern gjorde i Karlskrona angående den omständigheten, att man kanhända icke kan lösa hela frågan på en gång, utan måste låta den del som rör övningstiden för infanteriet anstå. Jag måste återigen fråga mig: Hur har det i den delen gått till förut? Herr Thorsson har redan visat, hur 1910 års kommitté fattade sin uppgift. Han har visat, att herr Lindman kan icke komma ifrån, att just den punkt, som nu framhållits såsom den absolut grundläggande för alla försvarsbeslut, punkten om infanteriets övningstid, den punkten togs icke ens upp till realitetsbehandling av själva 1910 års kommitté. Denna kommitté resonerar om infanteriets övningstid, men den slutar med ett platoniskt uttalande, att denna fråga skall »återupptagas» — och när? Jo, när tiden för kasernernas fullbordande kan närmare beräknas. Jag frågar nu: Är det så, att det i dag är absolut nödvändigt, för att kunna göra någon verklig förbättring i vårt försvarsväsende, att framlägga och genomföra en ändring i fråga om infanteriets övningstid, vad skall man då säga om 1910 års kommitté, som sköt den frågan fullständigt undan? Var det planmässighet i den kommittén, som herr Lindman själv tillsatt, och med vars resultat jag förmodar, att han i stort sett icke hyste mycken

*Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

missbelåtenhet? Och vidare: hur behandlade herr Lindman själv såsom statsminister kommitténs yttrande, när det kom fram? Jo, han behandlade det, såsom det redan påmints om av den nuvarande statsministern, så, att han skar ut en punkt i fråga om flottan, nämligen om den nya pansarbåten, och ett par mindre betydande punkter i fråga om armén, ändringar i fråga om uppståndsindelningen och landstormens inkallande, och endast dessa frågor förelades 1911 års Riksdag. Och i det yttrande till stadsrådsprotokollet, som ledsagade båda dessa propositioner, fanns återigen icke ett ord om, att det skulle vara på något vis olämpligt eller farligt eller försvaret fördärligt, att man bröt ut blott dem. Det är dock en besynnerlig bristande överensstämmelse emellan resonemanget nu och handlingarna då, som man måste konstatera hos den ärade talaren. Men i och för sig gläder det mig naturligtvis, att denne ärade talare numera har tagit så starkt intryck av den fordran på planmässighet, som det liberala partiet under hans oförstående motstånd drev fram år 1911, att han *nu* ställer denna främst av allt. Då var det helt annat.

För övrigt ytterligare ett par ord i detta sammanhang. Jag tror verkligen, att, i den mån det för försvarsberedningarna befinner sig möjligt, komma dessa att framlägga försvarsfrågan i hela dess vidd. Det är ju tyvärr, antager jag, så, att en och annan detalj kanhända icke kan bli färdig, men alla de stora problemen komma nog fram, och bland dem även frågan om övningstiden. Det skall verkligen — hoppas jag — icke kunna förebrås dessa beredningar, att de skjutit undan den punkt, som herr Lindman har förklarat som grundläggande, lika litet som något annat av de grundläggande spörsmålen. Huruvida sedan frågan om infanteriets övningstid nu kan lösas, blir en sak för sig. Men jag hoppas, att det också skall kunna räknas försvarsberedningarna till förtjänst, att de hava gjort något, som icke gjordes av den förra kommittén och icke heller av den förra regeringen, nämligen att de ha tagit reda på, vad som fattas även på *de* områden, som icke varit föremål för den förra regeringens och den förra kommitténs speciella intresse inom försvarsväsendet. Det har redan antytts, att här hava gjorts upptäckter, som äro av rätt allvarsam eller rent av beklämmande art. Jag har icke någon rätt att här tala om dessa upptäckter, och jag må säga, att en och annan av dem är av den beskaffenheten, att man över huvud taget icke talar om dem offentligt. Men när en gång försvarsberedningarnas betänkande framkommer, så tror jag, att detta i fråga om undersökningens planmässighet kommer att i åtskilliga stycken fylla kraven på ett helt annat sätt än den föregående utredningen, och att denna sida av planmässigheten skall giva herr Lindman såsom chef för den föregående regeringen ganska mycket att tänka på.

Herr Lindman har vidare talat om flottan och den ställning, som enligt herr statsministerns tal i Karlskrona var avsedd att tillkomma flottan i Sveriges försvarssystem enligt beredningarnas principbeslut. Den ärade talaren vände sig därvid mycket starkt mot vad han kallade »klyvningen av flottans uppgifter». Det är omöjligt, förklarade han, att göra så, att man delar upp flottans uppgift så, att denna skulle bli större inom skärgården, — nämligen att där kunna

»förhindra en invasion», och mindre på öppet hav eller på öppen kust — att där »försvara» landstigningar från fientliga transportflottor. Han klandrade vidare, att man hade tänkt sig att organisera lokalstyrkor, men icke sört för, att de styrkorna skulle få tillräcklig tillförsel av fartyg från första linjen. Och han gjorde till sist den anmärkningen, att över huvud taget hela detta program betydde en nedsättning av flottans värnkraft

Mot detta ber jag att först få säga, att det kanske i allmänhet skulle vara lyckligt, om man sparade sin kritik i fråga om beredningarnas planer för flottan något, till dess man får en fullständigare framställning av flottans avsedda ställning, än statsministern helt naturligt kunde giva i ett tal, som skulle omfatta så många sidor av försvarsfrågan. Det vore skäl att vänta något, bland annat därför, att därmed kanske kunde förekommas, att kritiken med sådan säkerhet rider upp även mot grundsatser, om vilka man sedan kan komma att finna, att de ha betraktats såsom möjliga, åtminstone i vissa punkter, som man nu kritiserar, just av marin myndighet, som jag antager, att de kritiserande ha stort förtroende för. Den ärade tälaren borde kanske sålunda låta frågan om den klandrade principiella klyvningen av flottans uppgift på öppen kust och inom skärgårdsområde få anstå, till dess utredningen föreligger. Jag kan emellertid i förskott utan att blotta någon hemlighet, säga, att den klyvningen är icke de civila försvarsberedningarnas påhitt. Den har kommit från annat, mycket auktoritativt håll, och ifrån detta håll har just klyvningen — låt vara med reservation naturligtvis för önskningarna i fråga om flottans styrka — erkänts och framställts såsom nödvändig.

Herr Lindman klagade vidare över, att lokalstyrkorna i framtiden icke få tillräckligt med fartyg, därför att fartygen i första linjen bliva så få. Även detta bekymmer bör få vila till dess planen föreligger. Jag har ingen rättighet att därom yttra mig, men jag kan åtminstone i allmänhet säga, att denna synpunkt är av beredningarna iakttagen, och att man tänkt på nödvändigheten att skaffa lokalstyrkorna det behöfliga antalet fartyg även längre fram, när endast ett fåtal pansarfartyg skulle gå över i andra linjen. Vad tjänar det till, att i förväg komma med en kritik, som grundas på obekantskap med det utlåtande, vilket skall framläggas?

Herr Lindman har med särskild styrka framhållit, att vad som av statsministern i Karlskrona sagts om flottan betyder en stor nedsättning i flottans värnkraft, och en nedsättning, som är ödesdiger för försvaret i dess helhet. Jag skall till detta först endast uttala, att jag för min personliga del i likhet med mina kamrater inom den beredning, som sysslar med dessa svåra saker, är fullt övertygad om behovet av en verklig och effektiv krigsflotta för Sverige, och att vi hava gjort vad vi kunnat för att sörja för, att denna skall få sin tillbörliga plats i landets försvarsväsen. Men icke heller mera. Det är nu en gång så, att detta land har ofantligt svårt att med sitt egendomliga, svåra, på visst sätt exponerade geografiska läge kunna ordna sitt försvarsväsen så, att både folket och penningarna

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

räcka till. Och det kan icke hjälpas, att vi äro tvungna, om vi skola få någon reda och någon inre kraft och verkningsförmåga i Sveriges försvarsväsen, att se till, att vi börja med det, som är mest nödvändigt, och därför måste låta komma i andra rummet det, som visserligen kan vara mycket önskvärt, men icke är alldeles så nödvändigt. Det är på grund av den principen — och den tror jag svenska riksdagen vill hålla på — som vi nödgats se till, huruvida för flottan kan fortfara den forcerade utveckling, vartill man drev fram den mot slutet av 1890-talet och början av 1900-talet. Vi ha icke kunnat bara säga som det säges i tidning efter tidning, eller antydes i tal efter tal: »här gå bort gamla pansarbåtar, vi måste ersätta dem». Vi ha också nödgats tänka på att anlägga en flottplan efter sådan måttstock, som gör det möjligt att hålla planen uppe, att utföra den och hålla flottan vid den styrka man beräknar. Och om det har fått ske begränsningar, som sannerligen icke skett med lätt hjärta, så har det varit dels därför, att det finnes andra fartyg att tänka på än pansarbåtar, dels därför, att det finnes andra maritima försvarsmedel över huvud taget än fartyg, — kustfästningar —, dels slutligen därför, att sjöförsvaret måste avvägas gent emot armén. Vi kunna icke från armén taga medel, som där äro kanske ännu mera behöfliga. Nog må det väl ändå förefalla bra hårt, att det även i detta stycke skall fällas en förhandsdom över en flottplan, om vars plats inom försvarsväsendet i dess helhet man ingenting vet.

Men vidare: vad är nu grunden för denna förhandsdom? Jo, att herr statsministern i överensstämmelse med andra beredningens preliminära betänkande sagt ifrån, att man icke vågar räkna med att få rum för större nybyggnadsanslag än fem à sex miljoner kronor och därför icke vågat räkna på större antal pansarbåtar än sex à sju stycken. Jag måste fråga: Är detta då ett så oerhört tillbakasteg? Hur har man förut sett denna sak? Taga vi först spörsmålet om antalet pansarbåtar, så påminner jag om, att det år 1911 sades — visserligen icke från regeringen, den aktade sig väl för att binda sig, — men inom statsutskottet och från andra håll, att det var ungefär åtta pansarbåtar man räknade med. Således sex à sju båtar nu och åtta år 1911. Är detta verkligen en nedsättning så oerhörd, att den skall betraktas som en fullständig katastrof? Eller vad menar man? Tror man icke det *kan* finnas sådana omständigheter, som kunna föranleda jämkning beträffande en eller till och med två pansarbåtar, utan att detta skall anses som en fullkomlig eliminering av flottans värnkraft? Och vad årsanslaget beträffar, de fem à sex miljoner kronor, som statsministern ställt i utsikt, är det verkligen så alldeles orimligt för litet, som hela högerpressen förkunnar, är det verkligen liktydigt med flottans förfall? Hur har man då tänkt sig det anslaget förut? 1910 års kommitté, som jag nyss talade om, där flottan fick ett så stort försteg att det väckte starka gensagor från arméns ansvarige målsmän, denna kommitté, som så gynnade flottan, kom själv till 6,2 miljoner. Är skillnaden här så kolossal, att den ger anledning

till tal om förfall? Men icke nog med detta. När frågan behandlades vid riksdagen 1911, då F-båten beslöts, vad utgick man då ifrån? Det sades i denna kammare uttryckligen, att den nya båten icke betydde något annat, än att man nu till en tid skulle använda för pansarbåtsbygge ungefär samma belopp, som man under de sista åren i medeltal hade använt för andra fartyg, d. v. s. omkring 5 miljoner. 5 miljoner angåvos sålunda som den normala nybyggnadssumman. Och i Första kammaren stod då en annan målsman för statsutskottet och rent av konstruerade upp, att med $5\frac{1}{4}$ miljon i årsanslag kunde man få en ståtlig flotta. Finns det då, när man nu bjuder 5 å 6 millioner, någon verklig grund att tala om, att flottan råkar i förfall? Det är obilligt, förefaller det mig, att nu framställa saken så, som om det inte längre funnes någon gräns för den finansiella ansträngning, som flottbyggnadet kräver. År 1911 visste man, att en sådan gräns finnes. Man bör icke ha glömt det 1914.

Ännu en sak. Det ser ut, som skulle man icke våga se sanningen i ansiktet i fråga om vad flottans nybyggnad verkligen kräver, om den verkligen skall hållas uppe i *den* styrka, som dess egna målsmän helt naturligt fordra. År 1911, när F-båtsprogrammet lades fram, fick ingen klart besked om vad det innebar. Det gick då så till, att förslaget vännar i denna kammare talade om ett genomsnitt av 5 miljoner, i Första kammaren om ett genomsnitt av $5\frac{1}{4}$ miljon i årsanslag. Man påvisade från det parti jag tillhör, att detta var fullkomligt omöjligt, om flottan skulle få en sådan styrka, som tycktes vara meningen. En talare på Göteborgsbanken, herr Wijk framlade en sifferberäkning, som visade detta. En annan talare, på Örebrobanken, herr Nilson, framlade andra beräkningar av samma art. Men icke ett ord därom sades från statsrådsbanken, varken från herr Lindman ej heller från hans sjöminister. Icke ett ord sades för att upplysa denna kammare om, att ifall kammaren verkligen tänkte sig en F-båtsflotta av den storlek, som då sattes i utsikt, så skulle de penningarna icke alls räcka till. Jag vill säga, att bland fordringarna på planmässighet är väl också den, att när en stor flottplan lägges fram eller påbörjas, man bör få veta sanningen om dess ekonomiska konsekvenser. Det fick man icke år 1911. Men nu kommer man att få veta den.

Till sist en sak, som *icke* fanns i den ärade talarens anförande. Man har under denna höst helt naturligt vilat på hanen i de olika politiska partierna i fråga om uttalanden om deras försvarspolitiska riktlinjer, inom det liberala partiet under försvarsberedningarnas arbete och i förväntan på statsministerns tal. och inom de övriga partierna, förmodar jag, också i förväntan att här få en utgångspunkt. Nu är signalen given från det liberala partiets sida. Ett tal har av herr statsministern hållits, som till och med rönt den äran att bli föremål för denna remissdebatt i stället för den kungliga propositionen. Man hade då väntat, att även från högerns sida skulle komma någon antydning om vad det är högern vill i försvarsfrågan. Vad den liberala regeringen vill är sagt, och sagt mycket utförligt.

Remiss av
statsverks-
propositionen.

(Forts.)

Vad vill nu högern? Man har väntat hela hösten, man har väntat under julferierna, men man har fått vänta förgäves. Ty jag förmodar, att ingen egentligen ansåg sig ha fått svar på frågan genom det tal, som hölls av en ärad ledamot av Första kammaren på samma plats som statsministern. Det talet kallades visserligen av en förtjust västkusttidning för den begynnande inskjutningen från högern. Men för oss i andra försvarsberedningen åtminstone, som oupphörligt höra talas om kanonkalibrar, låg det nära till hands att betrakta den skjutningen såsom härrörande från det lättare artilleriet, och vi ha svårt att tänka oss, att högerns ärade ledare själv skulle ha grövre artilleri att komma med. Näväl, i dag åtminstone måste väl tiden för inskjutningen av det grova artilleriet vara kommen. Men huru har den skett, och vad ha vi fått veta om högerns program? Vi ha icke fått veta någonting. Vi ha fått en upplysning om högerns ställning i försvarsfrågan, som förefaller mig kunna sammanfattas ungefär i formeln ± 0 . Herr Lindman har sagt — och det erkänner jag med nöje — att han och hans parti äro djupt intresserade av att få försvarsfrågan löst. Han har också ställt i utsikt en viss medverkan, om vilken jag kanske får tillägga ett par ord längre fram. Men när han nu talar om, att här fattas en punkt i det liberala programmet, en punkt, som är absolut nödvändig, som måste vara med, då får jag säga, att vi väl kunde hava fått någon antydan om vad det är, som högerpartiet självt vill ha in på denna punkt. Man svarar mig sannolikt, att det få vi vänta med till dess utredningen föreligger, och så kan ju alltid svaras med ett visst skäl. Men jag vill erinra om, att åter äro rollerna fruktansvärt ombytta mot 1911. År 1911 stodo vi liberala här som ett parti i opposition, ett parti som i mannaminne aldrig hade varit annat än i opposition med undantag för ett halvår 1905—1906, och förklarade, att vi måste ha en utredning för att kunna precisera vårt försvarsprogram. Då överhöljde oss herr Lindman med ironi, därför att vi icke kunde göra upp ett sådant program på egen hand. Nu vänder jag om rollerna och säger: Den ärade talare, som inledde remissdebatten i dag, har i en lång och för sig lyckosam tid stått i spetsen för Sveriges regering, han har själv avancerat till amiral i svenska flottan, han har haft tillgång till all möjlig sakkunskap; när det nu framlagts ett försvarsprogram av den liberala regeringen, som har en brist på en punkt, skulle man då icke kunna vänta, att denne talare, att hela högern hade något att säga själv på den punkten? Man borde verkligen kunna vänta det.

Men förhållandet är kanhända, att även högern har lärt en liten smula av vad herr Lindman kallade »ökad besinning», sedan 1911. Den ärade talaren var glad över, att man nu mera kunde räkna på en starkare besinning i fråga om vallöften än vad som skedde 1911. Jag tänkte, när jag antecknade detta: manne den ärade talaren syftar på den medlem av hans eget parti, mycket framskjuten för övrigt, som år 1911 på det bestämdaste sade ifrån, att mer än åtta månaders övningstid för infanteriet behövs icke.

Och det kanhända även herr Lindman själv nu finner att det är klokast att avvakta utredningen, innan man går och gör sitt bud.

Men då bör också uttryckligt sägas ifrån, och sägas ifrån i denna kammare av folkrepresentationen, att det förefaller vara en högst besynnerlig taktik som i dessa veckor utvecklas av högerpartiet i landet, som å ena sidan låter sin press, man må väl använda uttrycket rasa mot den liberala regeringen för att den icke fyller ut sitt program på denna punkt, som framställer det hart när såsom ett politiskt majestätsbrott, att ännu icke nyckeln i den punkten är funnen, men å andra sidan icke har ett enda bidrag att giva i denna kammare till lösningen. Det är icke på det sättet, tror jag som det partiet, med alla dess förtjänster om försvarsfrågan för övrigt, skall förmå ingiva svenska folket den föreställningen, att det nu kan lösa denna fråga. Jag tror det kan vara skäl att framhålla den sidan av dagens debatt och jag må väl hava rätt att fatta den som den viktigaste. Genom sina talmän både i Andra kammaren och, efter vad jag tycker mig ha hört även i Första kammaren har högerpartiet faktiskt nödgats vidgå sin oförmåga av positivt program i försvarsfrågan. Ett sådant parti borde kanhända föra ett något försiktigare språk också i pressen. Ty annars kan det hända, att det väckes förväntningar på det partiet, som mycket illa svara mot dess förmåga i verkligheten, och som kunna gå allra mest ut över försvarsfrågan själv.

Herr Lindman slutade med att uttala ord, som jag är övertygad om att han känt, och som jag ärligt respekterar, om det enande band, som försvarsfrågan borde kunna bli. Han hoppades, att den skulle kunna lyftas, såsom så många drömt om, över partierna vid avgörandet. Jag vill på det uppriktigaste instämma i själva önskan, att så måtte bli. Jag säger också fullkomligt klart ifrån, att det väl behövs, och att jag sålunda icke — och jag tror icke, att många om ens någon inom det parti jag tillhör gör det — invaggar mig i sådana drömmar om tidens yttre läge, som uttalades av den senaste talaren på Stockholmsbänken, herr Lindhagen. Det går nog icke att bagatellisera bort oron i världen på det sättet, som herr Lindhagen gjorde, det går icke att dölja för sig allvaret i den ställning, som även vårt folk liksom så många andra små folk nu befinner sig i. Detta tidens allvar hava vi skäl att se lugnt i ögonen och handla därefter, utan överilning men också utan att fördölja vad det för oss kan gälla. Jag skall sålunda för min del hälsa varje sådan utsikt att enas, som herr Lindman antydde, med glädje. Men jag skulle vilja göra ett par hemställanden om sättet att vinna en dylik enighet.

Är det ett lämpligt sätt att vinna en dylik enighet, är det ett bidrag till arbetet därpå, när herr Lindman fränkänner den liberala regeringen »verklig håg och god vilja i försvarsfrågan»? Och är detta ett lämpligt sätt att lägga en grund åtminstone för frågans behandling inom Riksdagen i en högre luft än förr? Är det ett förarbete för enighet, när man i hela högerpressen för en sådan kampanj, som man nu för mot det program, som dock nu är framlagt från den liberala regeringen? Jag vågar bestrida, att det är

*Remiss av
statsverks-
propositionen.*
(Forts.)

Remiss av
statsverks-
propositionen.
(Forts.)

på det sättet man lyfter försvarsfrågan eller knyter till det enande bandet.

Men jag skall be att få rekommendera ett par andra metoder. Den första: att högern, det parti för vilket dagens förste ärade talare står i spetsen, ville en gång för alla göra klart för sig, att Sveriges försvarsfråga lösa vi icke längre annat än genom en svensk demokrati. Så långt ha vi dock hunnit, att det målet icke vinnes med försök att jaga upp en häftig stämning bara i Riksdagen eller i begränsade kretsar av folket. Skall en lösning vinnas, så skall den bäras upp av folket självt, och folket självt, det är nu demokratin. Och det är folket självt, som tänker lösa försvarsfrågan. Jag hoppas, att högern icke glömmet detta i de allvarliga veckor vi nu genomleva. Är det någonting, som framför allt annat lyft försvarsfrågan hittills i diskussionen, så tror jag, att det är detta vaknande medvetande, denna nya känsla av hela det svenska folkets egen myndighet. Det är fullkomligt sant och skall icke resoneras bort, att ofantligt mycket berott på oron ute i världen, som jag nyss talade om, och mycket har också berott på den försvarsagitation, som, i många avseenden högst berättigad, i andra avseenden dess värre olämpligt överdriven, har blivit förd över allt i landet. Men under allt detta ligger dock som egentlig grund det förhållandet, att nu känner det svenska folket för första gången helt och fullt självt i *alla* lager ända ned till de svagast lottade ansvaret för sina egna ögon. Det är därför, som försvarsfrågan nu ligger annorlunda, än den legat förut. Jag tror för min del och har alltid trott, att Sveriges demokrati kommer icke att undandraga sig de bördor som verkligen krävas för Sveriges försvar, för att den skall vara trygg i sitt land. Men kom då icke och försök att taga myndigheten från demokratin! Det går ut över försvarsfrågan.

En sak till skall jag också be att få rekommendera till befordrande av enighet i försvarsfrågan. Den sammanhänger med vad man kallat sammangjutningen av de två nationerna inom Sveriges gränser. Det har redan sagts vackra och sanna ord om detta i dag, och jag har icke mycket att lägga till. Men möten oss där, mina herrar av högern, i ett uppbyggande samhällsarbete, som giver alltjämt ökad samhörighetskänsla mellan alla medborgare och klasser! Möten oss i förtroende också till de ringa och de mindre lyckligt lottade, i gemensam strävan att hjälpa dem till en bättre ställning i livet! Jag är övertygad om, att det kommer att bli en av de bästa insatserna i skapandet av just denna fosterlandskänsla, efter vilken man ropar, och som nu håller på att vakna. Det var en talare på Älvsborgsbänken, som tog ett historiskt exempel på vad som kunde inträffa för ett folk, som sysslar för mycket med utredningar och för ligt olyckligt valt, är jag rädd, ty när Polen gick under, så var det ligt olyckligt valt, är jag rädd, ty när Polen gick under så var det verkligen icke på grund av utredningar utan av helt andra grunder. Men jag skulle kunna taga upp exemplet, vända om det och passa in det i detta sammanhang. Varför gick det landet under? Jo, bland annat därför att det regerades av en härskande klass, som icke

i tid släppte fram folkets stora massa till en människovärdig tillvaro — förutom det att den härskande klassen såsom alltid härskande klasser — lämnade spelrum för främmande makters intriger? Vad var det man gjorde, när man i sista stund försökte rädda Polen, rädda åtminstone vad som var kvar efter de två första delningarna? Jo, man omarbetade författningen och försökte även frångå denna härskande klass dess alltför privilegierade ställning. Men då var det för sent. Den lärdomen kan Polen giva oss, om nu detta olyckliga land skall återopas i försvarsdebatten, att ingenting är så viktigt som inre enighet och känsla av samhörighet mellan olika folkklasser, om ett land skall kunna hålla sig uppe i svåra tider. Man skulle kunna föra den lärdomen ännu längre fram i historien. Vad är det som gjort, att Polens hjältemodiga försök att återställa sin nationella tillvaro misslyckats? Vad är det som gjort, att det ena polska upproret efter det andra förblött under ryska bajonetter? Åter, mer än något annat, samma sak, åter framför allt den omständigheten, att folkets stora massa icke varit med, därför att folket aldrig växt ihop med sin härskande klass. Man kan läsa om det i vilken historisk framställning som helst. Låt oss då sålunda hjälpas åt vid sammangjutningen av »de båda nationerna»! Det är ett mödosamt och tungt arbete, och ändlöst, ty det blir aldrig färdigt. Men det arbetet är dock den enda verkliga och starka grunden för försvarsfrågans lösning.

Till sist ännu en hemställan, den tredje, om sättet att bidra till åstadkommandet av ett enande band i försvarsfrågan. Skulle det ändå icke kunna vara skäl, att de, som verkligen vilja göra vad göras kan för Sveriges försvarsfråga just nu, erkände vad som dock utträtats under dessa senaste år och vad som nu föreligger såsom en möjlighet genom statsministerns tal i Karlskrona? För min del vill jag säga, och jag tror mig icke överdriva, att detta tal med de linjer det drager upp — låt vara, att i en eller annan detalj meningarna kunna vara delade — är ett bland de största framsteg i svensk försvarspolitik, som i mannaminne gjorts. Det kan, så vitt jag förstår, ställas i jämbredd med det framsteg, som skedde med 1901 års härordning. Detta tal, detta program, som nu är framlagt, är ett stort framsteg. På det kan byggas, på det kunna vi försöka få en försvarsfrågans lösning, som blir demokratiens eget verk. Må var och en tänka på ansvaret, innan han söker kasta bort det anbudet och försummar tillfället.

Herr Winberg: Endast några ord med anledning av att försvarsfrågan här i dagens debatt intagit en så dominerande ställning. Jag har icke någon anledning att vid detta tillfälle upptaga till närmare kritik högerns försvarsprogram, därför att jag utgår ifrån, att högerns hela försvarspolitik blev av folket underkänd vid 1911 års val inför de kommande valen. Men det kan däremot vara av intresse att se, i vilken utsträckning de förhoppningar, som då gjorde sig gällande bland Sveriges folk, beträffan-

*Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

de en helt annan försvarspolitik efter det s. k. politiska genom-
brottet, verkligen gått i uppfyllelse.

Det har rätt delade meningar här speciellt mellan herr stats-
ministern och herr Lindman, huruvida den liberala regeringen
och det liberala partiet nu intaga en annan ståndpunkt i för-
svarsfrågan, än de gjorde 1911. Det har av statsministern delvis
förnekats, att någon ändring i den ståndpunkten hos partiet el-
ler regeringen är att inregistrera. Jag får då säga, att jag i
den punkten obetingat måste ställa mig på herr Lindmans sida.
Det kan näppeligen bliva tal om något annat, än att liberala
partiets ställning — om man skall utläsa den efter de upp-
gifter, herr statsministern på ett annat ställe givit — till för-
svarsfrågan nu är betydligt annorlunda än den partiet intog år
1911. Ty sistnämnda är uttalade dock statsministern i sitt be-
kanta dalatal, att han icke kunde tänka sig möjligheten av,
att folket i fortsättningen skulle kunna taga på sig lika stora
bördor för det militära försvaret, som det hittills gjort. Han
uttalade också vid remissdebatten här år 1911, att man allt
mer fått ögonen öppna för, att 1901 års härordning ålade oss
en alltför stor börda, en börda, som icke i längden kunde bäras,
och lade försvaret inom en ram, alltför stort tilltagen, så att
om den skulle utfyllas på ett tillfredsställande sätt, vi till slut
kunde komma att digna under bördorna. Om man nu ser på
situationen sådan den för närvarande är, och tänker på vilken
ställning det liberala partiet för närvarande intager i denna
fråga, så lär man få konstatera, vad som också är medgivet
från högern, att regeringen är villig att gå med på betydligt
ökade utgifter utöver vad som var partiets ståndpunkt år 1911.
Under sådana förhållanden förefaller det ju en var något egen-
domligt kanhända, vid första påseendet, att man ändå från hö-
gerhåll förklarar sig vara otillfredsställd. Men det är ju en
gammal god taktik att göra så, ty om man är oförnöjd, kan
det hända, att man kan pressa den part, man har att göra med,
till ändå större eftergifter. Det synes mig dock, att man, när
man talar så vackra ord om ett enande i gemensam samman-
slutning kring försvarsfrågan, borde komma ihåg, att det nog
icke är möjligt att få folket i bygderna att förstå, att det är
nödvändigt att gå med på ännu större försvarsutgifter, *där-
för att kravet kommer från den liberala regeringens sida.* De lära
väl vara lika betungande, från vilket håll kraven än komma,
och aldrig skall det heller gå att förena vänsterpolitik med en
sådan ställning och ett sådant arbete i försvarsfrågan, som man
nu skönjer från den liberala regeringens sida. Det kan därför vara
nödvändigt att säga ifrån, att man allimer och mer förstår,
varför liberala partiet och dess regering såväl i försvarsfrå-
gan som i en hel del andra för svenska folket vitala frågor
mer och mer synas avancera åt höger. Man förstår, att det hit-
tills berott därpå, att högern varit klok nog att driva en så-
dan skicklig agitation och skrämsepolitik, som icke förfelat

att sträcka sina verkningar till det liberala partiet och framför allt till den liberala pressen. Det är min bestämda mening, att det icke går att påkalla något som helst intresse från det arbetande folkets sida för sådana ökade bördor, som från liberalt håll nu ställas i utsikt, så länge som alla dessa stora sociala frågor fortfarande vänta på sin lösning, så länge folket alitjämt väntar på att bli herre i eget hus och så länge liberala partiet icke på allvar tager upp kampen mot reaktionen, som ännu sitter i högsätet.

Folket väntar också på garantier för, att icke militärväsendet såsom sådant allt fortfarande kommer att fullständigt uppträda som en stat i staten. Vi ha ju gång efter annan haft tillfälle att se, hur man från militärt håll uppträtt mot den värnpliktiga ungdomen och huru som militären alltjämt står fullständigt främmande för allt vad humanitär och social utveckling heter. Det arbetande folket kräver ovillkorligen, innan det över huvud taget ingår på debatt i denna fråga, att sådana lämningar från forntiden bortscaffas, och att vår värnpliktiga ungdom, när den påtager sig dessa personliga bördor, icke blir utsatt för sådant behandlingssätt, som nu är fallet.

Vi ha också rätt att fordra, att de stora författningsfrågor, som alltför länge väntat på sin lösning, på allvar upptagas och drivas med kraft av den liberala regeringen. Det hade varit bättre, om man på det området satt in hela sin kraft än att följa högerns gamla taktik och först av allt söka driva igenom ännu en lösning av försvarsfrågan, en lösning, som synes komma att bjuda på betydligt större bördor än dem en högerregering någonsin skulle haft möjlighet att genomdriva. Det må därför ursäktas, om man icke enbart stannar vid vad högern under sin regeringstid gjorde, utan också tittar på resultatet av den s. k. genombrottspolitiken, vars verkningar vi nu fått bevittna under ett par år.

Det må också tillåtas mig att säga ett par ord med anledning av det så ofta omnämnda bondetåget, som nu skall arrangeras. Det kan vara av intresse kanhända att peka på, att en tidning — för att lugna herrarna skall jag genast upplysa om, att det icke är en socialdemokratisk tidning utan en liberal, som på sista tiden lagt i dagen ett synnerligen livligt intresse för det s. k. bondetåget — framdragit exempel på, huru den fattiga befolkningen behandlas i den landsända, där man tagit initiativet till det s. k. bondetåget, nämligen Uppland. Tidningen ifråga har nämligen relaterat en hel del fall av så upprörande nöd och ohygglig vanvård, som de fattiga i flera kommuner där blivit underkastade, att man nästan står häpen. Och man måste fråga sig, huru det är möjligt, att något sådant, så sent som år 1914 kunnat inträffa, och det till och med inom de delar av vårt land som anses mera civiliserade. Jag undrar därför, om det icke är skäl, både för dem, som arbeta för bondetågets arrangerande, och för dem, som i allmän-

*Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)*

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

het endast tyckas ha intresse för försvarsfrågans lösning, att söka se till, att man i första hand kunde råda bot för sådana skriande sociala missförhållanden som de här åsyftade. Innan så sker lär det icke bli möjligt att uppväcka något som helst intresse från det arbetande folkets sida för en ytterligare lösning av försvarsfrågan, ty för närvarande är ställningen sådan, att kroppsarbetarnas egentliga fiender äro icke de utländska nationerna utan de inhemska kapitalisterna och arbetsgivarna, med vilka de få ligga i öppen och oupphörlig fejd det ena året efter det andra för att tillkämpa sig så pass ersättning för sitt arbete, att de nätt och jämnt kunna existera.

Det är en hel rad för arbetarklassen vitala frågor, som man väntat att de i någon mån skulle få sin lösning, sedan det s. k. politiska genombrottet kommit. Man har i dag också förut pekat på, hur flera sådana frågor ligga och vänta på sin lösning, vilket även gav statsministern anledning erinra om, att det vore en sådan massa kommittéer i verksamhet, att man icke kunnat upptaga utredningen om dyrtiden och tullproblemet. Ja, det är verkligen en hel del dylika frågor, som vänta på något åtgörande, men trots allt detta fordrar man, att Sveriges arbetande folk skall vara med på ännu mer ökade bördor för det militära försvaret, och jag kan icke förstå, varför man fått den uppfattningen, att folket skulle vara villigt härtill nu. Icke är väl det allmänpolitiska läget ute i världen sådant, att krigsrisken är större nu än för några år sedan, utan det enda skälet skulle då vara, att det är den *liberala regeringen* och det *liberala partiet*, som kräver dessa uppoffringar från det arbetande folkets sida. Jag tycker nu, att det liberala partiet, när det, trots de betydande eftergifter, som man måste konstatera, att det i en hel del viktiga frågor gjort på grund av högerns påtryckningar, ändå får så litet tack från detta håll, borde inse tiden vara inne att med bestämdhet säga upp bekantskapen med högern och i stället på allvar taga upp kampen mot den inhemska reaktionen. Ja, denna kamp måste upptagas, om man skall kunna komma fram till ljusare och bättre politiska förhållanden i vårt land. Det är det, som det svenska folket väntar av den nuvarande regeringen, och jag tror, att det icke är minst viktigt för det liberala partiet självt, om i det avseendet regeringen uppträdde mer bestämt mot den reaktion, som i vårt land alltför länge suttit i högsätet.

Jag har nu härmed velat peka på dessa förhållanden, ty annars skulle det kunna se ut, som om det rädde fullständig enighet mellan de båda vänsterpartierna i fråga om allt, som åtgjorts från den liberala regeringens sida. Jag tror, att det är en felaktig uppfattning. Om man ute i landet hör efter stämningen bland folket, är det mer fara, att det liberala partiet på allvar kan mista kontakten med de breda lagren med denna politik, än om man sätter bestämd front mot högern. Och högern å sin sida är nog icke okunnig om, att vad som man nu från

liberalt håll vill genomdriva i försvarsfrågan, det kan möjligen genomdrivas av en liberal regering men aldrig av en högerregering. Men folket ute i landet ser icke enbart på vilket parti, som för fram en fråga, eller på den etikett, som är påklustrad densamma, utan mer på vad som åtgöres för att förbättra den sociala och ekonomiska ställningen för de breda lagren. Jag har velat peka på dessa förhållanden därför, att jag anser, att det liberala partiet och den liberala regeringen alltför mycket fallit undan för de krav, som framförts från högerns och militarismens sida.

*Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)*

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Man väntade ju med intresse på vad det liberala partiets ledare skulle säga, när han i dag, som så många gånger förut, begärde ordet för att skumma över den förutvarande debatten.

Om jag bortser från slutet av hans anförande, måste jag säga, att det i sin helhet var av det slag, att jag med bekymmer och verklig beklämning gjorde mig den frågan: består då landets försvarsfråga egentligen i ett processande mellan vänster- och högerpolitikerna, om vilket parti det är, som begått de största felen vid försöket att lösa försvarsfrågan? Så borde det dock icke vara, och aldrig kan en kritik av en sittande regerings förslag tillintetgöras med, att måhända en föregående regering framlagt förslag, som också kunnat utsättas för kritik. Försvarsfrågan måste ju dock vara något vida större och högre än blott utgångspunkt för slikt processande. Den rör sig väl ändå om den nuvarande nationella kulturens skyddande och värnande, så att vårt folk allt framgent såsom fri nation kan bygga på sitt eget ödes byggnad. Försvarsfrågan löses nog aldrig, om vi skola gå fram med partiprocessande.

Men kanske någon invänder: Hur kan ni då på högerhåll tala så mycket om planmässighet? Jo helt enkelt därför, att den nuvarande regeringen och det härskande regeringspartiets ledande män gång på gång klandrat den föregående regeringen för bristande planmässighet och gång på gång framhållit, att nu skulle det bli något helt annat. Dessa män hava över hela landet medvetet stärkt kravet på planmässighet, och det är endast att utgå från deras egna förutsättningar, då man nu ber att få se den planmässighet, om vilken så mycket talats.

Kan det verkligen kallas för planmässighet, detta tal om den ena nationens armar och den andras guld, därest det blivande förslaget kommer att innebära, att guldets tages i anspråk, medan man icke vet, hur flertalets armar komma att användas? Kan det kallas planmässighet, att kräva 500 dagar av studenter och icke komma med något förslag om övningstiden för infanteriet utom för de tio procent, som skola tjänstgöra som underbefäl? Kan det vara planmässighet, att vallöftena åberopas i vissa stycken men icke i andra?

Men låt så vara! Jag förstår, att här möta stora svärig-

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

heter. Men det är med ivriga förväntningar, som hundratusentals personer avvakta, vad regeringen verkligen kommer att föreslå. Ty det är alltför många luckor i det tal, som herr statsministern höll i Karlskrona, för att man skall vara förvissad om ens de stora huvudlinjerna i det blivande förslaget. Då propositionen kommit, då skola vi av högeroppositionen förvisso sakligt pröva den, men finner man då, att bristen i planmässigheten gått ända därhän, att frågan om infanteriets övningstid blivit undanskjuten, då tänker jag mig, att domen kommer att bli mycket hård icke endast från högeroppositionen utan även från många andra håll.

Men vad vill då högern, frågar herr Edén; nu vore det tillfälle för högern, att komma med den stora avbröstningen. Varför *nu*? Varför skall större krav ställas på oppositionen än på regeringen och regeringspartiet? Vi ha ännu icke fått veta, vad regeringen kommer med. Vi ha fått höra, att beredningarnas arbeten icke äro så långt fortskridna, att man kan få veta det. Det är obilligt att nu komma med krav på att högern skall offentligt detaljera sitt program ända därhän, att bestämma antalet övningsdagar för infanteriet. När regeringsförslaget en gång ligger på kammarens bord, då kommer naturligtvis högeroppositionen att, där den anser det nyttigt och nödvändigt, supplera detsamma med motionsvis framburna förslag.

I slutet av sitt anförande talade herr Edén rätt mystiskt om, att inga försök borde göras att taga myndigheten från demokratin. Jag får bekänna, att jag icke förstår den varningen. Jag känner icke till några försök att taga myndigheten ifrån demokratin.

Folket skall självt lösa försvarsfrågan, sade herr Edén, och han tillade, att nu känner det svenska folket för första gången ansvar för sina egna öden. Det förvånar mig, att en historiker kan komma med ett sådant uttalande. Nog tänker jag, att svenska folket gång på gång, när landet var i fara, känt ett djupt ansvar för landets öden, och jag tänker också, att vårt land icke varit en fri nation, om icke folket känt ett sådant ansvar vid många tillfällen.

Jag tror förvisso, att den känslan kommer fram mycket starkt, när försvarsfrågan blir aktuell genom regeringsförslagets framläggande. Då blir det ett viktigt ögonblick i det svenska folkets liv. Jag tror, att ett oppositionsparti aldrig gått fram till prövning av en stor fråga med större känsla av ansvar och med större allvar, än vad högeroppositionen kommer att äga vid granskningen av regeringsförslaget.

Herr Branting: Herr talman! Den senaste ärade talaren förklarade sig icke känna till några försök att taga myndigheten från den svenska demokratin i den stora fråga, som här mest behandlats i dag. Jag tror, att den ärade talaren gör sig nå-

*Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)*

got mera okunnig om förhållandena, än vad han är, ty nog ha vi litet var på känn, att här varit och äro starka krafter i rörelse just för att om möjligt få det avgörande ordet taget ifrån den svenska demokratin och i stället lagt i sådanas händer, vilka vore ännu mera benägna än den nuvarande regeringen att för försvarskostnadernas drivande i höjden, för försvarsbördornas ökning utnyttja, vad som nu kan finnas av stämning, uppjagad på sätt, som vi känna.

Emellertid hade det icke fallit mig in att här begära ordet för replik åt det hållet efter den debatt, som här förts, varunder högerens huvudtalare, herr Lindman, blivit så grundligt sönderskjuten av både socialdemokratiska och liberala talare, att det helt visst vore onödigt att ytterligare lägga till något.

Jag skulle icke ens hava låtit uppkalla mig genom hans personliga lilla släng åt mig, då han talade om, huru det från vår sida spekulerades i, att man skulle undandraga sig de förpliktelser, som åläge de breda lagren, sedan eventuellt den burgnare delen av nationen, under många förbehåll och om och men, fullgjort sin andel genom att betala värnsskatt. Jag tror att hela denna framställning, vilken man liksom så mycket annat i herr Lindmans tal, känner igen från högerens presspalter, är grundad på det kapitala missförstånd och den fullständigt oriktiga syn på verkligheten, som går därpå ut, att de breda lagren nu skulle hava så *litet* att bära, att ifall det gjordes något från de burgnare, detta med nödvändighet måste kompenseras genom ytterligare ökning av de breda lagrens belastning. Så är icke förhållandet. Vi känna alla, att de bördor, som vila på svenska folket för militärväsendet, äro ofantligt tunga. Vi voro 1911 på vänstersidan ganska allmänt ense om, att de voro *för* tunga. Detta kan icke fränkommas med, att man pekar på ofullständigheter i formulering, låt vara avsiktliga luckor, bakom vilka ett och annat kan räddas. Det allmänna intrycket av den stämning som 1911 bar upp vänsteragitationen, var insikten om, i fullständig samklang med folkmeningen, att under den långa högerregeringen försvarsbördorna skruvats upp högre, än som var lyckligt för en verklig behållning i allvarets stund, högre, än att den skada, den olust, som denna starka belastning framfödde, icke skulle överväga det gagn, som man eventuellt kunde hava av de viktiga försvarsanstalterna.

När så var förhållandet och när så efter den socialdemokratiska uppfattningen alltjämt är förhållandet, då bestrider jag för min del, att man har rättighet att ställa den parallellen, att, därför att de klasser, ifrån vilka högern företrädesvis rekruterats, åtaga sig värnsskatten, det också skulle behövas nya tillägg över hela linjen. Nej, det behövs nog, att man ordentligt granskar, huruvida de nödvändiga behoven för vårt folks utveckling tåla vid ens så höga militära kostnadsbördor som de nuvarande, och det behövs nog, att man ordentligt undersöker huruvida den tid av åtta månader, om vilken det här vittnats, att

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

även högerprogrammet icke satt ifråga dess utsträckning, verkligen skulle ha blivit till den grad otillräcklig, att icke även den nödvändiga vinterutbildningen skulle kunna trängas in i den ramen. Det är detta, som vi socialdemokrater velat uti vår hållning i denna fråga markera. Vi tro oss fortfarande kunna hålla på den ståndpunkten, att bördorna skulle kunna *sänkas*, och vi hålla fast vid den åskådningen, att man genom en sådan åtgärd i själva verket mera gagnar folkets bärkraft i allvarets stund än genom att fortsätta med nya anstalter, som skapa missnöje, olust och förhindra framstegsarbetet.

Nu yttrade emellertid herr statsministern — och det var detta, som uppkallade mig — ett par saker, som kanske behöva någon ytterligare belysning, innan talmannens klubba faller.

Herr statsministern slöt med den sanna och riktiga tanken, att det gäller att söka *få folket med sig* i den omreglering och förstärkning av vårt försvarsväsen, som här avses, och han tilllade, att utan att folket är med, får man icke hälften så stor effekt av detta, som om man har folket med sig. Detta är rätt, detta är sant, och denna grundsats tror jag vi kunna säga är alldeles gemensam på vänstersidan, likaså visst, som att åsidosättandet av denna grundtanke har varit själva den stora förmyndelsen i högerns ivriga åskanden av alltjämt nya försvarsbördor, utan att den frågat efter, vad de tänka, som skola fylla dessa krav och bära dessa bördor.

Likaså yttrade herr statsministern ett annat sant ord, som jag ber att få yttermera understryka, ty det behövs i tider, då man just på denna punkt även inom hans eget parti går starkt till anlopp däremot. Han gav nämligen tillkänna, att han fortfarande står fast vid sin i karlskronatalet uttryckta övertygelse om *vallöftenas helgd* geniet mot valmännen, att det således icke får ske, att de valda representanter, som själva bundit sig genom hela sitt partitagande, och som själva förklarat, att de med sina valmän delade den uppfattningen, att en minskning är nödvändig, nu skulle kunna utan valmännens hörande gå på helt andra, helt motsatta linjer.

Även i detta fall är således en full överensstämmelse rådande mellan herr statsministerns uppfattning och den, som jag tror är allmän inom vänsterläget, om än, såsom jag sade, det göres försök från vissa pressorgan på den liberala sidan att rucka på densamma.

Men det är då — det kan man icke dölja för sig — en underlig inkonsekvens, som herr statsministern gör sig skyldig till, när han, sedan dessa förklaringar avgivits och nu ånyo upprepats från karlskronatalet, där de voro bärande och väsentliga moment, ändå vill låta dessa, såsom hans egna ord föllo, »högst väsentliga personliga bördor», vilka ingå i karlskronaprogrammet, *nu* voteras av Riksdagen.

Det skall av mig gärna erkännas, att, då infanteriet ju är huvudmassan, frågan därom alltså är den allra viktigaste punk-

ten. Naturligtvis kommer den stora del av befolkningen, som vet, att dess söner komma att väsentligen inom infanteriet fullgöra sin vapentjänst, att fästa sig huvudsakligen därvid och icke taga så stor hänsyn till, om det sker öknings på andra håll gentemot de förhoppningar om sänkningar, som man ställt i utsikt. Men det hindrar icke, att man måste betona, att det nu dock är fråga om så *väsentliga* utvidgningar, att dessa icke längre kunna bagatelliseras eller hänföras till sådana specialdetaljer, som icke kunna rubba totalintrycket av ett förslag. Det är ju icke blott fråga om öknings över snart sagt hela linjen för specialvapnen. Det gäller också dessa 10 procent av just infanteriets värnpliktige, för vilka det ju skall voterats en övningstid på 365 dagar.

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

När så är fallet, måste man säga sig, att man där tangerar en gräns, där man har svårt att förstå, varför löftestroheten å ena sidan vidtager men å andra sidan upphör. Det kan icke hjälpas, att det skulle ha varit ofantligt mycket mera logiskt, mera i överensstämmelse med den tankegång, som bär upp karlskronatalet ifråga om löftenas helgd, om man inskränkt sig vid denna riksdag till att föreslå värnskatten för att fylla de luckor, som, enligt vad utredningarna visa, *måste* fyllas, och som enligt samma utredningar måste fyllas med all möjlig rätt just av de *bärkraftiga* klasserna, vilka hittills haft ledningen i försvarsfrågan, och vilka för att jaga efter sina speciella syften försummat att se till, att beredskapen på viktiga punkter vore sådana, som den borde vara.

När man med ett sådant tillvägagångssätt hade kunnat både vidtaga förstärkningar, mot vilka föga motstånd väl hade kommit att resa sig från något håll, och på samma gång förbereda den vädjan till valmännen, som efter herr statsministerns övertygelse skulle komma att resultera i att de ginge med på en allmän ökning, men som efter min uppfattning däremot nog kommer att resultera i, att de förbehålla sig att pröva riktigt ordentligt, om skäl för en ökning äro tillfinnandes — när man kunnat gå denna väg, är det att beklaga, att regeringen valt att göra, såsom herr statsministern sade, nämligen att blott på *en enda* punkt vänta och skjuta undan. Det hade varit bättre, om man stannat vid vad som kunnat göras, utan att på minsta sätt framkalla ens skenet av, att vallöftena på allvar kränkas. Detta hade kunnat ske, men har nu enligt karlskronaprogrammet icke skett.

Nu har emellertid herr statsministern i detta avseende just genom sina något svävande uttalanden i dag, om huru den slutliga propositionen i själva verket kommer att se ut, och genom sin anhållan, att det i dessa punkter icke må dömas och kritiseras, förrän man vet, vad förslaget verkligen går ut på, förbehållit sig fortsatt prövningsrätt i en rad detaljer. Detta är fullt riktigt. Jag vill då dock uttala den förhoppningen, att när den slutliga, avgörande prövningen från regeringens sida kommer att äga rum, denna i den stunden icke måtte lyssna

Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)

endast till de lockande toner, som understundom förspörjas från högerhåll till omväxling med de vilda smädelser, som också av samma partis press utösas mot regeringen, utan att regeringen i stället måtte komma ihåg, att försvarsfrågan kan lösas — som vi nyss hörde — blott genom den svenska demokrati. Må man, för att begagna ett ofta från regeringsbänken under de senaste åren använt uttryck, icke *föregripa* de uttalanden, som valmännen hava rätt att göra, ifall det skall bliva fråga om någon ökning av väsentligare slag, när de väntat raka motsatsen. Må man lita på, att det svenska folket, om det finnes skäl för den ena eller andra ökningen, också skall bevilja densamma, men å andra sidan också räkna på, att det svenska folket måste förbehålla sig självt prövningsrätten i dessa ting och se till, huruvida man icke skall kunna nå ett bättre resultat genom att gå på sådana linjer, som kringskära och begränsa de försvarsbördor, vilka folket känner såsom alltför tunga.

Alla äro vi ense om, att vårt land icke får, icke kan läggas värnlöst mot tänkbara inkräktare. Även de, som stå längst borta från den förutsättningen, att något sådant som ett anfall skulle vara tänkbart i vår tid, hava här i dag förklarat, att de med förbehåll för sina egna meningar om det sannolika, i alla fall förstå och till en viss grad gå med på, att man måste hava och uppehålla ett försvarsväsende. Här gäller det blott frågan, *huru* detta försvar skall läggas, så att det verkligen kan giva den bästa effekten. Jag tror, att det är nödvändigt, att man ordentligt avlyssnar folkets röst i detta avseende. Ty hur det är, vem kan bättre döma i till exempel en så viktig detalj, som hur vår övningstid användes, än de, som från de unga värnpliktige landet runt få kunskap om, huruvida allt tillvaratages, såsom sig bör, eller icke?

Jag har velat med denna maning ytterligare markera, att här *icke* är fråga om försvarsvägran från något håll, men att här gäller att ställa hela försvaret på den bog, som verkligen stämmer med den *svenska demokratiens* önsknings. Här är fråga om, att det skall bliva sanning och icke blott en vacker fras, vad som av herr Edén nyss så värtaligt underströks, nämligen att frågan lösas *blott* genom den svenska demokrati.

Må regeringen — det är vår förhoppning — besinna detta, när påtryckningarna komma, så starka som vi alla veta, att de göras från dessa inflytelsesrika och högt uppsatta håll i nationen! Må den besinna, att ute i de djupa leden ser man dessa saker på ett annat sätt. Där tänker man sig frågans lösning i ett annat tecken än blott dessa öknings. Må regeringen alltså *icke föregripa* den svenska demokratiens önsknings att kunna skapa sig själv ett försvar, sådant, att den skall känna sig hemma däri, och sådant, att den med dess tillhjälp kan känna den trygghet i sitt övriga arbete, som det här talats om såsom målet med det hela!

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, beslöt kammaren att hänvisa ifrågavarande proposition till statsutskottet, varjämte densamma remitterades i de delar, som anginge pensions- och indragningsstaterna, till bankoutskottet samt i de delar, som anginge de under jordbruksdepartementet lydande ärenden, till jordbruksutskottet.

*Remiss av
statsverkspro-
positionen.
(Forts.)*

Till vederbörande utskott skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren nu avgivna yttranden.

§ 5.

Herr statsrådet *Petersson* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 5, angående upplåtande av lägenheter från förra häradshövdingbostället Normlösa nr 1 Bredgård i Östergötlands län;

nr 6, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Västerlösa nr 6 Kornetsgård och förra häradsskrivarbostället Västerlösa nr 7 Södergård i Östergötlands län;

nr 7, angående upplåtande av en lägenhet från förra länsmansbostället Unnerstad nr 2 Mellangård i Östergötlands län;

nr 8, angående upplåtande av vissa till kronoparken Bona i Östergötlands län hörande lägenheter;

nr 9, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Norr Ladugård nr 1 i Östergötlands län;

nr 10, angående försäljning av ett område från förra militieboställena Alvastra nr 1, 2, 3 och 4 m. m. i Östergötlands län;

nr 11, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Fettjestad nr 2 Ågård i Östergötlands län;

nr 12, angående upplåtande av lägenheter från förra skogvaktarbostället Åstad nr 1 i Östergötlands län;

nr 13, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Skedagården nr 1 i Östergötlands län;

nr 14, angående upplåtande av en lägenhet från förra profossstället Horsaberg nr 1 i Jönköpings län;

nr 15, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Hamneda nr 5 Kronogård i Kronobergs län;

nr 16, angående upplåtande av lägenheter från Roma klostertungsgård i Gottlands län;

nr 17, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Bjärröd nr 1 i Kristianstads län;

nr 18, angående upplåtande av en lägenhet från förra häradshövdingbostället Näs nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 19, angående upplåtande av lägenheter från de till kronopark avsatta förra militieboställena Musland och Bullerby Östergården i Göteborgs och Bohus län;

nr 20, angående upplåtande av lägenheter från förra militiebostället Östra Näreby nr 1 i Göteborgs och Bohus län;

nr 21, angående försäljning av det till förra kronofogdebostället Bullsäng nr 6 Storegård i Älvsborgs län hörande Mellanskiftet;

- nr 22, angående upplåtande av en lägenhet från förra militiebostället Horn nr 7 och 8 Bredegård i Skaraborgs län;
 nr 23, angående upplåtande av lägenheter från det till kronopark avsatta förra militiebostället Finnäs nr 1 i Jämtlands län;
 nr 24, angående upplåtande av lägenheter från Vänngarns Kungsgård i Stockholms län;
 nr 25, angående försäljande av vissa områden från förra militiebostället Long nr 3 Storegård i Skaraborgs län; och
 nr 26, angående disposition av medel, som influtit i ersättning för av kronan verkställd förbättring å ett Vapnö fideikommisssegendom i Hallands län tillhörande flygsandsfältområde.

Dessa propositioner blevo på begäran bordlagda.

§ 6.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande proposition nr 4, angående anvisande av anslag för täckande av förvaltningskostnader för lånefonden för befrämjande av hantverk och därmed jämförlig mindre industri år 1915.

§ 7.

Vidare föredrogs var för sig de på kammarens bord liggande motionerna; och hänvisades därvid:

till konstitutionsutskottet motionerna:

nr 20, av herrar *Lundgren* i Björna och *Molin* i Dombäcksmark;
 och

nr 21, av herr *Byström*;

till statsutskottet motionerna:

nr 22, av herr *Vennersten m. fl.*; och

nr 23, av herr *Torgén*;

till lagutskottet motionen nr 24, av herr *Torgén*;

till jordbruksutskottet motionerna:

nr 25, av herr *Bäckström*;

nr 26, av herr *Mörtsell*;

nr 27 och 28, av herr *Torgén*;

nr 29, av herrar *Sundström* och *Hedström*; och

nr 30, av herr *Molin* i Dombäcksmark; samt

till tillfälligt utskott motionerna:

nr 31, av herr *Lindley m. fl.*; och

nr 32, av herr *Carlson* i Herrljunga.

§ 8.

Upplästes ett till kammaren inkommet protokoll, så lydande:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 23 januari 1914.

Till justitiedepartementet hade från Kungl. Maj:ts befallningshavande i Kopparbergs län insänts en riksdagsmannafullmakt av innehåll att, sedan hemmansägaren Anders Hansson i Solberga blivit utsedd till ledamot av Riksdagens Andra kammare för länets västra valkrets för en tid av tre år, räknade från och med den 1 januari 1912, men denna plats blivit ledig, vid förrättning enligt 67 § av lagen om val till Riksdagen handlanden T. J. Eriksson i Yttermalung blivit utsedd att inträda såsom ledamot av nämnda kammare för tiden till den 1 januari 1915.

Vid den granskning av fullmakten, som företogs inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till Andra kammaren.

I ämbetet:

Steno Stenberg.

Jämte det protokollet lades till handlingarna, godkände kammaren den däri omnämnda fullmakten samt förklarade herr Eriksson i Yttermalung behörig till riksdagsmannakallets utövande.

§ 9.

Avgåvos följande nya motioner, nämligen av:

herr *Sävström*, nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen upptagna förslag om anslag till en spårväxelverkstad samt till därmed sammanhängande spåranordningar vid Örebro;

herr *Lundgren* i Vendelsberg, nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen upptagna förslag om anslag till befrämjande av det frivilliga skyttväsendet;

herr *Zelahn*, nr 35, om ytterligare bidrag av statsmedel till kostnaden för en väganläggning Stöde—Alsbyggebron;

herr *Andersson* i Härreklätan, nr 36, om viss ändring i gällande bestämmelser om avlöning för tjänstemän vid Trollhätte kraftverk;

herr *Sandstedt*, nr 37, om ersättning till vissa lägenhetsinnehavare för förlust vid bortförande av byggnader från ett till statens järnvägar upplåtet område vid Gellivare;

herr *Bengtson* i Göteborg, nr 38, om överförande till indragningsstaten av vissa befattningar vid tullverket m. m.;

herr *Söderberg* i Stockholm m. fl., nr 39, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om befrielse för visst slag av föreningar från skyldighet att till stat och kommun erlägga skatt för inkomst och förmögenhet;

herr *Molin* i Dombäcksmark, nr 40, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående viss ändring i förordningen angående stämpelavgiften;

herr *Andersson* i Fallsberg, nr 41, om ändrad lydelse av 5 § b) andra stycket i förordningen angående beviljning av fast egendom samt av inkomst;

herr *Andersson* i Härklättan, nr 42, om pensioner åt arbetsförmannen Johannes Pettersson-Lindahl och arbetaren Frans Gustaf Andersson-Blomstervall;

herr *Enderstedt*, nr 43, om pension åt förre mureriarbetaren Johan August Söderström;

herr *Carlson* i Herrljunga, nr 44, om upphävande av tullen å kalciumnitrat (Norgesalpeter);

herr *Nilsson* i Tånga, nr 45, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till lagstiftning i fråga om upphävande av familjefideikommiss i fast egendom å landet;

herr *Borggren* m. fl., nr 46, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om reglering av nattarbetet inom bagerier, konditorier och hembagerier;

herr *Marin*, nr 47, om införande i gällande lagstiftning om allmän farled och flottled av vissa bestämmelser angående vintersjöfarten;

herr *Linders* m. fl., nr 48, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om statens övertagande av byggande och underhåll utav Barsebäcks hamn;

herr *Danielsson*, nr 49, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående möjliggörande för innehavare av vissa med tomträtt upplåtna tomter vid Trollhättan att förvärva äganderätt till tomterna;

herr *Wedin* m. fl., nr 50, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om upprättande av en växtförädlingsanstalt i Norrland;

herrar *Lundgren* i Björna och *Molin* i Dombäcksmark, nr 51, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om statsbidrag till kostnaderna för lantmäteriförrättningar;

herr *Linders*, nr 52, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om underlättande av sprittillverkning utav sulfidindustriens biprodukter m. m.;

herr *Räf*:

nr 53, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående anordnande av väntsalar för tredje klassens passagerare vid statens järnvägar;

nr 54, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbättrade anordningar för magasinering av gods vid statens järnvägsstationer; och

nr 55 om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i syfte att vissa allmänna val må förrättas å vardagar;

herr *Henrikson* i Heberg, nr 56, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändring i gällande bestämmelser om expeditionslösen vid växelprotest;

herr *Lundgren* i Vendelsberg, nr 57, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utsträckt söndagsvila i vissa fall m. m.; samt
herr *Lithander*, nr 58, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om beredande av civilianställning åt underbefäl vid armén och flottan.

Samtliga dessa motioner bordlades på begäran.

§ 10.

Justerades protokollsutdrag.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 6,12 e. m.

In fidem
Per Cronvall.